FAMILIA

FAMILIA
Revistă de cultură
Nr. 1 • ianuarie 2020
Oradea

Responsabilitatea opiniilor, ideilor şi atitudinilor exprimate în articolele publicate în revista *Familia* revine exclusiv autorilor lor.

Seria a V-a
ianuarie 2020
anul 56 (156)
Nr. 1 (650)

FAMILIA

REVISTĂ DE CULTURĂ
Apare la Oradea

Seriile Revistei *Familia*
● Seria Iosif Vulcan: 1865 - 1906
● Seria a doua: 1926 - 1929
M. G. Samarineanu
● Seria a treia: 1936 - 1940
M. G. Samarineanu
● Seria a patra: 1941 - 1944
M. G. Samarineanu
● Seria a cincea:
1965-1989
Alexandru Andriţoiu
din 1990
Ioan Moldovan

REDACŢIA:

Ioan MOLDOVAN - Director
Traian ŞTEF - Redactor şef
Miron BETEG - Secretar de redacţie
Mircea PRICĂJAN,
Alexandru SERES, Ion SIMUŢ
Redactori asociaţi:
Marius MIHEŢ, Aurel CHIRIAC

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA:

Oradea, Piaţa 1 Decembrie, nr. 12
Telefon: 40-259-41.41.29
E-mail:
revistafamilia1865@gmail.com
(Print) I.S.S.N 1220-3149
(Online) I.S.S.N 1841-0278
www.revistafamilia.ro
TIPAR: Metropolis, Oradea
Revista figurează în catalogul publicaţiilor la poziţia 4213
Idee grafică şi tehnoredactare: Miron Beteg

Responsabil de
număr:
Mircea Pricăjan

Revista este instituţie a
Consiliului Judeţean Bihor

ABONAMENTE LA FAMILIA

Cont pentru abonamente: RO81TREZ07621G335000XXXX deschis la Trezoreria Oradea
C.F. 4208358

FAMILIA

REVISTĂ LUNARĂ DE CULTURĂ

Fondată în 1865 de
IOSIF VULCAN

DIRECTOR:
IOAN MOLDOVAN

Revista apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

CUPRINS

Premiul Naţional de Poezie Mihai Eminescu - 2019:
Ovidiu Genaru 5
Asterisc de Gheorghe Grigurcu 7
Solilocviul lui Odiseu de Traian Ştef 9
Close up de Marius Miheţ 11
Interogaţii de Ion Simuţ 19
Cronica literară
Andreea Pop - *Nişte proze entuziaste* 28
Viorel Mureşan - *Eu, tristul scriptor* 31
Cronica ideilor de Florin Ardelean 35
Mediafort de Lucian-Vasile Szabo 39
Podium - Stelian Tănase
Ovidiu Pecican 44
Jurnal de Dumitru Ţepeneag 49
Poeme
Brînduşa Palade 62
Emilia Poenaru Moldovan 65
Virgil Todeasă 69
Dumitru Branc 72
Proza
Horia Ursu 75
Maria-Gabriela Constantin 84
Simona Mihuţiu 88
Carnete critice
Nicolae Bârna (Elena Vlădăreanu) 96
Lucian Scurtu (Monica Rohan) 100
Geo Vasile (Dumitru Aug. Doman) 103
Lecturi după lecturi
107
Save as... de Magda Danciu 115
Cuantata polifenică de Horia Al. Căbuţi 120
Thaligrafii de Maria Hulber 126
Cinemascop de Irina-Roxana Georgescu 130
Oradea culturală 133
Familia - contact 135

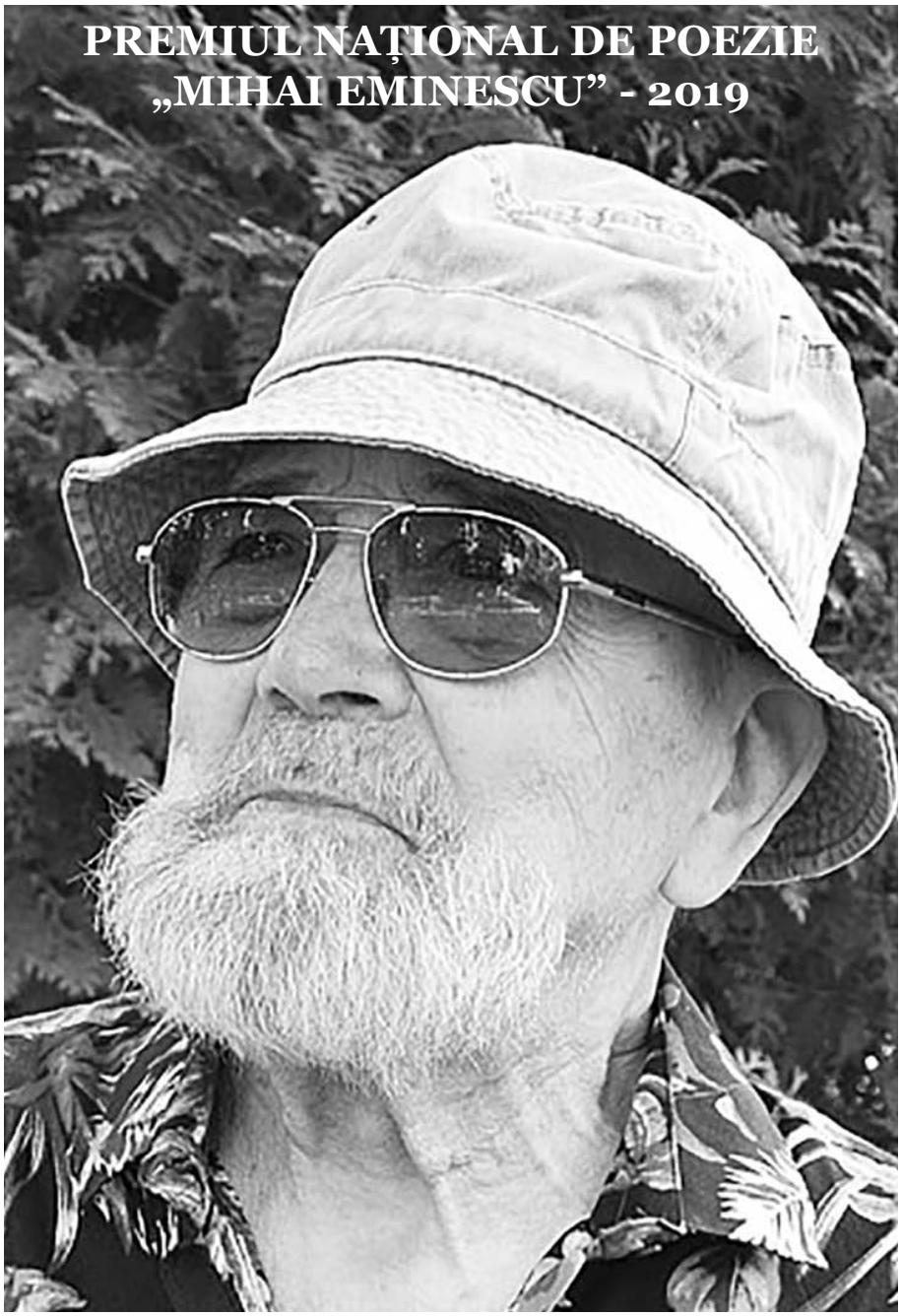

OVIDIU GENARU

OVIDIU GENARU – LAUREATUL PREMIULUI NAŢIONAL DE POEZIE „MIHAI EMINESCU” – OPERA OMNIA PE ANUL 2019

Manifestările celei de a XXIX-a ediţii a Premiului Naţional de Poezie „Mihai Eminescu”. Opera Omnia pe anul 2019, din cadrul Zilelor Eminescu, ediţia a 51-a, au început marţi, 14 ianuarie 2020: la Biblioteca Judeţeană „Mihai Eminescu” Botoşani cu Amiaza cărţilor junimiste, prezentată de Lucian Vasiliu. În aceeaşi zi, la Căminul cultural Vorona, Daniel-Cristea-Enache a prezentat Editura Cartea Românească la 10 de ani, iar Lucian Vasiliu a vorbit despre Editura Junimea la 50 de ani. Membrii Societăţii Culturale „Raluca Iuraşcu” Vorona au prezentat un program artisitic.

A doua zi, pe 15 ianuarie, Ziua Culturii Naţionale, în sala de şedinţe a Consiliului Municipal Botoşani, scriitorii invitaţi au participat la şedinţa extraordinară, în care a fost conferit titlul de cetăţean de onoare poetului laureat la actuala ediţie. Apoi au fost depuse jerbe de flori la statuia lui Mihai Eminescu din faţa teatrului care-i poartă numele, iar la Biserica Uspenia, în care a fost botezat pruncul Mihail Eminovici, a avut loc un Te Deum.

Seara, la ora 17, în Sala de spectacole a Casei de Cultură a Sindicatelor Botoşani a avuz loc gala de decernare a Premiului Naţional de Poezie „Mihai Eminescu” – Opus Primum şi Opera Omnia pe anul 2019. La finalul galei, Harry Tavitian a susţinut un concert extraordinar.

În urma jurizării, juriul de acordare a acestui premiu, format din Nicolae Manolescu, preşedinte, Dainel Cristea-Enache, Răzvan Voncu, Mircea Mihăieş, Ioan Holban, Gabriela Gheorghişor şi Vasile Spiridon, a decis ca din cei nouă nominalizaţi – Vasile Dan, Nichita Danilov, Marian Drăghici, Ovidiu Genaru, Ioan Moldovan, Ioan Es. Pop, Casian Maria Spiridon, Lucian Vasiliu şi Matei Vişniec – Premiul naţional de Poezie „Mihai Eminescu” – Opera Omnia pe anul 2019 să fie acordat poetului **Ovidiu Genaru**.

Au participat: Varujan Vosganian, Gabriel Chifu, Vasile Spiridon, Daniel Cristea-Enache, Răzvan Voncu, Mircea Mihăieş, Gabriela Gheorghişor, Liviu Ioan Stoiciu, Sorin Lavric, Ioan Moldovan, Ovidiu Genaru, Ioan Es. Pop, Cassian Maria Spiridon, Lucian Vasiliu, Leo Butnaru, Arcadie Suceveanu, Ioana Diaconescu, Hanna Bota, Doina Popa, Mircea A. Diaconu, Radu Florescu, Nicolae Sava, Vasile Tudor,Valentin Talpalaru, Marius Chelaru, Vlad Sibechi, Ioan Pintea, Harry Tavitian şi scriitorii botoşăneni Gellu Dorian, Nicolae Corlat, Dumitru Necşanu, George Luca, Vlad Scutelnicu, Mircea Oprea, Gabriel Alexe, Vasile Iftime, Ciprian Manolache, Emanoil Marcu, Elena Cardaş, Constantin Bojescu, Cristina Prisăcaru-Şoptelea, Nina Viciriuc, Ovidiu Petcu.

Organizatorii a fost: Primăria Municipiului Botoşani, Consiliul Municipal Botoşani, Fundaţia Culturală „Hyperion-caiete botoşănene” Botoşani, cu sprijinul Uniunii Scriitorilor din România.

Asterisc

Gheorghe Grigurcu

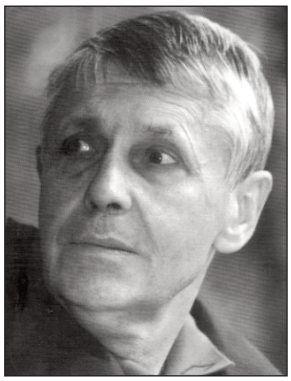

Matinală

Sunt pofte fără limită visuri fără poftă alarme virtuoase penumbre decorate aidoma unor eroi dealuri sosite de curînd în Tîrg izvoare abia scoase din cuptor scuaruri dezlănțuite aidoma unor pasiuni intersecții gata să ne înduplece și totul aidoma unor vîrste vîrîte una-n alta cu indiferență cum obiecte într-un sertar.

Interior

Acolo e odaia ta cu o masă pe care se află o farfurie pe care se află o acadea cum o metaforă odaie cu umbre lungi sastisite care periodic sunt date la spălat cum cearceafurile odaie măsurîndu-te cu privirea oarbă a cărților care-absorb misterul tău prefăcîndu-l – neruşinatele – în propriul lor mister.

Vară

Dezabuzate grădinile cum mochetele vechi pe care-n răstimpuri le dai la spălat și cum trec prin firele lor trandafirii (e-un sfîrșit de iulie acrobatic ce-și economisește respirația își chiverniseşte mişcările grațios încordate în ceața solară dar nu ne privește nu se-ntoarce măcar să ne spună rămas bun se pietrifică aidoma unui parfum vechi).

Ambiguitate

După ce totul a fost uitat șters cu guma cu dosul palmei coborît mai jos decît josul lăsat în părăsire cu venele deschise cum gura unui pește apoi

investigat scos la licitație îndosariat provocat scos la rampă suduit scos la vatră aplaudat rimat cocoloșit înduioșat ca și cum n-ar fi chiar totul ci doar un rest a ceea ce ni s-a năzărit că ar fi totul.

Stradală

Nimic în jur niciun semn niciun vis doar pașii acești pași ai noștri în care ne-am cufundat sîrguința și teama așa cum îți cufunzi obrazul în apă pașii între care întîlnirile și despărțirile noastre nu mai încap căci ne-ntîlnim și ne despărțim de la o vreme-n afara lor pașii pe care-i amintim tot mai des în convorbirile noastre mute la celular pentru că nu ne fac nici un rău pașii care-ncep să crească pe sub pămînt aidoma unor rădăcini pentru că și-au pierdut încrederea-n noi.

Program

Înaintezi și nu-ți mai pasă de nimic pas cu pas chiar tîrîș spre inima Neantului de astădată circular pregătit să ducă la destinație imaginile adică exact la locul de unde-au purces fără nicio eroare-a distanțelor care mai întîi se lasă mușcate de invidie apoi devin transparente în locul lucrurilor lipsite de apărare.

Amiază

Și niciun chip nu-ți seamănă niciun chip nu te sprijină de partea ta sunt doar nervii strălucind de nesomn cînd nu ești în apele tale și nu știi ce să le răspunzi fructelor muribunde avînd bunăvoința unor oglinzi răbdătoare care captează toate diformitățile apei curgătoare spre-a ni se dărui dintr-odată ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic.

Ea

Încă nu e bătrînă nu e bătrînă deloc dar aripile sînilor i se-nchid cu o lentoare augustă pupilele sale au fixitatea mobilă a unor imagini de cinematograf mîinile-i atît de sociabile se povestesc pe nerăsuflate una alteia sporovăiesc cu o puzderie de amănunte picante din cînd în cînd își mototolește palma cum o batistă înainte de-a o înălța la bărbie sub riduri i se văd în răstimpuri sorii stinși dar clipele ce fac clipele? Ei bine nu o mai părăsesc se adună toate-n spațiul localului impregnate de parfumul său de paciuli care nu e nici viață nici moarte.

Traian Ştef

Mistificarea

După absolvirea facultății, în 1979, am ajuns într-o zonă minieră din Bihor. Locuiam în centrul de comună și făceam naveta într-un sat al comunei, la 5 kilometri. Jumătate din drum, cu autobuzul minerilor, iar cealaltă, pe jos. Mă îmbărbătam cu gîndul că e bine pentru sănătatea mea. Un tînăr care intră în plasa socială după 20 de ani are multe surprize, are de răspuns la multe provocări. În primul rînd oamenii din jur, cu interesele, mofturile, hachițele lor. Apoi ierarhiile profesionale și politice și modalitățile de păstrare a lor. Multe mirări am avut în acea perioadă și de aceea am astăzi mai puține. Aveam să aflu că minele au un plan și în funcție de realizarea acestuia se păstrează funcțiile și se atribuie primele, ba chiar creșterile de salariu. Aveam să aflu că un plan de producție are și ceapeul, deși nu era pămînt roditor peste minele de cărbune. Asta nu e nimic, dar mina era fruntașă pe țară, erou al muncii socialiste, ba chiar și ceapeul la nu știu care dintre cereale. Nu era un secret cum se obțineau acele performanțe. Dacă totul era o minciună, mințeau și directorul de mină, și președintele de ceape. Dar nu în față. La producția din subteran se adăuga și cea din carieră, iar pămîntul se măsura ca să iasă bine regula de trei simplă. Recolta de pe alte suprafețe se adăuga să facă planul. Mai circula atunci un fel de banc despre export și ceea ce rămîne în țară pentru consumul populației. Cică de la o scroafă erau exportați 2 purcei, iar 20 rămîneau în țară. La întrebarea cîți purcei a fătat scroafa, răspunsul era 2, aceia exportați.

Mi le-am amintit pe toate astea pe la sfîrșitul anului trecut, cînd ministrul Finanțelor din Guvernul Dăncilă îl ironiza vulgar pe ministrul din Guvernul Orban. Îi și oferea soluția păstrării sub 3% din PIB a deficitului bugetar, procedînd cum au făcut ei. Îi spunea, adică, să mintă nerușinat, în

timp ce amînau pentru anul acesta plăţi de 2%. Şi alte manevre şmechereşti. Dar pe cine să mintă? Pe aceia cu care noi sîntem într-o uniune statală, într-un guvern şi într-o structură de apărare. Pe aceia care trag de noi şi ne dau miliarde în euro să ne apropie de nivelul lor economic, social etc..

După ce Liviu Dragnea a fost condamnat şi PSD a intrat în degringoladă, guvernarea PSD nu a făcut decît risipă, dar a risipit tot, ca înainte de sfârşitul lumii, resurse, imagine, încredere, speranţă. Aşa au pierdut alegerile europarlamentare, guvernarea şi prezidenţialele. Istoria este cinică atunci cînd vrei s-o îmbraci pentru bordel. Nici adevărul nu iartă.

Efortul făcut pînă în acest moment de Guvernul Orban şi de preşedintele Iohannis este în direcţia demistificării. A dezvălui, adică, adevărul şi minciuna, cît vin şi cîtă apă există în butelia care ne este prezentată drept vin premiat, de origine controlată, din struguri culeşi la maturitate deplină. Numai că avîntul înaintaşilor fusese atît de entuziast, încît înmulţiseră ministerele, agenţiile, inventaseră alte instituţii pentru sinecuri, transferaseră vesel în ele domni, doamne şi domnişoare fără altă recomandare, să zicem profesională, decît vrerea lor. Păguboşenia noastră structurală iese repede la iveală, iar cînd îţi furi singur căciula iarăşi se vede.

Deşi în funcţie de trei luni, Guvernul Orban n-a apucat să guverneze, cu excepţia trecerii în timp record a legii bugetului. Nici n-avea cum, mai ales prins în corzile adversarilor şi ale prietenilor interesaţi politic. Ministerele în primul rînd trebuie reorganizate, apoi alte instituţii, însemnînd alţi oameni. Oare mai buni, mai merituoşi? Nu sînt uşor de găsit dacă restrîngi aria la aceea a partidului. Sau plaja, că se potriveşte mai bine la politicieni şi le place cuvîntul.

Se discută acut în această perioadă despre pensiile speciale. Au şi scriitorii pensionari o indemnizaţie lunară, nu pentru că nu au avut timp pentru afaceri sau nu au avut voie de la lege, ci pentru că au lucrat la limba română, au scris cărţi din care nu se poate trăi, dar au trăit pentru ele, iar la bătrîneţe primesc o recompensă, încă jumătate din mica pensie pe care o au. Mă tem că vor rămîne singurii neexceptaţi, că aşa par lucrurile cînd ceva e trecut mereu sub tăcere. Scriitorii sînt o elită neglijată şi disprețuită de politicieni pentru că ei, de fapt, în gratuitatea lor, nu au nimic de pierdut, nu li se poate lua nimic şi nu mituiesc pe nimeni. Boemii, prin definiţie, iar serioşii, prin morală.

Dar anul abia începe. Un an-spectacol. Participare plăcută şi La mulţi ani, cititorule!

Close up

Marius Miheţ

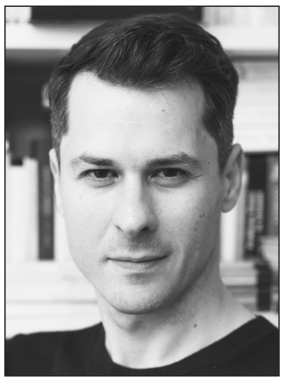

Înaintea noului deceniu. Ficţiunea

Strategii şi statistici

Două caracteristici revin obstinant la fiecare recensământ al cărţii: întâi, cititorii şi criticii reţin mai apăsat volumele lansate în ultima parte a anului, dacă nu chiar cele de după „Gaudeamus". Aşa se întâmplă că romane valoroase nu prind podiumul la final. A doua chestiune priveşte amploarea producţiei de proză. Nu am realizat grupaje de felul acesta în ultimii ani tocmai pentru că gestul mi se părea inutil. Şi-apoi, pe cine mai interesează topurile extinse? Fireşte că o asemenea investigaţie sintetică n-are cum să acopere toate editurile, mai ales că, în vremurile din urmă, oricine îşi poate publica o carte sub sigla unei edituri aproximative. Prin urmare, a doua problemă ţine de cantitatea de cărţi bune. Cine a citit cu atenţie proza ultimului deceniu observă că am asistat la cea mai bună perioadă din postcomunism. Dar, ca să fiu pragmatic, spun doar că, anual, ultimul deceniu a adus în jur de 30-40 de cărţi de proză de calitate. Asta înseamnă aproximativ 300 de cărţi într-un deceniu. Câţi cititori profesionişti mai avem şi câţi critici competenţi? Se vor găsi, nu mă îndoiesc, destui care să conteste cifrele. Dar veţi observa imediat că cei implicaţi în asemenea contre nu citesc. Sau citesc puţin spre deloc. În cel mai bun caz, ei preiau opiniile criticilor în activitate. Am constatat cu entuziasm că se menţine producţia valorică undeva între 30-40 de cărţi anual. Pentru cei cu mult timp liber şi posibilităţi, iată o provocare: să stabilească câte volume de ficţiune se reţineau în topuri până prin 2010? Din câte îmi amintesc, cu greu puteam propune 5 titluri mai de Doamne-ajută. În anumiţi ani, dimpotrivă, chiar zece. Dar niciodată peste. Prin urmare, statistic vorbind, cele aproximativ 300 de cărţi din ultimul deceniu şi-ar găsi locul într-o ierarhie elastică şi supradimensionată. Chiar şi-aşa, ea depăşeşte axiologic toţi anii postrevoluţionari. Ce s-a schimbat? Filologii sunt în scădere, tirajele – asemenea, cultura şi piaţa de carte se

află la terapie intensivă... Și totuși? Cred că se scrie mai mult și mai bine, iar numele noi vin din domenii cu totul străine filologiei; așadar, o complementaritate atractivă. Pe alocuri, s-ar putea vorbi chiar de-o inflație de autori proveniți din zone diferite de „fabricile de scriitori" obișnuite. Dar toate astea se numesc normalitate.

COVORUL ROȘU. TOP 5 ALEATORIU

Prea repede clasat a fost *Freud Museum* de Ioana Scoruș (Polirom). Povestiri și nuvele despre perplexitatea morții și seducția obsesiei. Un catalog burghez al bolilor subtile realizează Ioana Scoruș. Volumul cuprinde dansul fricii și pe cel al vidului în indivizi dotați pentru aventuri închipuite. *Freud Museum* nu seamănă cu nicio altă carte din ultimii ani, valabilă în toate încheieturile frivolității. O elegie a absenței vii. Făcând o rocadă simbolică cu *Nostalgia* (apărută în 1989), Mircea Cărtărescu scrie *Melancolia* (Humanitas), unde conceptul întrupează ample efervescențe poetice. Pulsând la tot pasul de vestigii onirice, *Melancolia* este un spectacol al disimulării fabulatorii. Magnetismul ei întunecat poartă pecetea tainei desfăcute. La urmă rezultă un triptic anabatic despre vârstele omului proteic. Mircea Cărtărescu extinde carnalitate în teritoriile fanteziei cu pasiunea creatorului de basme care se lasă absorbit în fantezia realității. Dacă ar fi temperat instrumentele postmoderniste, romanul Alinei Nelega, *Ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat* (Polirom) era desăvârșit. Dincolo de excesele alunecoase, exotismul dramatic al regimului tabu din viața unei epoci întâlnește cenzura unei iubiri ridicată la rang de religie. Dan Stanca a început anul cu *Privirea mamei* (Vremea) și l-a încheiat cu *Adio, România* (Vremea). Cel din urmă ilustrează un thriller epifanic pe structura unei drame shakespeariene. Dirijor desăvârșit al spectacolului deriziunii din familie și istorie, Dan Stanca tulbură locurile comune făcând din fatalitate un suprapersonaj ce vascularizează mistic un întreg secol. Înariparea detonează istoria și destinele cu furia unei viziuni mistice amânate tactic, dar cu efecte devastatoare. Cu intriga plasată tot într-o familie disfuncțională debutează și *Privirea mamei*, însă absența normalității se transformă în Absența desăvârșită: cea a mamei. Elogiul mamei din acest micro-roman face din Dan Stanca un poet cu totul atipic: al mirajului unei memorii ce se sabotează pe sine. *Privirea mamei* este elegia absenței într-un veac specializat în exterminare. Singurul optzecist care a rămas fidel formulelor textuale consacrate rămâne Stelian Tănase. *Marele incendiator. Cronica unui fapt divers* (Corint) desăvârșește arta unui observator al realității așa cum numai un supraveghetor fără somn o poate face. Palpitant și coroziv, labi-

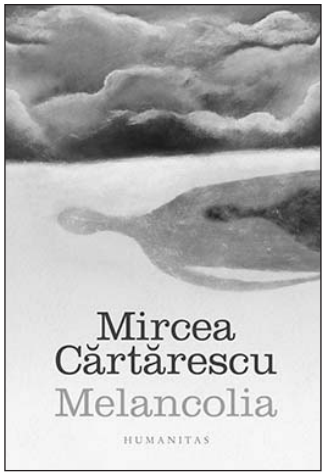

rint al oaselor comunismului și mall al psihologiei capitaliste post-`89, romanul scanează lumea sub pretextul iubirii și revoltei.

Romanul. De toate pentru toți

Elegie parodică a satului, o comedie umană cu roiuri bănulesciene regizate faulknerian este excelentul *Casa noastră cea de toate zilele* (Tracus Arte) de Șerban Tomșa. Lumile familiare, la fel, tipologiile contorsionate, declară labirintul identitar drept noua realitate. Petru Cimpoeșu revine cu un titlu-avertisment: *Bărbați fără degete și alte amintiri penibile* (Polirom). Ficțiunile memorialistice oscilează între parabola ironică și confesiunea vibrantă. Încă un volum în care întrecerea spumoasă a realităților întâlnește simetriile inocenței trucate. Alegorie apocaliptică și thriller fantasy este *Apocalipsis* (Polirom) de Adrian G. Romilă. Printre puținii autori capabili să scrie ficțiuni istoriografice cu naturalețe și risipă de imaginar. Dezamăgirea anului pentru mine a fost post-utopia lui Andrei Cornea, *Amintiri din epoca lui Bibi* (Humanitas). Pornind de la un blestem contemporan al Cassandrei, noul Winston Smith, tot captiv al memoriei, trece din mizantropie în caricatură fără ca autorul să sesizeze. Rămâne valabilă ideea că schimbarea regimurilor dictatoriale a manipulat speranța ca interfață modernă a dictaturii. Tot la capitolul dezamăgiri, Carmen Firan are un subiect fertil pe care-l lasă de izbeliște. *În apele facerii* (Polirom) se cimentează în schematism, plin de lipituri stridente; ideea resemnării se prăbușește în tonalități luate de val. Excelent este romanul lui Bogdan Teodorescu, *Și vom muri cu toții în chinuri*

(Polirom). Thriller politic și conspiraționist, cartea prezintă incendiile actualității din care triumfă polifonia urii. Houellebecqian în dimensiunea crizei istorice, *Și vom muri*... face din ură ideologia unei epoci ce nu se mai sfârșește. Dimpotrivă, pare abia la început.

La fel de repede uitat a fost și Dumitru Crudu cu *Ziua de naștere a lui Mihai Mihailovici* (Humanitas). Fotogramele în cheie cehoviană despre familia basarabeană se topesc într-o istorie cu tot mai puține înțelesuri și care absoarbe destinele într-un vertij al tăcerii și implacabilului. Dumitru Crudu scrie un testimoniu despre imposibilitatea armoniei și absurdul disoluției identitare. Istoriile vieții carcerale din libertatea iluzorie. O profesionistă a elementului istoric cu potențial exploziv este Simona Antonescu; *Ultima cruciadă* (Polirom) invită să citim o ficțiune istoriografică din care se desprinde o lume fabuloasă, numai bună de imprimat cinematografic. Dacă cineva poate să scrie istoria atractiv cu minimum de resurse și maximum de imaginație, Simona Antonescu este aceea. Cătălin Mihuleac recuperează parodic în *Deborah* (Humanitas) destinul evreității și marasmul emancipării. Nimeni în afara lui Mihuleac n-ar putea risca să facă dintr-un ghetou al istoriei un spectacol al feminității artistice. Mai satiric decât tragi-comedia lui Radu Mihăileanu din *Trenul vieții*, romanul *Deborah* încercuiește trei destine în registre contrapunctice. Toate legate de vocea unui narator cu totul atipic: caricatural și autoironic în prima parte, sentimental și depresiv în cea din urmă. Un joc al istoriei și al destinelor surpate deasupra cărora planează naratori unși cu toate alifiile travestiului.

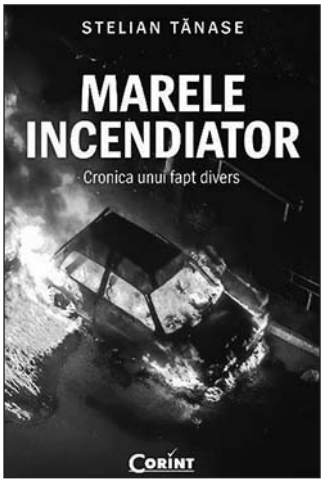

Într-adevăr, cu *Cartea Reghinei* (Humanitas), Ioana Nicolae dă cel mai bun ro-

man al ei. Vigoare psihologică, avans în adâncimi și piruete stilistice se întrepătrund într-o poezie crudă despre feminitate și harul deposedării, despre sacrificiu și singurătate. Ioana Nicolae a depășit luciul apei din proză și s-a instalat bine în abis.

Mult-așteptatul (de mine) roman al Corinei Sabău, *Și se auzeau greierii* (Humanitas), este și nu prea surprinzător. Credeam că noul roman va fi un tom greu de cărat, cu istorii atât de puternice încât, pe urmele Gabrielei Adameșteanu, dar în stilul ei, Corina Sabău va da o frescă universală a feminității. *Și se auzeau greierii* este un poem-experiment al descompunerii fragilității. Într-o epocă a interdicțiilor absurde, femeia este condamnată să descopere temnița căsniciei, lumea carcerală și, mai ales, închisoarea trupului. În această concentricitate tragic-purgatorială se înșurubează poemul Corinei Sabău, *Și se auzeau greierii,* un strigăt, după decenii, al femeilor osândite în lagărul decreteilor.

După un roman prin nimic memorabil (*Interior zero*), Lavinia Braniște a scris unul cu totul memorabil: *Sonia ridică mâna* (Polirom). Semn că, dacă lasă deoparte schematismul, scriitoarea poate doborî o lume deocheată. De la perfuziile vieții, în *Sonia*... ieșim în sfârșit în străzile istoriei și-ale familiei; totul rezonează în perspective ce șerpuiesc trupul unei istorii cu multe constelații tabu. Un roman indie.

Altă revenire la proză, cea a Mariei Manolescu, cu *Vânători-culegători* (Polirom), atestă ceea ce știam: că scriitoarea face din absență un protagonist din care se multiplică alert intrigi sociale adânc-psihologizante. Fără a fi o întoarcere spectaculoasă, romanul confirmă un talent care turează motoarele numai la jumătate. Doina Ruști continuă neconvingător în *Homeric* (Polirom) lumea din *Mâța Vinerii*; inferior romanului anterior, *Homeric* promite miresme lăsate dincolo numai în seama scenografiei. Liliana Corobca propune în *Buburuza* (Polirom) povestea unei duble infirmități, fizice și istorice. Autoarea e fascinată de resursele feminității care seamănă cu forțele cosmice așezate în destine tragice. În *Buburuza*, scenariul unei vieți întrece imaginația promoției actuale, pentru care sacrificiul și adevărul pasiunii sunt simple povești în care nu mai crede nimeni. Manifest al triumfului unei ființe cu totul neechipată înaintea vieții care seamănă în toate cu moartea.

Și la debutante se păstrează conflictele feminității și tensiunea mediilor potrivnice. Diana Bădica debutează convingător cu *Părinți* (Polirom), un album de familie înregistrat cu tupeul dramatic al inocenței și imaculata aprindere a melancoliei. Debutul în proză al Anei Donțu (*Varșava*, Nemira) respectă pașii mărunți ai poeziei din proza scurtă; atașată de fabulația grotescă, plonjând în viziuni labirintice, povestirile Anei Donțu au

explozii pe ecran alb-negru și sedimente de poezie reciclată. Venind dinspre *Demonii*, Alina Pavelescu așază în *Sindromul Stavroghin* (Humanitas) travestiul schizofrenic al omului contemporan și fascinația pentru rău, așa cum respiră el în moștenirea momentului. Cristina Vermeș semnează un roman cu titlu nefericit, *Trilogia sexului rătăcitor* (Humanitas). L-aș fi corectat nițel, iertată fie-mi îndrăzneala, în *Trilogia aerului rătăcitor*. Cristina Vermeș urmărește ștafeta unor destine feminine, toate străbătute de același aer dens al neîmplinirii și eșecului. Între protagoniste – ce corespund unor epoci diferite – se instituie un ADN al bovarismului moștenit, iar ceea ce le leagă sunt proiecții misterioase, rătăcite între detalii și atracția locurilor comune.

Tudor Ganea revine, cum ne-a obișnuit, anual, cu *8* (Polirom). Un roman doldora de focare psihedelice, în care se mișcă o faună umanoidă răpusă de traume și sedusă de întoarcerea la sfânta barbarie. Apocalipsele violente ale lumilor închise se activează până și în agenții profetici ai noii depravări. *Frica de umbra mea* (Polirom) de Cezar-Paul Bădescu adună polifonic istorii mici despre sentimentul morții. Apropierile de moarte prin teamă, frică și curiozitate au ceva din naturalețea crudă a adolescenților și robustețea ascunsă a bătrânilor. C.B. Bădescu le consumă dulce-acrișor, ca un desert de care încă nu se teme cu adevărat, dar care hrănește demonii ascunși. Când nu aruncă cu acid peste metehnele social-politice (romanul parodic cel mai aproape de noi este *Ca un grătar de mici*, 2014), Mircea Daneliuc scrie literatura în care descoperim în spatele vocilor narative un voyeur al propriului trecut. Cum se petrece și în *Sfumato*, unde investigarea voyeuristă, chiar judecată la scară mică din perspectiva unui personaj șters, reușește să insinueze mereu mai mult.

Tot într-un underground social, de astă dată conspirativ, se situează Mihai Radu în *Contaminare* (Polirom). Ca reporter al lucrurilor mici, Mihai Radu colecționează intrigi și documentează cinematografic; uneori, suprafața lucie a realității nu-i mai permite pauze de respirație adâncă. Mihai Buzea se simte bine numai în mediile pe care le imaginează în permanentă mișcare. *Recrutorii* (Polirom) spune povestea unui ghost writer indecis: alege să devină scriitor pur-sânge după ce experimentează condiția unui globetrotter. Un caz de captivitate ramificată în toate direcțiile citim în *Biroul de întrebări ridicole* (Polirom) de Dan Ciupureanu. Dintr-o familie disfuncțională se poate ieși numai prin scris, chiar dacă infernul nu se deschide, de fapt, niciodată. Lumea ca un imens azil începe și se sfârșește în familie. Într-un registru asemănător se înscrie și deriva protagonistului din *Alergătorul invizibil* (Paralela 45) de Ciprian Măceșaru. Mustind de tornade psihotice, romanul tranșează cinismul din sentiment și slăbiciunea din

voința de putere. Sunt de luat în seamă volume semnate de Cornel George Popa, *Celălalt* (Trei), Adrian Sângeorzan, *Certificat de virginitate* (Curtea Veche), Dan Coman, *Aceste lucruri care nu se vor schimba niciodată* (Polirom), Cornel Bălan, *Liftul* (Humanitas), Cosmin Perța a încheiat trilogia romanescă cu *Arșița* (Paralela 45), Caius Dobrescu, *Cu inima-n dinți* (Crime Scene), Stelian Țurlea, *Înnebunește-i* (Crime Scene) și cele pe care încă n-am apucat să le parcurg, dar care au primit deja ecouri consistente: Gabriel Chifu, *În drum spre Ikaria* (Art), Iulian Tănase, *Dumneziac* (Curtea Veche), Cristian Teodorescu, *București, marea speranță* (Polirom), Laurențiu Ion, *Corporația* norilor (Curtea Veche), Mihail Gălățanu, *Un dublu asasinat politic* (Eliteratura), Ștefan Mitroi, *Goarna lui Tuturuz* (Rao). Cum se poate vedea, o recoltă incitantă.

Proza scurtă. Un cocktail

Nu cu totul nou e volumul de proze semnat de Vitalie Ciobanu, *Zilele după Oreste* (Humanitas). Cu excepția câtorva texte, cartea nu e nouă. Chiar și numai din perspectiva povestirilor inedite, volumul este adeseori o splendoare stilistică și una a imaginarului. Răpuși de cronomiraje și captivi în caleidoscopul unor realități incompatibile, eroii lui Vitalie Ciobanu fragmentează realitățile cuprinși de stranii erezii interioare. Labirintul preferat de autor se reconstituie în fiece narațiune cu straturi alegorice și textuale din care e tot mai dificil să ieși, sedus de misterul vaporos. Niciun alt scriitor al momentului nu îmbină realismul fotografic cu cel cinematografic și suprarealist cu subtilitatea poetică.

Radu Țuculescu revine cu un alt volum de bliț-proze, *Uscătoria de partid* (Editura Școala Ardeleană): sunt mici explozii cu potențial catastrofic, deopotrivă la nivelul societății și al comicului satiric. Multe bijuterii în miniatură, prozele lui Țuculescu au câte ceva din aerul moralist de altădată, vitalitatea spontană a scenei și aerul dens de irealitate. În *Perseidele* (Charmides) lui Mircea Pricăjan survolăm atmosfera tensionată din anticamera memoriei esențiale, cu indicații plastice și curate stilistic. Pretutindeni fantasticul labirintic, ambiguitatea thanatică și umbra poeticului sunt dispuse în armătura unei realități suspendate. Citim istorii intermediare, extinse prin artificii paradoxale. În *Perseidele*, viața secretă a memoriei prinde contur în interstiții cu tâlc, acolo unde himerele rătăcite agonizează în vertijul prezentului. Între volume satirice și parodice, Radu Paraschivescu regăsește timp pentru *Omul care mută norii* (Humanitas). Cu ochiul ciclopic și umor amestecat, autorul exilează din realitatea de-aici și aiurea

filonul potrivit unei degustări în înalt sau numai bun de savurat în picaje mortale.

Promițător este și debutul lui Andrei Panțu; *Tonomatul* (Humanitas) înregistrând ceea ce spune titlul: o lume în care se îngrămădesc ecumenic fantezii ludice și spaime neprotejate. Aștept cu nerăbdare să-i citesc pe Marian Coman, *Omulețul din perete și alte povestiri fantastice* (Nemira), scriitorul cel mai talentat al generației, sinucis temporar în jurnalism. La fel, revenirea lui Flavius Ardelean cu *Câteva feluri de a dispărea* (Nemira). Ele pot fi surprizele anului.

Chiar modestă și pe repede-înainte, selecția mea are, evident, omisiuni. Dar asta nu face inutilă schițarea unui tablou optimist pentru noul deceniu. Care se anunță, fără îndoială, generos. Ba aș ridica miza și-aș spune că ne așteaptă cel mai bun deceniu după treizeci de ani nelămuriți.

Ion Simuț

Care sunt cărțile, revistele, editurile și realizările literare cele mai importante ale anului 2019?

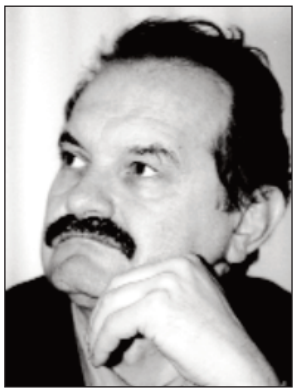

Mi-am pus aproape aceeași întrebare și la începutul anului trecut, cu privire la anul anterior, 2018 (am renunțat la așteptările pentru 2020). Se poate vedea în „Familia", nr. 1 din 2019. Invit cititorii consecvenți să vadă răspunsurile mele de atunci, împreună cu unele precizări (de principiu, de atitudine și de procedură), pe care le reiau în preambul sau pe parcurs.

S-a încheiat un an literar și riscăm ca imaginea lui să se estompeze în memoria noastră. Ce rămâne? Ce contează cu adevărat? Ce iese în relief? Răspund onest și cât pot de exact, adică cu exemple, dar nu pot să nu-mi recunosc limitele, care mă conduc spre aproximații. Răspunsul meu e, inevitabil, unul subiectiv.

Sunt cuprinse aici, în mod evident și de la sine înțeles, opinii personale, mărginite de gustul propriu și limitate în informație la cât am reușit să citesc. Sunt sigur că au apărut și alte cărți bune, dar despre care, din păcate, nu am aflat sau am aflat, dar pe care nu le-am citit încă, până în acest moment când scriu (la jumătatea lunii ianuarie 2020). Cu certitudine apar la sfârșitul anului 2019 și la începutul lui 2020 alte cărți demne de luat în seamă pentru această selecție, dar la a căror valoare nu am apucat să reflectez. Intenția mea a fost să fac un tur de orizont, să dau o imagine orientativă pentru cine ar fi tentat să facă un bilanț retrospectiv al anului literar 2019 și să se gândească la ce rămâne sau la ce tendințe sunt simptomatice. Nu a fost un an rău pentru literatura română.

Selecția din fiecare secțiune este ordonată alfabetic, după autori, nu ierarhizată pe locurile 1, 2, 3. Selecția e generoasă, până la a alcătui un panoramic editorial, pentru a da o idee de ansamblu asupra literaturii dintr-un an, așa cum se vede din ianuarie 2020, când anul editorial este neîncheiat, deci incomplet.

Scriitorii orădeni, foarte activi și foarte productivi în 2018 și 2019, nu au fost introduși de mine în această competiție, într-un mod deliberat.

Cartea anului 2019

Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, ediția a II-a, revăzută și revizuită, Editura Cartea românească.

● La finele retrospectivei de anul trecut o consideram cea mai așteptată carte a anului 2019. A apărut în noiembrie, a fost lansată la Târgul Gaudeamus și nu a apucat să fie comentată până la sfârșitul anului calendaristic. Va fi, cu siguranță și pe bună dreptate, cea mai comentată carte din primele luni ale noului an, ca o prelungire firească a anului editorial 2019. Modificările sunt importante și merită reflecțiile noastre însoțitoare. Presa literară din noiembrie și decembrie 2019 a fost dominată tematic de aniversarea a 80 de ani ai criticului. „România literară" îi consacră numărul 50 din 2019, fără a aduce deocamdată în discuție noua ediție din *Istoria critică*.

Roman

Daniel Bănulescu, *N-ai vrea să te trimit în Paradis?*, Editura Paralela 45;

Gabriel Chifu, *În drum spre Ikaria*, Editura Art; revista „România literară" a făcut un eveniment din roman, dându-l în avanpremieră editorială în nr. 48 din 15 noiembrie 2019, cu prezentări publicitare de Nicolae Manolescu și Mircea Mihăieș; în nr. 51-52 din 6 decembrie 2019, Daniel Cristea-Enache îi consacră o cronică entuziastă;

Doina Ruști, *Homeric*, Editura Polirom;

Stelian Tănase, *Marele incendiator. Cronica unui fapt divers*, Editura Corint (prezentăm romanul în acest număr 1, 2020, din „Familia");

Cristian Teodorescu, *București, marea speranță*, Editura Polirom;

● Mai am la îndemână pentru citit: Bogdan Teodorescu, *Și vom muri cu toții în chinuri*, Ed. Polirom; Mircea Daneliuc, *Sfumato*, roman apărut tot la Polirom; Cătălin Mihuleac, *Deborah*, Ed. Humanitas. Aștept de la Editura Polirom romanul *Buburuza* de Liliana Corobca. Am - și de astă dată, ca și la începutul anului trecut - restanțe de lectură, după cum observ din cronicile literare referitoare la proză (Marius Miheț mi-e un ghid, prin rubrica lui din „România literară"). Mă voi strădui să-mi fac o imagine mai clară despre situația romanului, pe care să o reflectăm adecvat în paginile revistei „Familia", cu ajutorul colaboratorilor, la rubrica PODIUM;

● Avem și astăzi, după 30 de ani de libertate, tendința să neglijăm literatura română din Basarabia. În „Viața românească”, nr. 11-12 din 2019, Vitalie Ciobanu semnalează romanul lui Constantin Cheianu *Ultima amantă a lui Cioran*; probabil o secvență de biografie romanțată; de procurat și de citit!

● Îmi recunosc lacunele în privința prozei celor mai noi promoții; privesc cu încredere la recomandările din „Observator cultural” pentru ceea ce ar trebui să însemne noua literatură: în numărul aniversar 1000, ultimul din 2019, Bogdan Crețu scrie despre romanul *Recrutorii* de Mihai Buzea, Adina Dinițoiu despre *Sonia ridică mâna* de Lavinia Braniște, iar anterior, în nr. 997, Bogdan-Alexandru Stănescu despre *Viața și întoarcerea lui Halle* de Alexandru Potcoavă. Îmi propun să-i urmăresc mai atent pe acești noi cronicari literari, deja consacrați, deși nerecunoscuți de cealaltă parte a presei culturale. Dar mai ales îmi propun să mă documentez în aceste noi teritorii ale ficțiunii și autenticității.

Proză scurtă

Mircea Cărtărescu, *Melancolia*, Editura Humanitas;
Vitalie Ciobanu, *Zilele după Oreste*, Editura Humanitas;
Mircea Pora, *Ce mai faceți, maestre?*, Editura Eikon;

● M-a stimulat, în legătură cu cartea lui Vitalie Ciobanu, cronica lui Mircea V. Ciobanu, din „Viața românească”, nr. 11-12 din 2019; Mircea V. Ciobanu susține acolo de mai bine de un an o cronică literară special dedicată scriitorilor basarabeni, foarte necesară pentru a îmbogăți registrul receptivității critice;

● Am citit în „România literară”, nr. 49 din 22 noiembrie 2019 o excelentă proză de Bedros Horasangian, ceea ce îmi dă speranța unui viitor volum semnat de acest prozator excepțional, de câțiva ani eclipsat de publicist.

Poezie

Mariana Codruț, *pulsul nu poate fi minimalist*, Editura Paralela 45;
Marian Drăghici, *păhăruțul*, Editura Junimea;
Vasile Igna, *Periscop*, Editura Cartea românească;
Ion Pop, *Lista de așteptare*, Editura Limes;
Radu Vancu, *Psalmi*, Casa de editură „Max Blecher”;

● Mulți alții au mai publicat în 2019 volume de poezie, dar nu le-am văzut. Caut, de pildă, volumul lui Mircea Dinescu *Scaunul cu trei picioare*.

Capodopere și capodoperete, apărut în 2019 la Editura Fundația pentru poezie „Mircea Dinescu", dar deocamdată nu e difuzat prin librăriile online.

● Se află printre cele mai bune cărți de poezie și volumul lui Ioan Moldovan, *Multe ar mai fi de spus*, apărut la Editura Cartea românească, dar am stabilit de la început că nu pun în selecție cărțile scriitorilor orădeni (o simplă convenție de lucru);

● Editura Tracus Arte are o colecție la care ar trebuie să ne școlim scepticismul în privința noii poezii: „Poezia deceniului I", unde, de pildă, în 2019, a apărut ediția a treia, revăzută, a unei cărți de Florin Partene, *Reverența*, volum apărut inițial la Editura Vinea, în 2007.

● Antologiile de autor îmbogățesc peisajul; rețin deocamdată: Nora Iuga, *Înainte ca ochiul să-și fi terminat privirea* (antologie de Rita Chirian), Editura Cartier; Grete Tartler, *Versuri și uscate, antologie (1970-2019)*, Editura Junimea; Ioan Pintea, *Față către față (poeme alese, 1992-2019)*, Editura Cartier; Teodor Dună, *Minunata lume (antologie)*, Editura Cartier. Colecția *Poesis* de la Editura Cartier are cel mai semnificativ program de retrospective poetice.

Literatură confesivă

Jeni Acterian, *Corespondență,* Editura Vremea;

Constantin Eretescu, *Turnul de veghe. Jurnal de exil*, vol. IV, 2011-2018, Editura Vremea [de recuperat și volumele I-III, apărute în anii anteriori];

Alexandru Mironescu, *Admirabila tăcere. Jurnal 1968-1969*, prefață de Marius Vasileanu, Editura Humanitas.

Critică literară

Corin Braga, *Archétipologie postmoderne. D'Oedipe à Umberto Eco*, Honoré Champion Éditeur, Paris; un comparatist redutabil care trece cu ușurință peste limitele noastre lingvistice obișnuite, devenind în critica literară un european adevărat, fără intermediari, un erudit cum fusese și Adrian Marino;

Daniel Cristea-Enache, *Linia de contur. Cronici literare, I*, Editura Spandugino; prezentat sărbătorește în „România literară", nr. 1-2 din 2020 de către Răzvan Voncu, Vasile Spiridon, Ioan Holban și Victor Cubleșan;

Mircea Mihăieș, *O noapte cu Molly Bloom. Romanul unei femei*, Editura Polirom; volum promovat de un interviu cu autorul în „România

literară", nr. 45 din 25 octombrie 2019, și de o cronică favorabilă a lui Vasile Popovici, apărută în mod surprinzător tocmai în numărul aniversar 1000, ultimul de anul trecut, al „Observatorului cultural", revistă de opoziție față de holdingul de presă USR; ceea ce arată că lucrurile nu sunt așa cum par; cartea lui Mircea Mihăieș trece toate barierele;

Alex Ștefănescu, *Eminescu poem cu poem. La o nouă lectură: postumele*, Editura All; beneficiar al premiului „Cartea anului 2019", acordat de „România literară";

Lucia Țurcanu, *Poezia BASA*, Editura Arc, Chișinău [un studiu despre poezia basarabeană];

Răzvan Voncu, *Poeți români de azi*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Școala Ardeleană; criticul este omagiat la 50 de ani în nr. 38 din 2019 al „României literare".

Istorie literară

Mircea Anghelescu, *O istorie descriptivă a literaturii române. Epoca premodernă,* Editura Tracus Arte;

Alexandru Laszlo, *Cum se inventează un huligan? Mihail Sebastian, ziarist la „Cuvîntul"*, Editura Cartier, Chișinău;

Eugen Negrici, *Literatura română sub comunism*, ediția a III-a, revăzută și adăugită, Editura Polirom;

Magdalena Răduță, *În context. O lectură sociologizantă a literaturii române din ultimul deceniu comunist*, Editura Muzeul Literaturii Române;

Ligia Tudurachi, *Grup sburător. Trăitul și scrisul împreună în cenaclul lui E. Lovinescu*, Editura Universității de Vest, Timișoara.

Istorie literară locală (referitoare la Bihor)

Florin Ardelean, *Istoria presei culturale din Oradea. Studii (I)*, Editura Eikon.

Teorie literară

Nicolae Rață-Dumitriu, *Eseuri de teorie literară*, Editura Muzeul Literaturii Române.

Ediții critice, antologii

Marin Diaconu, *Existențialismul românesc*, vol. I-II, prefață de Eugen Simion, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, Editura Muzeul Literaturii Române;

Alina Purcaru, Paula Erizanu, *Un secol de poezie română scrisă de femei*, vol. I (1990-2019), Editura Cartier;

Alexandru Ruja, *Aron Cotruș. Opere*, vol. I-III, Editura Muzeul Literaturii Române;

Elena Zaharia-Filipaș, Magdalena Răduță, *Ion Vinea. Opere, vol. XI. Publicistică (1941-1942)*, Editura Muzeul Literaturii Române.

Debut

Anul trecut mi-am exprimat deruta proprie și insatisfacția în privința debuturilor. Rămân la aceleași stări confuze. Nu am citit nimic din această categorie și îmi asum că e și vina mea în carența de informație. Hai să zicem că de informație nu am duce lipsă, dacă ne uităm pe site-urile editurilor și prin reviste, în primul rând la rubrica despre debuturi în poezie a lui Gellu Dorian din „Convorbiri literare". În „Observator cultural", nr. 997 din 4 decembrie 2019, Claudiu Komartin prezintă favorabil trei debutanți în poezie: Artiom Oleacu, Vlad Sibechi și Artur Cojocaru; nu m-a convins, dar mi-a trezit interesul. Alt nume nou: Premiul Eminescu Opus Primum al anului 2019 pentru debutul în poezie a fost acordat volumului *Industria liniștirii adulților* de Anastasia Gavrilovici.

Dar unde sunt debuturile în proză? Cu siguranță că există, dar nu știu eu în acest moment să le dibuiesc. Pentru 2017 îl descoperisem pe Alexandru Done. Pentru 2018 l-am descoperit pe Mirel Taloș. Amândoi au fost premiați de USR. Dar pentru 2019 nu știu ce să zic în acest moment. Dacă aș răscoli presa anului aș găsi recomandările, dar de ce nu mi-au sărit până acum în ochi numele demne de interes? În „Observator cultural", nr. 1001, primul din acest an, Adina Dinițoiu semnalează următoarele nume de debutanți în proză, la bilanțul anului: *Tonomatul* de Andrei Panțu (proză scurtă, Humanitas), *Trilogia sexului rătăcitor* de Cristina Vremeș (roman, Humanitas), *Părinți* de Diana Bădica (roman, Polirom), *Varșava* de Ana Donțu (povestiri, Nemira).

Editorialiștii mei preferați din revistele culturale

Anul trecut i-am remarcat pe Adrian Popescu la „Steaua" și pe Nicolae Prelipceanu la „Viața românească"; pentru 2019, îi păstrez printre preferințe, alături de:

Dan Cristea, la revista „Luceafărul de dimineață”; și cronica lui literară o citesc cu plăcere și curiozitate.

Cea mai plăcută rubrică (pentru mine,
din toată presa noastră literară)

Alex Ștefănescu, *Viață și operă*, în revista „Luceafărul de dimineață”; din presa literară a anului 2019 nu am așteptat nimic altceva mai cu interes și nu am parcurs nimic altceva cu mai mare satisfacție intelectuală. Ar fi minunată o carte care să adune toate articolele acestei rubrici și sper că ea va veni.

Cele mai bune edituri

Editura Muzeul Literaturii Române – pentru că e singura care publică în ediții științifice clasicii, fie în seria de „Opere fundamentale”, coordonată de Eugen Simion (anul trecut au apărut volume de *Opere* de Dimitrie Cantemir, Ion Minulescu, Vasile Alecsandri, Pompiliu Constantinescu, Șerban Cioculescu, Nicolae Iorga, A. D. Xenopol), fie în alte colecții (ediția de *Opere* Ștefan Petică s-a încheiat în patru volume; ediția de *Opere* Ion Vinea continuă cu volumul XI); de asemenea, are meritul de a recupera și publica sistematic scriitori din exil: Virgil Tănase și Vintilă Ivănceanu; alte inițiative remarcabile, îndeosebi în domeniul istoriei lterare, pot fi văzute pe site-ul editurii;

Editura Vremea – pentru că publică sistematic opera lui Vintilă Horia, cu tendință spre integralitate (11 volume până acum), un mare scriitor român din exil, recuperat prea târziu pentru a fi intrat cum se cuvine în circuitul nostru de referințe.

Editura Polirom pentru editarea prozei contemporane rămâne în continuare pe primul plan, cum a fost și până acum. Evident că și Editura Humanitas rămâne printre cele mai importante edituri. Dar în preferințele de mai sus am căutat ceea ce se vede mai puțin.

Revista literară care mi-a plăcut cel mai mult în 2019

Tot „Viața românească” (ca și anul trecut) – elegantă, sobră, exigentă, bine structurată; a adăugat o cronică permanentă la cartea literară din Basarabia, cronică semnată de Mircea V. Ciobanu; am încă un argument pentru a o citi constant; m-aș bucura să se poată menține cu apariție lunară, nu o dată la două luni;

● Cea mai importantă revistă literară rămâne „România literară” din foarte multe motive (repet ce-am spus anul trecut, deși revista mă închipuie ca pe un dușman și mă declară *persona non grata*). În primul rând pentru că e făcută de profesioniști ai condeiului și de buni cunoscători ai vieții literare. Dar poate că un rol extrem de important e capacitatea de a aduna într-un centru de opinie, un centru de referință, o viață literară atomizată, dispersată, centrifugă, cu tendințe de relativizare și mediocrizare, de complacere în lumi culturale marginale, autosuficiente. În 2019 a exagerat puțin în tendința de a fabrica statui pentru membrii redacției; nu mă refer la Nicolae Manolescu, ci la ceilalți care se monumentalizează și se sanctifică prea devreme; puțină moderație nu ar strica;

● Revista „Neuma”, pentru care mă arătam foarte interesat anul trecut, m-a dezamăgit; deși apare la Cluj, este foarte aservită centrului, ca multe alte reviste din provincie; independența de opinie a devenit un lucru rar, privit cu suspiciune și penalizat;

● Foarte multe reviste lunare și-au redus drastic numărul de apariții, devenind trimestriale greoaie sau cu o apariție gâfâită o dată la două luni; chiar „România literară”, ce fusese un săptămânal disciplinat cândva, și-a rărit în 2019 aparițiile fizice la 42, în loc de 52 – e drept că mărind numărul de pagini la edițiile duble. Nu e un semn de normalitate; în spatele acestor precauții stau mai multe cauze, datorate în principal crizei de public;

● A stârnit prea multe patimi articolul meu *Elegie pentru revistele literare*, a cărui atitudine o anunțam în numărul 1 din 2019 al „Familiei” cu aceste considerații ce au fost trecute cu vederea în ianuarie, dar diabolizate în mai și în lunile următoare: „Revistele literare, mai vechi sau mai noi, o duc într-o dulce inerție, indiferente față de lipsa de receptivitate a publicului, amorțite, plictisitoare, repetând aproape identic aceeași structură; cu foarte puține excepții, fac producție pe stoc. «Observator cultural» iese din serie, mi se pare o revistă mai dinamică decât altele. Cele mai multe sunt un fel ciudat de reviste pentru nimeni. Sau, în cel mai bun caz, avem reviste pentru cercul restrâns al colaboratorilor: noi scriem revista, noi o citim și poate că ne citim numai noi pe noi dintr-un inform balot de texte aruncat în neant” (e un auto-citat; pentru conformitate, a se vedea „Familia”, nr. 1, ianuarie 2019). Considerațiile de atunci rămân valabile, deși las deplina libertate cui vrea să le considere niște exagerări. Un singur lucru aș dori din partea cui își exprimă supărarea: să se refere la reviste, nu la mine. Și, eventual, să ne respectăm reciproc în diferența de opinii.

Managerul cultural al anului

Ioan Pintea – directorul Bibliotecii Județene „George Coșbuc" Bistrița-Năsăud. A primit și gestionează donații de manuscrise, dactilograme, documente de la Nicolae Manolescu (peste 14.000 de pagini, plus corespondența primită și dactilogramele cu corecturi pentru *Istoria critică*), Eugen Lovinescu (prin intermediar), Dorin Tudoran, Nicolae Balotă (22.811 de pagini), Mihai Zamfir, Petru Poantă, Dumitru Dinulescu, cărți cu autograf din biblioteca Virgil Ierunca/Monica Lovinescu, cărți reprezentative din bibliotecile personale ale scriitorilor români: Ion Marin Sadoveanu, Nicolae Manolescu, Viorica Nișcov, Ion Oarcăsu, Zaharia Sângeorzan, Andrei Marga. Sunt așteptate biblioteca Ion Horea și corpusul de scrisori Paul Miron; în 2019, a obținut de la Consiliul Județean Bistrița-Năsăud o clădire adecvată pentru punerea în valoare a cărții vechi existente în bibliotecă (peste 25.000 de volume: incunabule, carte de patrimoniu, carte rară), clădire care va găzdui manuscrisele, dactilogramele, documentele, cărțile cu autograf. Clădirea se va numi „Casa colecțiilor și a documentelor de patrimoniu" și va avea săli expoziționale, săli de cercetare, toate dotate cu infrastructură specifică; casa are și un trecut istorico-cultural: aici a locuit, în ultimii ani de viață, Matei Eminescu, fratele lui Mihai Eminescu; în anul 2020 speră să fie terminate lucrările de restaurare. A fondat filiala „George Coșbuc" în raionul Glodeni, Republica Moldova; a inaugurat statuia George Coșbuc (opera sculptorului Ilarion Voinea) în curtea Bibliotecii Județene Bistrița-Năsăud; a inițiat deschiderea unor biblioteci școlare în zone defavorizate: Valea Tureacului, Viile Tecii; are bibliobuzul Bibliotecii, cu care face deplasări în zonele cele mai îndepărtate din județ, zone în care elevii nu au acces la carte; editează revista „Ipostaze", o revistă tip arghezian „Bilete de papagal", scrisă de elevi, profesori și bibliotecari; inaugurează Biblioteca Digitală, iar pentru început preconizează digitizarea unor cărți din Fondul de carte veche al Bibliotecii și din biblioteca personală a lui George Coșbuc de la Muzeul Coșbuc; elaborează și va tipări bibliografii Ion Pop Reteganul, Veronica Micle; are în curs de tipărire bibliografia Andrei Mureșanu; în proiectul Biblionex are dialoguri culturale în comunitățile românești de dincolo de graniță: Republica Moldova, Serbia, Ucraina, Spania; Biblioteca deține și un "American Shelf", la deschiderea căruia a participat fostul ambasador al SUA, dl. Hans Klemm.

Biblioteca Județeană „George Coșbuc" Bistrița-Năsăud devine o bibliotecă de importanță națională pentru fondul de carte de patrimoniu, pentru manuscrisele deținute, pentru relația privilegiată cu scriitorii și literatura română vie, pentru mobilități în comunitate și pentru alte inițiative de prezență și vizibilitate publică.

Cronica literară

Andreea Pop

Niște proze entuziaste

Andrei Panțu,
Tonomatul,
Editura Humanitas,
București, 2019

Tonomatul lui Andrei Panțu, apărut recent în colecția – deja tot mai productivă – „821.135.1 – Scriitori români contemporani", coordonată la Humanitas de Andreea Răsuceanu, e un volum de proză scurtă ce mizează în exclusivitate pe posibilitățile polivalente ale genului fantastic și o face asumându-și pe deplin un astfel de demers.

Nu e o încercare singulară în rândul volumelor de povestiri apărute anul trecut; suficient a o aminti aici doar pe Ana Donțu și al ei *Varșava*, cu care autoarea se exersase și în zona epicului, după un tur prin poezie deja cunoscut de toată lumea, tot niște texte de filiație fantastică și aici, dar scrise într-un stil destul de diferit, cu o focalizare aproape exclusiv poetică și care atinseseră în treacăt și premisele jurnalului, între altele. În ceea ce privește cartea de față, centrarea în jurul unui astfel de filon de construcție e o opțiune pe care autorul și-o justifică pe coperta a IV-a ca fiind una ce ține de inovație și reconfigurare tematică: „Am încercat să tratez mai multe teme care m-au obsedat întotdeauna – singurătatea, nevoia de perfecțiune, dorința de a avea succes, cinismul, gelozia. Am abordat povestirile din perspectivă fantastică, pentru că e registrul de care mă simt cel mai apropiat, şi pe care îl şi stăpânesc cel mai bine. Cu ajutorul fantasticului, am vrut să arunc o lumină nouă asupra acestor teme." Tentat, deci, de niște soluții epice venite pe filiera fantasticului și a realismului magic și în general stimulat de dinamitarea logicii concrete a subiectelor sale, Andrei Panțu scrie niște proze al căror principiu suprem de coeziune internă se dovedește a fi acela al supralicitării procedeului.

Se vede, înainte de orice, admirația sa față de formă, energia cu care explorează posibilitățile *short story*-ului în toate direcțiile, folosindu-se de pretextul fantastic pe care-l arborează cu entuziasm, deși aș zice că dintre toate, cele mai bune texte ale sale îl exploatează în doze ceva mai echilibrate, sau, oricum, într-o manieră mai subtilă. „Loialitatea" evidentă față de genul scurt vine din metamorfoza stilurilor, a tonurilor și, în general, a fizionomiilor prozelor pe care autorul le explorează cu fermitate, atent la lungimile și detaliile care fac diferența. Numai că argumentul fantastic pare a fi singurul criteriu de organizare al textelor sale; universul povestirilor pe care le scrie e unul pestriț, cu aspect de puzzle și, de aceea, uneori cu o coeziune a temelor și a arhitecturii generale mai greu reperabilă. Animată de diverse povești urbane (o bună parte pe fundalul unui București care pe alocuri prinde ceva din imaginarul cărtărescian), cupluri moderne „guvernate" de metehne și mai moderne, frați incestuoși, animale și creaturi bizare, motive desprinse din lumea basmului și a istoriilor vechi, legende urbane și întâmplări insolite, care interferează cu evoluția previzibilă a unor fapte altfel banale, lumea, așa cum se vede din *Tonomatul* lui Andrei Panțu, e una a deschiderilor infinite. Repertoriul compozit al epicului e dublat, dincolo de paleta tematică – se vede, generoasă –, și de modul în care prozatorul rezolvă ecuația fantastică pe care o propune aproape de fiecare dată. Sunt texte în care o astfel de strategie e infiltrată de la bun început în corpul textelor (*Tonomatul*, *Ak-Rul și Amara*), altele care o dezvoltă pe parcurs, ori abia în deznodământ (*Cadoul*, *Preludiu pentru o înmormântare*) și câteva, mai puține, în care consistența ei e de-a dreptul difuză (*Legenda de la Juventus București*, *Fiul risipitor*). Rezultatul final e o „colecție" complexă și diversă de întâmplări cu turnură insolită, care violentează orice predictibilitate, colecție cu un aspect ușor disparat, însă, dată fiind diversitatea structurilor în care investește autorul.

În bună parte, ambiția exersării unor registre diverse pare că antrenează toate calitățile autorului, însă în câteva locuri ea produce mici „ravagii"; sunt texte în care dorința de a stârni interesul asupra evoluției evenimentelor, uneori cu orice preț, se transformă, în cele din urmă, în schematism. Indiferent de dimensiunea sa, proza scurtă concentrează un moment de maximă tensiune, în care fiecare detaliu ar trebui să contribuie la fondul principal al semnificațiilor; or, într-un text ca *Petrecerea Crinei*, lucrurile par că se petrec pe *fast-forward* și cu o evoluție suspectă; dialogul Sabinei cu proaspăta sa vecină, Crina, un soi de alter-ego în versiune mai deșteaptă și frumoasă, pare arbitrar și nu convinge, la fel cum nu o face nici rezolvarea finală în cheie polițist-fantastică – moartea Sabinei printr-o supradoză de diazepam, după interacțiunea cvasi-onirică dintre personaj și copia sa fidelă.

Pe de altă parte, Andrei Panțu scrie și niște texte în care se vede, încă o dată, acea loialitate față de rigorile genului scurt de care vorbeam mai sus și, odată cu ea, toate condițiile pe care le impune; sunt texte care se rețin pentru „ucenicia" lor mai lucrată. Aici intră *Whisky cu gust potrivit*, o „piesă" studiată și atent construită, căreia nu multe îi lipsesc pentru a putea fi chiar Nuvela prin excelență a volumului. E peste proza titulară, oricum, valoric vorbind, și în general, peste multe din volum și are toate ingredientele necesare unei povestiri echilibrate despre un moment-cheie din viața naratorului: gradația bine distribuită a epicului, fără aglomerări riscante, atmosfera neobișnuită, a unei Capitale a bodegilor crepusculare („un București greoi ca trupul unui uriaș") și a „faunei" urbane pitorești (chelneri, actori și ucenici, deopotrivă), desprinsă parcă din *Ruletistul* lui Mircea Cărtărescu și, mai ales, câteva personaje memorabile, al căror portret e trasat de prozator prin câteva tușe definitorii – rămân în minte naratorul, un tânăr student la Facultatea de Teatru și Film și Bălănescu, un *magister ludi* care îl inițiază în „culisele" lumii teatrului și unul dintre cele mai complexe personaje ale cărții, dar și Petrovici și Yanis, ceilalți figuranți ai Șarpelui Roșu, cârciuma bizară în care se adună personajele. Textele de acest gen sunt tot atâtea semne că dincolo de exuberanța experimentului (justificabil pentru un debut) și, în câteva locuri, inconsecvențele lui, Andrei Panțu are ce-i trebuie pentru a cocheta în continuare cu proza scurtă.

E, în orice caz, multă fervoare în tot proiectul acesta fantastic-suprarealist pe care și-l propune, și aș zice că prin asta se disting textele sale; ele se rețin pentru ceremonia desfășurării lor, pe care prozatorul o pune la bătaie peste tot cu o pasiune egală. Nu-i puțin lucru, impresia e că, indiferent de efectele pe care le produc, prozele sunt de fiecare dată produsul unei intuiții răbdătoare, vin la capătul unui proces laborios (în bună parte al imaginației). Un volum viu și un autor cu reale voluptăți de povestitor.

Cronica literară

Viorel Mureșan

Eu, tristul scriptor

Lucian Vasiliu,
Cod numeric personal,
Grupul Editorial *Cartea Românească Educațional*, Iași, 2019

Tot mai mulți poeți contemporani încearcă să ademenească poezia cu sintagme stereotipe, împrumutate din limbajul administrativ ori de stare civilă, pe care nu se sfiesc să le propună drept titlu: Ion Pop, *Casa scărilor* și, mai nou, *Lista de așteptare;* Traian Ștef *Cardul de credit*, iar acum, Lucian Vasiliu cu al său *Cod numeric personal*. Acesta poate fi un indiciu că se întâmplă ceva cu poezia: îi sporește gradul de realitate, în timp ce artistul cuvântului își îndreaptă preferințele spre o materie primă neșlefuită, plină de asperități, din care să-și extragă esența operei. De data aceasta, descrierea poeziei lui Lucian Vasiliu o putem începe de pe la mijlocul cărții, unde, într-un poem intitulat *Accentul în limba hitită*, impresia este aceea de sculptură în rocă brută, rămasă în peisajul originar, care poate fi mai frumoasă decât un monument îndelung plănuit și finisat, dobândind totodată și caracterul de „operă deschisă". De aici poate nu e decât un pas până la ceea ce considerăm a fi în literatură și mai cu seamă în poezie, o tehnică *sui-generis*, aducând a improvizație, unde se impun spontan reguli după care s-ar putea naște texte colective și anonime: „Edit sau édit?// Texte ad-hoc/ bune de foc/ pe muzică de Zavaidoc/ în iarna noastră padoc// pre când în blândă/ Mare Egee/ liberă/ înoată meduza// O, Dan Laurențiu/ ce metafizică/ în lumea noastră plebee!" (p. 53). Mare parte din poeziile acestui volum își hrănesc prospețimea din acest procedeu.

În chiar deschiderea cărții, un alt poem, *Discontinuu*, sugerează un univers liric fragmentat dramatic de „evenimente" care străbat ființa interioară a poetului: „Bărbați recită poeme persane/ fiecare învață neogreaca / fiecare cu accentul insomniilor sale"; „prăbușit printre oglinzi în țăndări"; „îndrăgostit cu barbă nibelungă"; „întâmplător apăs trăgaciul"; „aștept/ delatori să mă sfâșie/ fermecat de sânul plin al florăresei" (p. 7).

Manopera lirică de aici se prelungeşte şi chiar îşi întăreşte liniile de forţă şi în următoarea piesă, *Declaraţie de avere: colecţia de chipuri* (atenţie şi aici la limbajul administrativ din titlu!). Autoportretul şi-l execută în stil fantezist - arcimboldesc, proiectând pe pânză un arlechin care, în căutarea surâsului, greu îşi reprimă toate spaimele care îl ajung din trecut. Figurile umane invocate, unele îi împrumută zâmbetul, altele tuşa apăsată cu care au trecut prin literatură: „Basca mi-a fost dăruită în copilărie/ de prozatorul John Steinbeck// Şepcile au aparţinut proletarilor din familia mea/ păstrează vizibile pete de sânge/ rezultate din nenumăratele conflicte de stradă// Pălăria de apicultor/ interbelic - / a fost cumpărată la Cernăuţi de tatăl meu/ în vremea studiilor sale interbelice// Casca de soldat a bunicului/ a fost salvată în vremea/ asaltului de la Soroca, pe malul Nistrului// Beretele/ tichiile,/ turbanele,/ ţilindrele,/ mitrele/ au fost achiziţionate cu diferite ocazii/ de la târguri, bazare// Coiful de carton/ datează din perioada în care jucam rolul lui Don Quijote/ pe scena şcolii// Caftanul l-am primit premiu literar la Tecuci/ este replica celui purtat de poetul-logofăt Conachi,/ pe când se pregătea să candideze la tronul Moldovei// Căciuliţa de noapte a aparţinut mătuşii/ lui Vasiliu-Birlic...// Boneta este moştenire de la medicul scriitor/ Vasile Voiculescu/ din vremea când slujea la Spitalul militar din Bârlad/ Fesul lui Ion Luca Alui Caragiale a fost achiziţionată/ la o licitaţie publică,/ după căderea Zidului din Berlin// Jobenul mi-a fost dăruit de Matei Vişniec/ la plecarea lui definitivă din ţară - / locuia la demisol,/ pe strada Galaţi din capitală// Cuşma lui Moş Nechifor Coţcariul/ a fost purtată un timp de patafizicianul Luca// Descrierea colecţiei va continua/ după o pauză de cafea armenească..." (pp. 8-9).

Trei teme mari se despletesc din poemul intitulat *Vedere din tren, noaptea*: poezia, călătoria, spaţiul moldav. Împrumutând, cu valoare de *semn*, toposul unui alt poet, Baaadul, Lucian Vasiliu îl remitizează şi demitizează concomitent prin augmentarea obiectualului. Desenul intern e însă în totalitate al său, printr-o percepţie în care se combină, teatral desigur, teribilismul şi infantilul: „Cetatea în care am schimbat şapte gazde,/ îndrăgostit de uşa casei parohiale/ pe care o port în spate/ ca pe un palimpsest." (pp. 11-12). În alt loc (*Pelerini în munţii Rodnei*), o călătorie banală, totuşi făcută în trei, se metamorfozează pe nesimţite în pelerinaj. De altfel, „personajul" acestei poezii, în ipostaza sa de călător, adesea are şi o latură de hagiograf. Într-un poem de mare complexitate, *Simfonia a 14-a sau lista lui Vladimir Putin*, autorul izbuteşte să intersecteze mai multe planuri de conţinut. Evenimente poetice, văzute din perspectiva internă, sunt puse în legătură cu altele, de natură socială, ori chiar (geo)politică, iar impresia cu care cititorul poate rămâne e de alegorie şi carnaval. O suită de

secvențe cu frenetice întâmplări la care iau parte cel mai adesea poeți sunt puse în ramă onirică. Discursul liric, dezinvolt și pletoric, e presărat cu popasuri de șăgălnicie moldavă. Cabinetul de miracole al poetului se numește „atelierul de potcovit inorogi" (*Discopatie orientală*), metaforă ancorată în literatura și arta medievală, dar și cu prelungi ecouri dinspre filonul autohton. Dominantă în carte, tema poeziei și le subordonează pe toate celelalte. Într-un avânt narativ, ce izbucnește din loc în loc, *Unde mi-s, visători, ochelarii?* impulsionează poezia să se nască dintr-o călătorie cu trenul. N-ar fi prima oară, am putea spune. Numai că aici sunt puse la lucru, pentru a plămădi în chip extravagant imaginarul poetic, mecanisme care țin mai degrabă de tainele ființei: „Descins din podul cu terfeloage/ al casei junimistului/ pogor/ în subterane freudiene./ Încerc să descriu ziua aceea/ în vremea în care parcă s-a scufundat/ sacra cetate Crimeea...(p. 25).

O altă combinație în care intră motivul drumului, la Lucian Vasiliu explicabilă și printr-un episod biografic, este legată de fascinația muzeului. Ritualul vizitării spațiului muzeistic și contemplarea exponatelor sunt asimilate progresiv cu rugăciunea. Iar gura poetului devine gură liturgică: „Ai cui suntem/ când se îngână ziua cu noaptea,/ când camera conachiană/ seamănă/ cu celulele/ deținuților politici de la Sighet?// Doamne, giudecătoriu drept/ câtă deșertăciune/ în clepsidra cu monade sinucigașe!" (*Conacul Conachi de la Tecuci*, p. 31). Tot într-un exercițiu de înaintare spre transcendent se poate preschimba și un „capriciu" poetic în care lumea e receptată cu inocența ochiului de copil: „Eu sunt tată,/ tu ești fiu,/ eu pe du-că/ tu zglobiu// Fiule/ zglobiu/ Cezare,/ seara suflu-n lumânare// și mă-n-treb de moartea are/ cui/ să-i spună/ rugăciunea,/ la culcare" (*Lumânare «I»*, p. 33). Extras la foc domol dintr-un alambic livresc, poemul *Biblioteca Archimboldo*, text și titlu laolaltă, e o dovadă că poezia lui Lucian Vasiliu are și o componentă manieristă. În *Arbore genealogic* dăm peste un *pattern* cu rădăcini obscure, ancorate deopotrivă în viața folclorică și în cea religioasă: scotocirea calendarelor și interogarea zodiilor. Sub titlul *Harababură...* parcurgem un poem ludico-lingvistic cu apăsate atribute metatextuale. De unde, o concluzie mai mult decât grăitoare: „Era *bairam* lingvistic, nu *cât – mât!"* (p. 44). Enkomion-ul postum *Rugă bur – gundă (I)*, săpat în cuvinte pentru un tânăr poet dispărut într-un accident, are toate ezitările prozodice ale unui bocet, pentru a putea transmite întreg fiorul transcendent al speciei. Între percepția rafinată a lui Ion Pillat și pregnanța gustativă a lui Emil Brumaru se desfășoară descrierea cămării de la casa parohială a părintelui – poet Ioan Pintea, în *Catacomba de la Chintelnic*.

Un poem cu titlu bizar, *Ducaham*, dedus prin deformare după numele unui cunoscut portar de fotbal, decupează o secvență cinematografică din noianul existenței, printr-o tehnică specifică celei de-a șaptea arte: „ne invitase Dumnezeu/ - în ipostază de arbitru internațional - / să ne hârjonim// Formarăm două cete de îngeri// Competiția ad – hoc presupunea/ rostogolirea unui ghem de cuvinte/ în chip de balon// Se auzeau toate limbile pământului/ în câmp bucovinean, paradiziac// După un timp/ una dintre formații rămase fără portar// De pe marginea spectatoare/ se desprinse un dulău ramolit, abia târându-și trupul./ Traversă terenul în legănare ușoară/ și se așeză în poarta rămasă fără gardian...// Ludici, fericiți că jocul poate continua,/ l-am numit spontan, Ducaham!/ Hai! Ducaham/ Apără Ducaham!/ Strigam și jucam..." (p. 52). Aceeași tehnică e încă și mai evidentă în poemul *Măr de Sfântul Ilie*. Tot pe aproape stă și *Bunica în Primăvara de la Praga*, poem cu subsoluri politice, care se dorește și un elogiu indirect adus *cuvântului*, în calitatea lui primordială, aceea de depozitar al memoriei. Iar *Legitimația Schengen* n-ar putea fi citită în altă cheie decât ca un omagiu adus spiritului optzecist. Poemul *Bobotează*, în jurul unui eveniment cu rezonanțe recurente din biografia poetului, ilustrează ideea că, dacă la începutul literaturii se află mitul, la capătul ei stă tot... mitul. Pentru că aici se mitizează din plin. Pe când, în joaca sa, poetul cochetează și cu forme poetice fixe cum ar fi acrostihul intitulat *Ceață la Cernăuți* sau poezia scrisă în monorimă *Pui eşti, puieștean*, șăgalnică, cu gesticulație poznaș-bahică, se strecoară în versul său moartea: „Bate la ușă/ fără de coasă/ Doamna senzuală precum/ cocoșul de tablă de pe casă// Și ne întreabă/ sfioasă:/ - Domnule optzecist/ (zice ironică,/ mă descoasă...),/ nu doriți să vă servesc, amical,/ cu un pahar de Tămâioasă?// - De Cotnari, tămâioasă,/ Doamnă frumoasă?// Din struguri striviți sub călcâie/ de fecioarele boierilor mari// - Bucuros de împărtășire,/ Doamnă subțire!// Voi ciocni cu paharul de mire!" (*Lucianogramă cotnariană*, p. 82).

Într-un lung poem de la finele cărții, *Vis cu junimistul Ion Creangă. La centenar*, povestitorul nemțean devine, cu toate capcanele scrisului său, una dintre vocile poetului: „Visam! Visam?/ Părea a fi ba 1 decembrie 1918/ ba 1 decembrie 2018..." (p. 91). Și linia de autoportret, șerpuind între umor și tristețe, trece tot prin Creangă: „scriam într-un registru regal:/ eu, tristul/ scriptor/ consemnez perorația/ «Fracțiunea liberă și independentă»/ a învățătorului/ diaconului/ ozanistului/ în țârâit de greieri tricolori." (id.). În *Cod numeric personal*, împărăție cu granițe schimbătoare, când de colțuroasă stâncă, când de fluidă legendă, prin care își poartă pașii recitând poeme, și Mihai Ursachi, și Dan Laurențiu, și Matei Vișniec, Lucian Vasiliu rămâne același poet sadea, receptiv și sensibil la tectonica poeziei contemporane.

Cronica ideilor

Florin Ardelean

Campeón – o agonie

Vianu Mureșan,
¡Bravo, campeón! (memorialul agoniei),
Editura Eikon, București, 2019

Sunt anumite subiecte, teme și contexte pe care le evităm din diverse pricini. Adesea pentru că nu ne produc satisfacție, livrându-ne unor stări de inconfort. Într-o civilizație a divertismentului, o astfel de atitudine este perfect plauzibilă, poate chiar motivată. O temă dintre cele nefrecventabile este moartea, asociată, firește, suferinței, alunecării spre neant. *¡Bravo, campeón!* ilustrează cum nu se poate mai bine inapetența în chestiune, aruncându-te, chiar de la prima pagină, în trauma ivită din ipostaza de spectator la *petrecerea* unui om de aici spre dincolo. Vianu Mureșan este ghidul profesionist, însoțitorul deloc neutral, ci implicat afectiv, suferind sincron alături de fratele lui, Marian, în ultimele trei luni de viață ale celui din urmă, și mijlocindu-ne, astfel, participarea la ceea ce el numește *memorialul agoniei*, o progresivă și inconturnabilă reducție eideică a vieții, esența, „lucrul", fiind boala.

Primul gând al cititorului este acela privind o impecabilă abordare lucidă, reflexivă, cu accente filosofice venite din partea unui frate al celui suferind tobă de lecturi, mereu treaz și dispus la analogii livrești, cunoscător al literaturii ce și-a rezervat moartea drept țintă diegetică, dar și al textelor clasicizate, de la Platon, trecând prin Evanghelii și ajungând la Martin Heidegger, Emmanuel Levinas, Albert Camus și chiar Cioran. Numai că asta nu pare să-i fie de prea mare ajutor în situația dată, aceea de asistent al unei agonii ce se consuma în proximitate, drept pentru care apelează la propria experiență, încercând să adulmece prezența indicială a morții. Aflam, astfel, de patru întâmplări, autorul cărții aflându-se de fiecare dată la un pas de nenorocire (în copilărie sau mai apoi), dar, cu toate acestea, moartea

continuă să rămână enigmatică, ascunsă într-un camuflaj perfect și totuși prezentă prin „vibrații" para-senzoriale, printr-un tip special de absență. O percepe parabolic, o dată cu moartea lui Jesús, un „coleg" de cameră al lui Marian, bolnav și el de cancer. După ce agonia se termină în puterea nopții, iar trupul fără viață al lui Jesús este luat, Vianu Mureșan constată cât de semnificativă poate fi absența, ce sens profund poate induce: „Absența cuiva este ea însăși fenomen personal, care are alt sens și altă încărcătură decât absența unui obiect" (p. 162). Patul gol păstrează încă realitatea reziduală a ființei, așa încât acribiosul observator notează: „Moartea dă plinătate absenței celui mort, liniștea instalată când își dă drumul *consistă* în ceva, nu rămâne pură absență a sunetelor". Dacă la primul spital (Miguel Servet) Marian a fost tratat pentru a scăpa de o infecție pulmonară, ca efect al tipului de cancer de care suferea (astrocitom), al doilea stabiliment medical din Zaragoza (San Juan de Dios) este unul cu rezonanțe lugubre, deservind bolnavi în faza terminală, nu prin aplicarea de tratamente menite să combată boala, ci paliativ, mijlocind doar o trecere de la viață la moarte cu cât mai puțină durere fizică.

Autorul memorialului este obsedat de faptul înțelegerii. Vrea să priceapă ce se întâmplă cu fratele lui, ce anume naște diminuția constantă a stării de bine, ce provoacă dezintegrarea vieții și răpunerea trupească. Singura plăcere îngăduită, ca o pauză negociată paușal cu moartea aflată la pândă, perversă tocmai prin faptul că sugerează o aparență a posibilității unei bunăvoințe, este jocul de cărți: „Șepticul era o fericită distragere de la situația de bolnav, suspendarea provizorie a consecințelor acesteia, adică, o asumare tacită a necredinței în omnipotența bolii. Pentru bolnavi, cancerul este cognomenul terific al omnipotenței destinului, agentul odios al unei anumite suveranități arbitrare, care, chiar dacă nu are explicit statutul de atribut divin, menține, totuși, ceva din natura transcendenței/... / Jocul de șeptic însemna un pas în afara teribilei suveranități a bolii, scăparea pentru puțin timp din încercuire" (p. 81). Fratele celui mistuit de suferință constată lupta inegală dintre ființă și boală. Avantajul cancerului este detectat în ipostaza sa impersonală, aceea a lipsei de chip, de identitate, „un Nimeni cu mii de fețe care se ascund ca să lovească neobservat", copleșindu-i pe cei înhățați, vulnerabili tocmai prim statutul lor de unicitate, de *eidoloni*, de întruchipări singulare ale divinului primordial. Ceea ce ne constituie ca aură a umanului inserat în Unul parmenidian, imemorial și intangibil, devine friabil și casant, adus la starea de alterare suficient de avansată pentru a ne sparge în fărâme.

Dincolo de acest plan al descrierilor analitice, perfect calibrate în cuvinte inspirate de o realitate a suferinței fiziologice și somatice, Vianu

Mureșan compensează și dă echilibru *memorialului* printr-o poetică adecvată ruinei umane. Nu mă refer doar la inserțiile poematice de la începutul fiecărui capitol, menite să sugereze ceea ce prozei nu-i stă în putință. Iată, un personajul luminos precum o metaforă este... Luminița! Își însoțește bărbatul, docilă și fără istov, prin tot calvarul celor nouă ani scurși de la declanșarea bolii, ultimele trei luni fiind exemplare prin sacrificiul de sine și încăpățânarea de-a sfida boala, de a-l regăsi pe Marian și de-a se bucura de el, așa cum se putea, obținând adesea memorabile victorii de-o clipă. Șoaptele, sărutările furtive sau mângâierile tandre, limbajul adoptat parcă pentru a invectiva maladia ce se dorea imperială, capabilă de acțiuni menite să descurajeze și să provoace capitulări necondiționate, angajamentul ei pătimaș, toate „neruşinatele" acroșaje cu boala dau relief textului, insinuând o erotică de tip matern și compensând astfel o relație de căsnicie din care lipsise procreația. Marian este acum, observă Vianu Mureșan, copilul Luminiței, este „iubiriucu", este Mărienuț, cel ce are nevoie de-a fi dezmierdat, dar nu într-un sens modern, ci făcând legătura cu semnificația primordială a dezmierdului, anume aceea de-a curăța de reziduurile fiziologice noul născut, printr-o gestică ce anulează, ba chiar transfigurează merdacularul în ritual al iubirii ca fapt în orizontul celuilalt.

În același mediu al poeticii unui text ce nu părea inițial să ofere nimic altceva decât o invitație la o călătorie teribilă și depresivă, în limanul agonic al trupului ce devine, irevocabil, lipsit de capacitatea de-a se mai auto-administra într-o manieră pe care noi, uzual, o numim decentă, autorul ridică la un plan suprarealist spovedania prin inventarierea vedeniilor, viziunilor și halucinațiilor ce îl cuprind pe Marian în ultimele săptămâni de viață, proporțional cu desprinderea forțată din ancorele realității imediate. Vedenia pare a fi o funcție compensativă, un atribut al psihicului capabil să-și inventeze un ambient de rezervă, pentru a înjgheba, din aparențe, un simulacru al vieții. Este planul subtil prin care ființa ia în răspăr morbul trufaș sau poate calea de salvare, ultima rebeliune în fața sorții. Cinci pagini sunt consacrate viziunii autorului, fiind descris emoționant și expresiv modul în care sufletul, sub identitatea de împrumut a unei infirmiere, curăță trupul în care a sălășluit mai bine de 33 de ani, pregătindu-l pentru momentul decisiv, al trecerii (*Sufletul îi face toaleta trupului – viziune*). Alarma unui telefon anulează transa ce-l „turmentase" pe fratele veghetor, dar viziunea are efecte, alimentând pentru un timp vraja capabilă să suspende dictatura tărâmului de aici, în perspectiva mistică a celui de dincolo, halucinațiile fiind arvuna unui târg, dar într-un dispreț suveran față de cei târguiți.

Un capitol tensionat redă, propunând o cutezanță vecină cu blasfemia, revolta lui Vianu Mureșan în fața implacabilului, fiind amendată

indiferența cvasi arogantă a Atotputernicului, refuzul de-a mai face minuni, reiterând astfel fapte probate în vremea Mântuitorului și-a apostolilor. Nu poate accepta împrejurarea că Marian nu are acces la un statut privilegiat, dar oarecum natural în logica și practica divinului, acela al unui Lazăr în regim de recidivă. Neputința de-a înțelege ceea ce nu poate fi înțeles, ci doar asumat în toată înfricoșarea acelui lucru care este moartea, este tipică revoltei în genunchi, adesea teoretizată de existențialiști, din perspectiva absurdului. Minunile săvârșite *atunci*, invocate de Evangheliști sau prezente în Faptele Apostolilor, ar putea fi interpretate *acum*, în reportajele tabloidelor născute din nevroza modernității, ca un fel de „loterie a vizelor", expresie a hazardului și capriciului, un abuz asupra *lumii de drept*. Minunile acelea nu mai au nimic în comun cu mentalul nostru colectiv, contaminat cu alte miracole - misterul găurilor negre sau cel al vieții extraterestre. Miracolul, minunile nu sunt *corecte politic* și, precis, Dumnezeu știe asta, așa că ne îngăduie ludic în retorica blasfemică.

¡Bravo, campeón! nu este, oricât ar părea de ciudat, o carte despre Marian. Din carte nu aflăm mai nimic cu privire la el, în afară de două amănunte, anume că a abandonat facultatea în primul an de studii pentru a pleca afară, la muncă, și că a fost mezinul într-o familie cu zece sau unsprezece copii. *Campeón*-ul nu are biografie, fiind redus la o entitate strict supusă suferinței și decrepitudinii fizice, sub tăvălugul grotesc al cancerului. Adevăratul și de neuitat personaj este Boala. Marian este doar servul ei, cel ce o poartă cu sine și-i înfățișează, luxuriant, măreția sinistră, gloria pocită, de nimic știrbită. Calitățile ei sunt bine aduse în avanscenă: „Cu atât mai mult cu cât este inevitabilă și fatală, boala care, în sine, este pur și simplu anomalie a funcțiilor biologice, poate conduce, dacă este urmărită în profunzime și luată în analiză cu toate consecințele ei directe și colaterale, la schimbări de natură morală și spirituală". Iată forța uriașă a ceva ce ne captează în proiect, provocând acea *metamorfoză* de care știm de la Kafka încoace.

Dorim să ne scriem cărțile, o facem cu plăcere și mândrie de sine. Nu e cazul acum. Acest *memorial al agoniei* a fost scris în speranța unei izbăviri parțiale. Nu știu cu cât folos. Cum bine precizează Vianu Mureșan, Marian nu este un martir sau un erou; e un găzduitor al suferinței, în absența vreunui scop înalt. Dar asta nu-l diminuează, ci doar pune în flagrant labilitatea noastră ca specie, faptul de-a fi harnicii și adesea talentații rentieri ai deșertăciunii.

Lucian-Vasile Szabo

Gazeta și chipurile suferinței

Relatări despre morți și orori

În septembrie 1877, după o perioadă de trenare a confruntărilor, când trupele românești au apucat să treacă Dunărea și să ocupe poziții pe câmpul de luptă, activitatea din teatrele de război s-a amplificat. Ororile își fac din nou apariția, iar publicația *Războiul* a lui Grigore H. Grandea le consemnează cu promptitudine, apelând la surse diverse. Un articol reprodus după *The Times* este semnificativ, mai ales că este și unul echilibrat: „Am văzut o mulțime de mahomedani morți, cu pieptul gol străpuns de trei și patru înjunghieturi de baionetă. S-a putut constata că mai întâi eu au fost loviți de gloanțe și în urmă străpunși cu baioneta. Unii erau cu capetele sparte și creierii risipiți. O asemenea furie era de așteptat din partea trupelor ruse, deoarece acestea aflaseră neumanitatea ce suferiseră camarazii lor la luarea Pevnei de turci”[1].

În altă zi, turcii sunt acuzați că au refuzat accesul la răniți, mulți dintre ei decedând în condiții cumplite, din cauza oscilațiilor temperaturilor: „O mulțime de răniți și ciuntiți amestecați cu cadavrele, ziua expuși soarelui, iar noaptea frigului și brumei, neavând alți tovarăși vii decât haitele de câini și cârduri de corbi și ulii. Ce tablou îngrozitor!”[2] Corespondenții de presă vor avea un rol important în descrierea ororilor, pe la mijlocul lunii octombrie începând să fie prezentate și imagini. Chiar pe prima pagină din *Războiul*, într-un text scris probabil de G. H. Grandea, putem afla despre

1 *Războiul*, I, nr. 43, 3 (15) septembrie 1977.
2 *Idem*, I, nr. 70, 1 (13) octombrie 1977.

progresul făcut de presă și de arta tipografică, acum în măsură să ofere desene de la fața locului. Textul are ca ilustrație o gravură, unde este prezentat corespondentul publicației *The Illustrated London News*[3] cercetând o oroare întâlnită în drum: mai multe capete umane aruncate la baza unui stâlp de telegraf. Acestea aparțineau unor foști militari ruși.

Plevna va cădea în 28 noiembrie (10 decembrie) 1877, iar bravul comandant turc Osman Pașa se va preda colonelului român Mihail Cerchez. Plevna era înconjurată de mai bine de o lună de zile, armatele turcești fiind complet lipsite de resurse. În aceste condiții, Osman Pașa a comandat un atac pentru a ieși din încercuire. Nu a reușit. El a fost rănit la picior de un glonț rătăcit, iar zvonul morții lui a dus la o și mai mare demoralizare a trupelor turcești. După câteva zile, ziarul prezintă ca știre un zvon neverificat, anunțând cu litere groase că Osman Pașa este mort. I se aduce un omagiu, fiind numit „bravul între bravi"[4]. După mai bine de o săptămână, ziarul publică o nouă știre, vorbind de evenimente mai vechi. Se precizează că luni, 28 noiembrie, țarul Alexandru al II-lea i-a înapoiat lui Osman Pașa sabia, recunoscându-i astfel bravura, fiind un semn de respect. Este prezentată și o ilustrație amplă, în care Osman Pașa este înfățișat în patul de rănit, iar țarul în picioare, alături de alte persoane importante[5].

EMOȚIA REPORTAJULUI

După cum se cunoaște, luptele dintre armatele ruso-române pe de o parte și cele otomane de partea cealaltă au luat amploare în toamnă, prilej pentru numeroșii corespondenți de presă aflați la fața locului să transmită reportaje pline de emoție. O atenție deosebită va fi acordată și modului în care erau tratați prizonierii, răniții, dar și populația civilă. Din 29 septembrie 1877 remarcăm o altă inovație în publicația *Războiul*, deoarece a început publicarea unor ilustrații având ca subiect ororile consemnate în raza confruntărilor armate. O gravură, care nu este semnată, este plasată chiar pe prima pagină, sub titlul „Cruzimile turcilor", având dedesubt textul explicativ „Spânzurarea bulgarilor pe străzile din Adrianopol", orașul Edirne de astăzi[6]. Subiectul este clar: mai mulți militari turci se pregătesc

3 Era o publicație foarte activă și influentă. Succesul ei se datora și faptului că avea o prezentare grafică atractivă, pentru că a renunțat „la o bună parte din text pentru a oferi cititorilor fotografii de bună calitate și de mari dimensiuni" (Bogdan Teodorescu, *Cinci milenii de manipulare*, Editura Tritonic, București, 2008, p. 253).
4 *Războiul*, I, nr. 134, 4 (16) decembrie 1877.
5 *Idem*, I, nr. 143, 13 (25) decembrie 1877.
6 *Idem*, I, nr. 68, 29 septembrie (11 octombrie) 1977

să atârne în ştreang un prizonier bulgar, prezentat cu mâinile legate la spate. Desenul este clar şi expresiv. După câteva zile, este prezentată o întâmplare din acest oraş, când au fost spânzuraţi cinci bulgari. Un preot a scos din căptuşeala hainei o sumă frumoasă şi i-a înmânat-o comandantului plutonului de execuţie cu speranţa că va scăpa. Comandantul turc i-a promis că nu va fi spânzurat la soare, ci la umbră. Ceea ce s-a şi întâmplat!

Redarea grozăviilor în paginile publicaţiilor nu este însă scutită de unele aspecte hilare sau comice. Arta tipografică mai avea mult de lucru în acea perioadă în ceea ce priveşte capacitatea de a reproduce materialul ilustrativ. Cum nu se putea renunţa la el, editorii îşi asumau şi unele reproduceri mai bizare. Este şi cazul unei gravuri dintr-un număr la *Războiului* de la sfârşitul lunii februarie 1878. Scena îl are în centru pe un sergent român, care a descoperit şi anihilat câţiva spioni turci. Sergentul este reprodus ca erou, cu o statură impresionantă, în timp ce trage de picior un turc căţărat într-un copac, alţii fiind morţi la picioarele lui, „tratarea fiind naivă, dar plină de farmec şi amuzantă în sinceritatea şi autenticitatea ei”[7]. De altfel, redacţia lucrase după o schiţă realizată chiar de sergentul cu pricina!

Răpirea (şi) sudului Basarabiei de către ruşi

La începutul anului 1878, războiul de la sud de Dunăre începuse să scadă în intensitate, cele mai multe dintre fortăreţele turceşti fiind cucerite. În acest context, apar discuţiile despre evoluţia postbelică. Principatele Unite (care nu erau încă România, deşi îşi declarase independenţa şi şi-o apărase prin luptă), avea de înfruntat acum alte pericole. Recunoaşterea independenţei presupunea condiţii. O lovitură a venit din partea Împeriului Ţarist, aliat pe câmpul de luptă. Ruşii au cerut României un schimb de teritorii, de fapt o renunţare definitivă la ceea ce mai rămăsese din Basarabia. Ruşii luau ultimele trei districte (judeţe): Ismail, Cahul şi Bolgrad. Acestea urmau să fie schimbate cu Dobrogea, teritoriu turcesc la acea dată, revendicat de bulgarii proaspăt eliberaţi, dar cu care va fi compensat viitorul Regat Român. La sfârşitul lunii august, Grandea credea că pacea va fi favorabilă românilor, dar că marele merit nu revenea guvernului Brătianu, ci ţarului: „Vom fi după încheierea păcii ceea ce va voi generosul Alexandru II. Nimic bun prin politica guvernului nostru”[8]. Se va înşela, desigur.

7 Adrian-Silvan Ionescu, *Penel şi Sabie. Artişti documentarişti şi corespondenţi de front în Războiul de Independenţă (1877-1878)*, Editura Biblioteca Bucureştilor, 2002, p. 139.
8 *Războiul*, I, nr. 33, 24 august (5 august) 1877.

„Iată bomba!" anunţă Grandea, prezentând o ştire venită de la Berlin[9]. Era în discuţie un proiecte de regementare a situaţiei după terminarea războiului din Balcani. Marile Puteri lucrau pe un astfel de proiect: „Înapoierea Basarabiei la Rusia, acea parte din Basarabia ce s-a dat României prin tratatul de la Paris. Independenţa absolută a României, cedându-i partea din Dobrogea cuprinsă între Dunăre, Marea Neagră şi Valul lui Traian[10]". Nu doar că lucrurile se vor face întocmai, dar marile puteri europene vor pune şi alte condiţii suplimentare pentru recunoaşterea independenţei. Austria dorea preşedinţia Comisiei Dunării, Germania răscumpărarea de către partea română a concesiunii căii ferate Roman-Galaţi-Bucureşti-Vârciorova, iar Franţa (dar şi celelalte puteri) impunea acordarea cetăţeniei străinilor. De fapt, pentru cei iniţiaţi, adică pentru cei din cercurile conducătoare, ştirea nu era, de fapt, o ştire. Se ştia că Împeriul Ţarist victorios va dori să facă acest schimb de teritorii[11].

La începutul anului 1878, problema Basarabiei va fi repusă pe tapet, ştirea venind tot dinspre Berlin, Grandea făcându-şi speranţe că Anglia şi Austro-Ungaria vor ţine partea României şi nu vor permite această combinaţie geopolitică[12]. După câteva zile, problema revine într-un editorial, chiar pe prima pagină. Grandea înfierează atitudinea „ciocoilor muscăliţi" (Brătianu-Rosetti)[13], considerându-i incapabili să se opună politicii Moscovei. O opoziţie este aşteptată din partea unor puteri europene. Sunt căutate argumente juridice, printre care şi acela că România şi Rusia au fost aliate în acest război, nu adversare, va fi acuzat guvernul că nu ştie să apere interesele ţării, dar, până la urmă, voinţa ţarului a triumfat, iar această ultimă parte a Basarabiei a fost încorporată Imperiului Ţarist. Înstrăinarea va fi prezentată în numărul din 24 ianuarie 1878, cel care ar fi trebuit să consemneze gândurile legate de unirea din 1859. Ştirea va fi culeasă cu corp 14 aldin[14], toată pagina întâi fiind pusă în chenar negru, gros. Va fi acuzat „infamul" guvern, „trădara de la cârma ţării" şi se va consemna abandonul din partea marilor puteri europene[15]. Bacalbaşa va nota că Senatul şi Camera Deputaţilor, reunite întâi în şedinţă secretă ţinută „trei zile în şir", apoi în şedinţe separate, au adoptat o moţiune prin care nu se

9 După cum se cunoaşte şi după cum precizează şi Gr. H. Grandea, Berlinul era capitala diplomatică a vremii, aici având loc marile negocieri. De altfel, va fi şi locul Congresului de la Berlin, însărcinat cu reglemetarea situaţiei de după război.
10 *Războiul*, I, nr. 92, 22 octombrie (4 noiembrie) 1877.
11 Leften Stavros Stavrianos, *The Balkans Since 1453*, C. Hurst & Co, London, 2000, p. 407.
12 *Războiul*, II, nr. Nr. 169, 8 (20) ianuarie 1878.
13 *Idem*, II, nr. Nr. 172, 11 (23) ianuarie 1878.
14 Mai mare decât cel obişnuit în ziar şi îngroşat.
15 *Războiul*, II, nr. 185, 24 ianuarie (5 februarie) 1878.

admitea nicio înstrăinare din pământul ţării. Era inutil, căci ireparabilul se produsese: „Din ceasul acesta prietenia românilor pentru Rusia este sfârşită. În ţară naşte, deodată, simţirea antirusă”[16]. Va apărea însă o altă problemă, disputa cu bulgarii pentru Dobrogea de Nord, aceştia fiind nemulţumiţi de trecerea acestui teritoriu la România. Se crease Bulgaria Mare, până la Skopie[17]. Nu a durat mult, deoarece Marile Puteri au determinat Rusia să acepte o înjumătăţţire a ei, aproape de dimensiunile de astăzi ale statului sud-dunărean.

Supărarea pentru reîncorporarea sudului Basarabiei la Imperiul Ţarist îi va crea lui G. H. Grandea și alte necazuri. Mișcarea țarului l-a luat prin surprindere și l-a prins cu un stoc mare de ilustrații cu subiecte rusești. Or, pe fondul sentimentelor antiţariste, tipărirea lor putea să producă unele probleme. Grandea precizează că a luat ilustrațiile drept caşcaval, iar acum trebuie să le dea cititorilor drept săpun.[18] Nu putea să renunțe la ele deoarece fuseseră plătite!

16 Constantin Bacalbaşa, *Bucureştii de altădată (1878-1884)*, Ed. Eminescu, Bucureşti, 1993, pp. 13-14.
17 Mark Mazover, *Balcanii; de la sfârşitul Bizanţului până azi*, Editura Humanitas, Bucureşti, p. 131.
18 *Războiul*, II, nr. 211, 20 februarie (4 martie) 1878.

Triumful faptului divers în registru ludic și ironic: romanul *Marele Incendiator* de Stelian Tănase

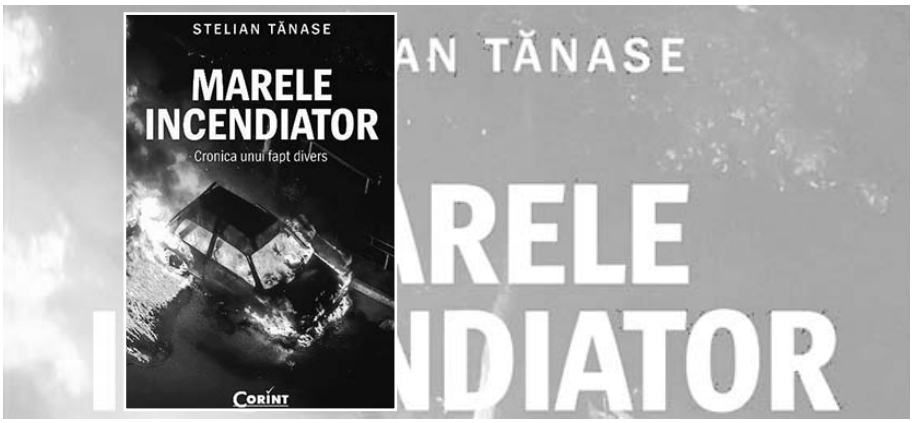

Stelian Tănase e un ficționar ingenios, dublat de un documentarist pasionat de dosare secrete. Publicistica și activismul civic/politic i-au animat cariera. Prozatorul, un optzecist solitar, a fost capabil de schimbarea mai multor registre stilistice de la debutul din 1982, cu *Luxul melancoliei* (despre care am scris cu încredere, la vremea lui). A început (în primele trei romane) cu o proză despre ratare, în dimensiunile ei psihologice și sociale, vag brebaniană, pentru a trece, din 2008 încoace, la o proză de moravuri din mediul de televiziune și presă scrisă. Scriitorul s-a arătat apoi tentat de senzaționalismul de tip horror sau extras naturalist din faptul divers, cu un spirit muntenesc incisiv. În toate cazurile, narațiunea e alertă și captivantă, țintind succesul de public.

Romanul *Marele Incendiator* se anunță din subtitlu ca o cronică a unui fapt divers, privitoare la cazul unui incendiator de mașini de lux, dintr-un București întunecat: „Scriu o cronică a faptului divers! Nimic nu e mai pervers în univers!" – declară Cronicarul. Romanul relatează „enigmatica aventură a fotografului Vivi Lazăr". După Cronicar (naratorul) și după făptuitor (fotograful incendiator), al treilea rol, dar cel mai important, este distribuit investigatorului de către regizorul narațiunii, adică ziaristului de fapt divers. Moravurile cu care se confruntă constituie canavaua, extrem de pitorească. Suntem preveniți în acest sens: „Te înștiințez, cititorule, că în această cronică ne ocupăm îndeosebi de Zoe Firescu. O vom însoți prin jigoșenia nesfârșită a Bucureștiului". Oferta de investigație este deprimantă. Epicul devine antrenant, stimulat și de artificiul intermitent al cronicii rimate, aducând narațiunii, pe lângă alertețe, caracter ludic și distanță ironică. Un roman de virtuozitate epică, în nota consacrată a apocalipticului, într-o altă variantă decât la Radu Aldulescu.

Ion SIMUȚ

Stelian Tănase

Ovidiu PECICAN

Epopeea Bucureștiului negru

Cariera de romancier a lui Stelian Tănase, întreruptă o vreme, în aparență (ritmul publicării de proză beletristică a încetinit și în cazul acestui autor câtă vreme el s-a ocupat de politică, de radioteleviziune și de cercetări istorice, la fel ca în cazul lui Eugen Uricaru) își continuă impetuos drumul de când a fost realută, în 2008. *Maestro* (2008), *Dracul și mumia* (2010), *Moartea unui dansator de tango* (2011), *Skepsis* (2012), *Nocturnă cu vampir. Opus 1* (2017) și *Partida de vântătoare* (2018) s-au succedat ritmic, așa încât noua apariție, *Marele incendiator. Cronica unui fapt divers* (București, Ed. Corint, 2019, 462 p.) confirmă faptul că romancierul a intrat într-o competiție cu sine însuși, înscriindu-se în cursa pentru titlul de cel mai prolific autor de proză al deceniului. Deși nu este o cursă solitară, alergătorul are mari șanse să obțină un loc pe podium (unde, la nivel cantitativ,

deocamdată Eugen Uricaru continuă să deţină recordul dintre profesioniştii în plină efervescenţă ai genului).

Şi Stelian Tănase este atins de fenomenul imaginaţiei panoramice, punând la cale cicluri epice. Unul dintre ele este cel intitulat „Seria neagră". El a fost inaugurat de romanul *Maestro* şi continuat prin *Partida de vânătoare*. Al treilea roman din serie este tocmai cel recent apărut, *Marele incendiator*. La al patrulea, prozatorul declara că lucrează încă. El se va numi *Nud în oglindă*. „Sunt romane cu naraţiuni şi personaje diferite, care se pot citi independent", declara scriitorul pe platforma sa *Deskreport* şi care, pe moment, pare că dă prioritate acestui ciclu ce aminteşte atât de creaţia cezarpetrescană, cu ambiţia lui balzaciană de a scrie o *Cronică românească a veacului XX*, cât şi – n-am ce face, se cuvine să pomenesc acest lucru din nou – de ciclul de cinci romane al lui Eugen Uricaru (dintre care, cel mai recent, *Permafrost*, pare să şi încheie voleul).

În *Marele incendiator* Stelian Tănase îşi exprimă nemijlocit, cu claritate, cu mijloace literare adecvate, aspiraţia de autor de epopee. Materialul în care lucrează este strict contemporan şi de factura faptului divers – cum asigură încă din subtitlu – dar epicul propriu-zis, fără a lipsi, rămâne adumbrit de modalitatea compoziţională şi, mai ales, de limba întrebuinţată. Recurgând la argoul bucureştean, pe care îl ştie bine, ca un adevărat fiu al capitalei crescut şi trăit mereu pe cheiul Dâmboviţei, romancierul îl filtrează prin sensibilitatea unui bun cunoscător al cronicarilor munteni, experţi în invectivă şi pamflet, al literaturii din secolul al XIX-lea (romanele începuturilor, *Misterele Bucureştilor* etc., *Ciocoii vechi şi noi* ş.a.), dând la iveală un exerciţiu de virtuozitate demn de toată atenţia.

Pe de altă parte, în această desfăşurare de amplă deschidere, autorul vorbeşte prin gura rapsozilor locului şi timpului, la începutul fiecărui capitol. Proza aceasta ritmată, deloc elegantă în limbaj, dar cu aluzii, subtilităţi, parfumuri şi explozii de culor pare să aparţină unei orchestre de mahala cu ţambal şi acordeon şi cu un gurist răguşit de la tutun şi de la şprişurile de la ghiaţă. Tonul ar putea fi de manea dacă nu ar consuna în mod frapant cu cel – mai agresiv, altfel ritmat şi ambientat – al unor raperi, dacă nu din Bronx, atunci măcar „de după blocuri", de prin cartierele bucureştene, dar copiind în felul lor (poate ca *B.U.G. Mafia* sau ca alţii asemenea), un mod de a cânta americănesc şi, de aceea, universalizat. Orientul se îmbină deci cu Occidentul în acest model al cântării epice, permiţându-i lui Stelian Tănase nu doar să reia exerciţiul prozei rimate de la congenerul lui Mircea Nedelciu, ci chiar să acrediteze un nou model de menestrel, de „guzlar" sud-est european, fără precedent şi posibilitate de comparaţie în literatura actuală.

În acest punct intuiția autorului trebuie salutată în chip înfiorat, căci explorările mai noi în materialul cultural medieval transmis până la noi par să ateste circulația genului epic medieval și pe aceste meleaguri, unde s-au chiar compus, după toate aparențele și mărturiile indirecte și directe, asemenea specimene. Fără voie, apelând la oralitate și la excelența ei, Stelian Tănase reînnoadă firul unei tradiții uitate și, în bună măsură, negate în epoca modernă, când a fost socotită mai degrabă neverosimilă.

Dar toate aceste modalități și inferențe se adecvează de minune la subiectul romanului – era să zic poemului – care nu e altul decât unul de dragoste. Cel care dă titlul întregului text se dovedește un ins antrenat în desfășurările unei iubiri pe fundalul tranziției burlești de la noi dinspre comunismul lăsat în urmă către ceva ce pare să fie economia de piață. „Te înștiințez, cititorule, că în această cronică ne ocupăm îndeosebi de Zoe Firescu. O vom însoți prin jegoșenia nesfârșită a Bucureștiului" – avertizează naratorul dintru început (la p. 25), atrăgând atenția asupra faptului că, printre altele, seria de romane din care face parte și cel de față încheagă un portret naturalist al capitalei României după căderea comunismului. Iată un memorabil pasaj evocând o Noapte a Sfântului Bartolomeu îndreptată împotriva câinilor vagabonzi: „«La moarte!» se vedea mâzgălit pe ziduri în piața Matache, la Chibrit, lângă podul Constanța, la Mandravela, în Pantelimon, la Foișorul de Foc – zone unde jihadul împotriva câinilor dădea deja rezultate. Mai târziu, prin mai - iunie s-au molipsit și celelalte mahalale – Oborul, Ferentarii, Gramont, Bellu și Filantropia. În vară, frenezia sângeroasă a cuprins întreg orașul. Vremea toridă învăpăiase imaginația. Omul obișnuit s-a dedat la violențe și cruzimi de nedescris, fapt fără precedent în întortocheata noastră istorie" (p. 28). Sau un cadru circular, luat cu camera manuală de un cinefil amator, dar cu geniul autenticității: „O seară banală într-un cartier bucureștean fără identitate. Pierdere de vreme, o adiere prin linia de plopi, printre garduri, un teren viran, cu o casă la roșu, schele murdare, ziduri văruite proaspăt, o tonetă de înghețată părăsită de mult, o spălătorie de mașini, o fereastră trântită. De undeva se aude o ceartă. De vizavi, de peste gard, vocea unui speaker TV, cam atât" (p. 229). Dar lucrurile se încing, autorul schimbă măiastru registrele și ceea ce iese e un Montmartre a la Toulouse-Lautrec combinat cu Degas și cu Rouault și asezonat cu saltimbanci de-ai junelui Picasso: „La Mandravela dracu-nvârte manivela. Circul Medrano din Milano dă reprezentații. Se înghesuie soldații și servitoarele. Oh, cum le put picioarele! La final, banal, Croco – din Marocco – dă triplu salt mortal, ca să fie bal. A sărit fără plasă și n-a mai ajuns acasă. Pe-o masă l-au întins loco pe voltijorul Croco. La morgă i-a cântat din orgă «Fuga în si minor» de Bacu. Cum

ai zice: – Aaah! Trece piano circul Medrano! Pilu Găzarul la birtul Farul s-a matolit de s-a înversit ca o momârlă. În gârlă l-au azvârlit, că n-a plătit. La Gara Filaret un anahoret vorbeşte îngereşte până se ţicneşte. În Turnul Colţii se numără morţii. La Fortul Căţelu nea Nelu Tembelu a atacat la baionetă o subretă cochetă. În Uliţa Negustori – bei mori, nu bei mori" (p. 313). Asemenea trecere în revistă egalează şi depăşeşte parada ciumei din *Princepele* lui E. Barbu, o culme a fanariotismului/ balcanismului literar de odinioară. Este cât se poate de clar că prin *Marele incendiator*, lucrare literară în care citadinismul teoretizat prin 1970-1973 de Petru Popescu, care l-a şi ilustrat memorabil, dar al cărui concept era prin excelenţă o reluare a unora dintre tezele lui E. Lovinescu, Stelian Tănase atinge una dintre culmile artei lui, dacă nu chiar Culmea. Există astăzi un „muntenism" literar, tot aşa cum există şi un moldovenism care poate purta mai multe nume – sadovenism, dar şi medelenism – şi cum se poate vorbi, cu puternică îndreptăţire, şi de un ardelenism bine configurat. Romancierul bucureştean al „Seriei negre", pasionat de elaborarea unor „mistere ale Bucureştiului tranziţiei postcomuniste" – fireşte altele decât cele ale lui Mateiu Caragiale, Mircea Eliade şi Radu Albala – este, în prezent, unul dintre exponenţii lui de seamă. El lucrează în paralel şi în alte materii decât Mircea Cărtărescu şi Răzvan Rădulescu, dar şi decât Radu Aldulescu şi Daniel Bănulescu.

Este un moment fast pentru romanul bucureştean şi pentru prezenţa lui în literatura română actuală, în care vocile optzeciste sună puternic, distinct şi bine articulat.

Jurnal

Dumitru Ţepeneag

La spartul târgului

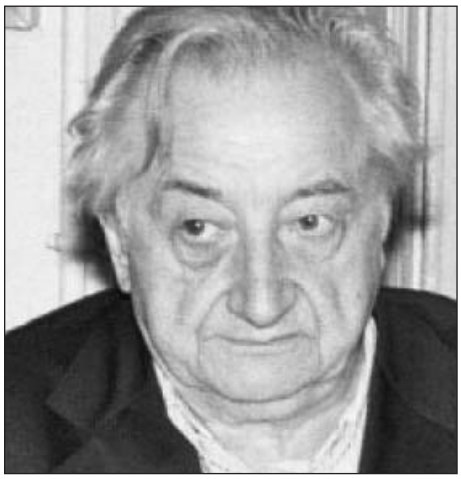

20 ianuarie 2015

Magliocco a primit în sfârşit cărţile. Nu şi *Texte scurte* – din vina editorului. Îi trebuie, din partea Ilenei (Moise) şi a fiicei lui Ivănceanu, autorizaţia de publicare în Italia. Eu n-am adresa Ilenei. N-am mai văzut-o din anii 70. Pe fiica lui Ivănceanu n-o cunosc; deşi poate că am văzut-o când am fost în Austria (tot în anii 70). De fapt, - i-am atras atenţia lui Magliocco – situaţia e mai complicată : Dimov avea o fată din prima căsătorie, Ileana nici nu era fiica lui, ci a Marinei cu Pucă. Ar trebui să i se adreseze lui Corin Braga care a publicat «scrisorile de dragoste» ale lui Dimov către prima soţie.

După moartea mea nu va fi mult mai simplu...

26 ianuarie 2015

Partidul lui Tsipras a câştigat alegerile în Grecia. I-ar mai trebui două voturi pentru a avea majoritatea absolută. Se pare că se va coaliza cu un partid de dreapta naţionalistă. «Monstruoasa coaliţie?» Ce vrea Tsipras?

Inainte de alegeri ameninţa că se retrage din zona euro, dacă nu i se iartă Greciei datoria de vreo 360 de miliarde. După ce şi-a văzut victoria asigurată s-a mai calmat. Vrea să negocieze. Visează la o coaliţie a ţărilor din Sud (Spania, Grecia, Italia) împotriva Germaniei.

Bursa, sensibilă cum e, a reacţionat; dar şi-a revenit repede.

29 ianuarie 2015

După atentatele din ianuarie, Hollande a urcat serios în sondaje. Valls încă şi mai mult. Amândoi promit că vor fi la înălţimea pericolelor, a ameninţărilor de atentate. Dar dacă nu vor fi asemenea ameninţări?

Bineînţeles că vor mai fi: şi ameninţări şi atentate. Nu se vor încadra în aceeaşi simbolistică, nu libertatea de expresie va fi atacată. Efectele însă vor fi şi mai redutabile. Să ne imaginăm o explozie în metrou (cum a avut deja loc prin anii 90).

1 februarie 2015

Alaltăieri am fost la P.O.L. Să fac rost de două exemplare din *Frappes chirurgicales* (vreau să-i dau unul din ele lui Tiphaine care conduce acum *La Quinzaine litteraire;* poate o conving să-mi acorde o pagină de revistă.) Cu aceeaşi ocazie i-am vorbit lui Paul O. de reapariţia lui *Seine et Danube* : m-am plâns de editor şi l-am rugat să-mi găsească un alt editor (el, oricum nu vrea să publice revista).

– Bine, am încercat eu fără prea multă convingere, pe vremuri ai publicat o revistă de acelaşi gen – *Nouveaux Cahiers de l'Est* – şi continui să publici doi autori români...

Nu vrea în ruptul capului, dar mi-a promis că va vorbi cu Sabine Weispieser şi la *Actes-Sud*.

Am fost la dr. D'Auriol care m-a găsit în plină formă. De fapt el nu-mi controlează decât tensiunea şi, bineînteles, se uită la rezultatele analizelor. Nici măcar nu i-am vorbit de durerile intercostale care durează încă din vară. La vârsta mea e normal să mă doară pe ici pe colo.

2 februarie 2015

După ce s-a aliat cu un partid naţionalist, pentru a avea majoritatea în parlament, Tsipras şi-a mai calmat discursul : nu mai ameninţă cu retragerea din zona euro şi nici nu mai refuză plata datoriilor. Propune un plan foarte complicat, pe scurt: să nu plătească decât când are bani...

În *Le Monde* a apărut un articol interesant, semnat Armand Leparmentier. O comparaţie între onestitatea Lituaniei şi ipocrizia mincinoasă a Greciei.

„La Grèce n'a pas été victime de l'Europe [...] elle a été victime d'elle-même, de son absence d'Etat, des privilèges accordés aux armateurs et autres popes ortodoxes." Articolul ia apărarea Germaniei, ceea ce e destul de rar în presa franceză : „Passons aux Allemands injustement insultés. Ils sont les grands dupes de l'affaire, eux qui avaient accepté l'euro à condition qu'il n'y ait pas de transfert financier."

Mario Draghi n-a ţinut seama de asta când a ajuns la conducerea Băncii europene. Nu e uşor de înţeles ce se întâmplă şi nici care sunt riscurile unui cetăţean european care are ceva bani puşi de-o parte. E adevărat că Grecia nu vrea să iasă din zona euro, dar dacă nu-şi plăteşte datoriile şi

nu obţine alte împrumuturi, cum o să facă?... Dacă nu vrea să iasă din zona euro, nici nu poate şantaja U.E. în general sau Germania în special. Cu atât mai mult cu cât – s-au semnalat opinii în acest sens – Germania are cel mai puţin de pierdut in cazul unei « explozii financiare » Sunt voci acolo care cer ieşirea Germaniei din zona euro.

5 februarie 2015

Nu m-am dus la librăria *Compagnie* unde Tiphaine îşi prezenta cartea despre Roland Barthes. În schimb, am fost la teatru să văd *Ivanov* de Cehov în regia lui Bondy. Nu cunoşteam piesa. E una dintre primele sau chiar prima în mai multe acte. Cehov a scris două finaluri, mai precis : la vreo zece ani după prima reprezentaţie a refăcut finalul, în aşa fel încât să fie mai spectaculos şi să placă la public (până şi marii autori sunt obsedaţi de public, mă rog, nu toţi...). Bondy a încercat să unească cele două finaluri. Nu sunt sigur că a avut dreptate s-o facă.

Revista a apărut. Am văzut-o ! Dar n-au văzut-o mulţi, deşi teoretic a apărut încă din ianuarie. Cei mai mulţi colaboratori n-au primit-o.Nu ştiu ce e în capul lui Jérôme Carassou? ... Face economie la timbre? A scos prea puţine exemplare? Cât de puţine? Virgil e în tratament, abia dacă răspunde la mailurile mele indignate, furioase. Eu aş lăsa totul baltă, dar văd (simt) că Virgil ţine la revista asta. Cum i-am scris lui Bârna : continui din prietenie şi compasiune.Am să încerc totuşi să găsesc un alt editor.

9 februarie 2015

Situaţia economică a Greciei şi atitudinea noului guvern suscită dezbateri interminabile şi articole interesante şi instructive în ziare. E oare exagerat un subtitlu precum : *La dette grecque de 2015 comme la dette allemande de 1953?* E vorba de un articol apărut zilele astea în *Le Monde*. Deja după primul război mondial, Keynes reproşa tratatului de la Versailles condiţiile de plată excesive la care era supusă Germania (datorii de război). Hitler a ajuns la putere şi din această cauză. După cel de-al doilea război mondial, americanii au vegheat să nu se mai repete asemenea exagerări care pot fi socotite ca un fel de răzbunare.

De semnalat cartea lui Thomas Piketty (drôle de nom!), succesul ei mondial si, mai ales, în Statele Unite. De ce acest succes? Singurul principiu social-economic recunoscut de Piketty pare să fie meritocraţia. Or, deja Tocqueville a remarcat că francezii sunt, din invidie, resentimentari, pe când la americani invidia provoacă emulaţie. Aşa că e mai complicat. Ar trebui să-l citesc şi pe Rawls. Şi nu mai am putere şi nici plăcere. Cartea lui Piketty – *Le Capital au XXIe siècle* – n-am citit-o până la capăt. Pe Rawls

îl am în bibliotecă, dar nu m-am atins de el. Nici filozofie nu prea mai citesc. Joc toată ziua şah pe ordinator. Mă uit la meciuri. Aştept...

15 februarie 2015

Ieri am dejunat la Mimi. A venit şi Mona. Am primit cadouri : Mona mi-a dăruit un album imens de pictură flamandă, Mimi, o cămaşă. Gul e din ce în ce mai drăguţ. Şi mai vorbăreţ. Asociază acum subiect şi predicat.

Sărbătoarea «vărsătorilor» va avea loc la sfârşitul lunii , la Mona. O să gătesc musaca.

Am găsit o expresie care i s-ar potrivi lui Piketty (fie şi ironic) : capitalism cu faţă umană. Nu e, bineînţeles, un revoluţionar, ci un reformist : vrea un impozit pe capital. Ce e nou în asta? Nu înţeleg succesul de care se bucură. Piketty poate fi considerat de stânga? Stânga reformistă, social-liberală...Se pare că Hollande e mefient faţă de economistul care a fost consilierul lui Ségolène în 2007 și amantul lui Filipetti (care s-a plâns la poliţie de violenţele conjugate la care era supusă!), nu-l citeşte, nu-l consultă, iar când l-a decorat cu «legiunea de onoare», Piketty a refuzat decoraţia.

Nu e bine văzut nici de ceilalţi economişti. Mai ales francezi. Gelozie? A fost tradus în 30 de limbi. Va fi tradus şi în chineză.

17 februarie 2015

Tsipras a cedat în fata exigenţelor U.E. (în frunte cu Germania) şi astfel a obţinut miliardele pentru a continua să tragă targa pe uscat (ciudată expresie!).

Eu cred că Giscard are dreptate când afirmă că Grecia ar trebui pur şi simplu eliminată dintre ţările-euro. Adevărul e că n-ar fi trebuit să fie inclusă. Se pare că Mitterand a insistat, ameninţându-i pe nemţi, care nu vroiau, că se opune la reunificare (deşi anii nu prea coincid, mi-e lene să verific...)

25 februarie 2015

N-am terminat nici până acum *Istoria grupului oniric*. Nu ştiu dacă trebuie să scriu despre ce am aflat din cartea Luminiţei Corneanu cu privire la Dimov. Sorin Titel apare într-o lumină si mai proastă după consultarea arhivelor CNSAS. La urma urmei, grupul oniric a fost un grup literar, nu unul politic (deşi circumstanţele l-au politizat). Iar eu nu sunt un istoric, ci un membru (de frunte?) al grupului. Nu sunt silit să povestesc nici relaţiile mele personale cu Dimov şi Marina. Dar ce fac cu neo-oniricii? Amintesc de polemica mea cu Corin Braga? De articolele Ruxandrei? Braga a manevrat abil, iar eu am avut slăbiciunea să accept. Dacă ţin la etichetele literare : gru-

pul oniric, în varianta lui clasică, e mai aproape de romantism şi, eventual, de expresionism; neo-oniricii (şi Soviany?) mai aproape de suprarealismul temperat al lui Ivănceanu.

26 februarie 2015

Noaptea trecută am avut o insomnie de peste două ore (în pofida pilulei de melatonină pe care o înghit în fiecare seară): nu-mi aduceam aminte de numele unchiului lui Kojève, pictorul Kandinski. Sunt obsedat de slăbirea tot mai evidentă a memoriei. Alzheimer ciocăne la uşă...Din ce în ce mai des mi se întâmplă să nu găsesc cuvinte simple în franceză, cuvinte banale reprezentând mai ales plante sau animale. Voi păţi precum Cioran: mai întâi voi uita cuvintele în franceză, pe urmă germana din copilărie şi voi rămâne cu limba maternă, redusă si ea la câteva cuvinte. Şi totuşi româneşte vorbesc destul de rar, folosesc limba română mult mai puţin decât franceza.

Mi-aduc aminte că Cioran nu vroia să vorbească româneşte cu cei câţiva prieteni (cunoştinţe...) pe care îi mai avea. In ultimele zile, înainte de-a muri, nu mai rostea decât câteva cuvinte româneşti.

2 martie 2015

Ieri am sărbătorit «vărsătorii», la Mona. Sâmbătă, Mimi şi cu mine am gătit tot felul de chestii, printre care şi o musaca de vinete. Pentru Alessandro şi Sidonia – vegetarieni înrăiţi – am gătit o musaca fără carne, cu brânză în loc de carne.

Au venit şi nepoata Monei cu soţul şi copiii. Nici Mimi nici eu n-o prea înghiţim, dar ne-am supus dorinţei amfitrioanei. Spe seară, am rămas mult mai puţini, (la un moment dat eram vreo 17-18 !) S-a încins o discuţie despre Grecia. Alessandro şi Piţurcă în favoarea lui Tsipras, eu singur împotrivă.Diferenţa între stânga şi populism.Extremele se ating şi alte argumente mai mult sau mai puţin răsuflate. Marine Le Pen e, după mine, din aceeaşi familie cu Tsipras şi Iglesias. Ţările europene sunt prea vechi şi înţepenite în istorie ca să reuşească să se unească cu adevărat.

3 martie 2015

„ La liberté de tout dire n'a d'ennemis que ceux qui veulent se réserver la liberté de tout faire. Quand il est permis de tout dire, la vérité parle d'elle même et son triomphe est assuré." (Marat)

Acelaşi lucru spune si Declaraţia drepturilor omului cu o mică diferenţă, o precizare: „sauf à répondre de l'abus de cette liberté dans les cas déterminés par la Loi." Graţie Legii ajungem sub Ceauşescu. Toate legile

privind antisemitismul, rasismul etc. nu fac deosebirea, care e esenţială, între a face şi a spune O opinie nu e neapărat o incitaţie la crimă. Dar poate fi socotită ca atare. Cei care sunt protejaţi de legea împotriva rasismului şi a antisemitismului se folosesc de ea în polemici care nu privesc rasa ori religia, ci valoarea lor artistică sau intelectuală.

7 martie 2015

Am terminat articolul despre grupul oniric (*Grupul oniric s-a născut în România lui Ceauşescu.*) Il voi trimite lui Magliocco cât mai curând, după ce Mona îi va fi adăugat semnele diacritice. Nu e mare scofală acest articol. E scris pentru «străinătate», pentru persoane care nu cunosc decât vag literatura română. Sigur, Magliocco cunoaşte şi limba şi literatura română, dar nu pentru el am scris articolul, ci eventual pentru studenţii lui.

11 martie 2015

Trebuie să facem N°2 al revistei (*Seine et Danube*) şi nu avem nici destui bani nici destul material. De fapt, cele două carenţe sunt legate : textele trebuie plătite, mai ales traducerile. Nu pot să pricep ce-a fost în capul editorului... N°2 n-o să aibă nici jumătate din paginile primului număr. Mă rog, exagerez puţin. Şi se poate spune că N° 1 a fost prea voluminos (260 de pagini). Ultimul număr din PO&SIE are 250 de pagini, dar e de fapt un număr dublu.

14 martie 2015

M-am văzut cu Virgil care se arată optimist. Munceşte de dimineaţa până seara: scoate încă o biografie : Sfântul Francisc.

[...]

26 aprilie 2015

N-am mai scris în jurnal de mai mult de o lună. Nu s-a întâmplat nimic deosebit. Dar nici în lunile precedente nu se întâmplase mare lucru. În ce mă priveşte, în afară de meciuri de fotbal la televizor şi şah pe ordinator, nu fac mai nimic.

Am încheiat totuşi n°2 al revistei *Seine et Danube*. Iată sumarul definitiv:

Livius Ciocârlie, *La vérité du créateur*
Sorin Titel, *Le déjeuner sur l'herbe* (chap.III), trad. N.Cavaillès
M.V.Buciu, *Sorin Titel, écrivain roumain, européen*
Sorin Titel, *Femme, voici ton fils* (fragment), trad. Florica C.
N. Bîrna, *Bref aperçu d'une œuvre hors-pair*.

Edith Azam, *Caméra*

Ion Mureşan, *Alcool*, trad. N.Cavaillès

Paul Vinicius, *Poèmes*, trad. Radu Bata

Critiques. Cristina Hermeziu, Radu Bata, Alessandro Bertocchi, Virgil Tănase.

Frappes chirurgicales.

Revista nu are nici măcar jumătate din paginile primului număr : 270/ 126.

Am renunţat să mă mai operez. Poate în septembrie.

După 15 mai plec în România.

John o să publice *Camionul bulgar*. Ii place foarte mult (Blyth dixit).

Am un scris greu descifrabil. Din cauza ordinatorului? Se pare că în SUA, copiii nu mai învaţă să scrie de mână, scriu direct pe clapele ordinatorului...

Aş mai putea scrie despre particulele fine, despre ameninţările djihadiste (un terorist plănuia să atace două biserici catolice din cartierul Villejuif: un amalgam interesant), dar mă opresc ca să joc şah...

Benita : De ce joci toată ziua şah?

— Ca să întârzii boala aceea cumplită ce ne ameninţă pe toţi ăştia care trăim prea mult.

1 mai 2015

Mi-am cumpărat biletele de avion pentru Bucureşti. O să stau trei săptămâni. Nici nu ştiu ce-am să fac în tot timpul ăsta. În primul rând, să-l conving pe Cristescu să-mi publice un volum de publicistică: articole, interviuri.

Marta mi-a publicat un studiu (o traducere) despre nihilismul creştinismului. Le-am propus celor de la Tact să-mi publice tot volumul *Les Configurations du nihilisme* care a apărut la Vrin anul trecut. Dacă nu scriu, traduc...Trebuie să fac şi eu ceva...Nu pot să joc toată ziua şah. Din ce în ce mai prost !

Sărbătoarea taurilor va avea loc pe 16 mai, în ajunul plecării mele.

5 mai 2015

Gul (Ghiul?) e o dulceaţă de copil ! Şi deştept foc ! Se descurcă deja în două limbi şi nu le încurcă decât rareori. E adevărat, e mai vorbăreţ în franceză: reuşeşte să facă mici propoziţii. Şi înţelege tot ! Are o memorie prodigioasă. Şi nu numai a cuvintelor, dar şi muzicală. Recunoaşte fragmente de Bach. Sau de Chopin. E educat într-un mod special, mai ales de Alessandro. Nici nu ştie ce-i un televizor. N-a văzut în viaţa lui. Sau poate a văzut la prietenul său Hugo. (Impreună: Victor Hugo) Oricum, acasă nu

are. Iar când au locuit la Mona, înainte să se mute în noul apartament, televizorul nu se deschidea în prezenţa lui.

Virgil a pus în pagină revista, N°2, şi i-a trimis-o editorului. Sper s-o scoată înainte de iunie.

9 mai 2015

Ieri, Louis a împlinit 20 de ani. Sărbătorirea evenimentului a reunit la Julie tineri şi bătrâni. Eu m-am plicitisit, ca de obicei. Nu ştiu să mă prefac şi nici nu-mi dau osteneala să particip la festivitate într-un fel sau altul. Mă simt din ce în ce mai bătrân.

Azi, m-am văzut cu Michel. Se ţine neînchipuit de bine. Nu numai că are cu şapte ani mai mult ca mine, dar a suferit şi un AVC (accident vasculat cerebral), nu foarte grav... Şi de fapt nici nu cred că a fost un AVC. Le încurc într-un mod inadmisibil. A avut «probleme cu inima». N-am vorbit despre asta. E o istorie veche de câteva luni. S-a îngrăşat. În rest, totul funcţionează. Deşi e surd – are un aparat auditiv şi aude mai bine decât Benita.

Discuţie despre politică. Intelectualii francezi sunt cu toţii îngrijoraţi, chiar dacă motivele sunt diferite.

19 mai 2015

Sunt la Bucureşti

M-am văzut deja cu prieteni şi cunoştinţe, deşi nu ştiu de ce mă arăt atât de grăbit. Pentru că plec la Cluj? Nu e deloc sigur. Benita ar fi vrut să viziteze Maramureşul, dar e prea complicat. Aş fi avut nevoie de ajutorul lui Vulturescu, de o maşină cu şofer. N-am îndrăznit să-l solicit. I-am spus Benitei că nu l-am găsit. Ea ar fi vrut să vină cu un avion până la Cluj. Nu există avion direct. Trebuie să facă escală la Bucureşti. Trei ore ! E obositor, e complicat. Am lăsat baltă proiectul...

Să mă duc totuşi la Cluj?

L-am văzut mai întâi pe Şimonca, foarte excitat de violenţa discursului lui Breban. Cu ocazia schimbării directorului ICR-Bucureşti. Ştiam de discurs, încă de la Paris. Am discutat despre asta cu Virgil care l-a comparat pe Breban cu Jean-Marie Le Pen. Un megaloman frustrat, am adăugat eu. L-am întrebat pe Şimonca şi despre preşedintele Johannis. N-avea o părere precisă. E prea devreme pentru a fi judecat. Deşi comentarii subiective ţâşnesc din toate părţile, în ziare şi la televizor.

Spre seară a venit Bîrna. Ii adusesem cartea lui Tiphaine despre Barthes. Încântat...

20 mai 2015

Scriitorii amatori de palavre şi băutură nu se mai duc la «Terasă, la Muzeu»; cred că nu se mai înghesuie nici la MŢR unde mă întâlneam cu Gabriela. Cu Cristescu mi-am dat întâlnire pe Calea Victoriei în curtea (devenită cafenea) a librăriei Humanitas şi a revistei 22.

Ieri, când am ajuns, erau deja acolo Groşan şi alţi câţiva care mi-au explicat că ăsta e...Locul. Pe urmă a venit şi Ioan Cristescu.

N-am vrut să beau alcool şi nimeni nu s-a mirat.

— Dar fumaţi totuşi !

— Da, fumez, dar tutunul mă apără de Alzheimer.

Groşan cunoştea deja teoria mea.

La un moment dat, i-am propus lui Cristescu un pariu. Un dublu pariu. Iată, eu pariez că editura dv. Tracus-Arte va deveni una din editurile de frunte din ţara asta. Iar dv. vă propun să pariaţi că după moartea mea va rămâne ceva mai mult decât după moartea altora.Mai mult şi mai de băgat în seamă. Aşa că vreau să-mi reeditez toată (sau aproape toată !...) opera la editura dv. A fost imediat de acord. I-am sugerat că ar fi bine, după «Proze scurte» – un volum bine îngrijit şi excelent tipărit – să-mi publice un volum de publicistică. Tot aşa de gros, dacă nu şi mai gros, în care să intre şotroanele (şi cele din timpul lui Ceauşescu), articolele publicate graţie lui Paler în *Cotidianul* şi, eventual, chiar şi interviuri. Deşi interviurile precum şi «convorbirea» cu Simuţ (care alcătuieşte singură o carte) ar putea să constituie un volum separat.

M-am întors acasă încântat. Şi leoarcă de transpiraţie! De când am sosit la Bucureşti, vremea e din ce în ce mai caldă. Azi vor fi 28°. Şi trebuie să mă duc la Bookfest unde mă întâlnesc cu Sorin.

21 mai 2015

Prima zi de «târg» ! Lume foarte puţină. Era, ce-i drept, si devreme: imediat după prânz. Invitată de onoare : literatura cehă. Aşa că am profitat şi am băut bere cehească. Foarte bună. Mi-am adus aminte de berea de la mânăstirea – devenită fabrică de bere – din Praga, unde beam cu Laura.

Cristescu avea şi el un mic stand. De fapt, nu aşa de mic: un stand...mijlociu. Într-un raft, *Proze scurte*. I-am dat un volum lui Sorin, altul Marei Chiriţescu care avea şi ea un mic stand (ăsta era chiar mic). In editura ei, nu publică decât literatură italiană. Ca şi răposatul Chiriţescu, e(ra) traducătoare din italiană. Cunoaşte editori italieni şi traducători în italiană. Ahtiat cum sunt după traduceri, i-am luat imediat adresa. Nu se ştie de unde sare iepurele !

Acasă, mă uit în prostia domnului la televizor. Corupţie, corupţie, corupţie! Nu se vorbeşte decât despre asta. Foşti miniştri, primari sau chiar

actuali miniştri. Chiar şi Băsescu, după pierderea imunităţii, e atacat şi ameninţat cu tot felul de afaceri dubioase.

Am uitat să scriu (iar uitarea asta poate fi psihanalizată) că la Bookfest am dat peste un stand unde se lăfăia o carte despre Dimov. Editorul, un anume Dan Grădinaru, când m-a văzut, îndată m-a interpelat şi mi-a arătat cartea căreia îi era şi autor. De fapt, mi-am dat eu seama, toate cărţile expuse pe mica tejghea erau scrise de el. Mi-a spus că l-a cunoscut pe Dimov înainte de-a muri. Iar câţiva ani mai târziu a reuşit să-i ia un interviu Marinei.

Seara, acasă, am răsfoit cartea. O adevărată monografie viaţa şi opera. Bazată, cum e şi firesc la urma urmei, pe cărţile scrise cu puţin înainte ale lui Corin Braga şi Luminiţa Corneanu (i-am dat azi telefon şi am s-o văd sâmbătă la Bookfest). Poate că a cercetat şi direct arhiva Securităţii. Oricum confirmă că lui Dimov i se instalase încă din anii 60 – mai precis 1968 - o «drăcie» în casă (vezi cartea Luminiţei), fiind pus şi în cunoştinţă de cauză. Nici Dimov nici Marina nu mi-au spus nimic. Cu atât mai mult nu cred să le fi spus celorlalţi onirici sau neonirici (de ex. Bănulescu, Mărculescu etc.). Iar noi trăncăneam fără oprelişte, nici teamă. Mai grav, Grădinaru reproduce după rapoartele Securităţii convorbiri între Marina şi Dimov. În aceste convorbiri, Marina mă încondeiază bine și-l persuadează pe Dimov să scrie pe placul Partidului. Dacă nu poezii, măcar articole. Aşa apare faimosul articol *Cogito ergo sum*. Toate aceste convorbiri nu erau destinate urechilor Securităţii? Grădinaru (şi nici Corneanu) nu-şi pune această întrebare. Sigur, articolul a fost scris şi publicat, dar reproşurile Marinei la adresa mea nu erau oare replici de teatru?

Poate am să scriu un articol pe tema asta. Dacă n-o să-mi fie prea lene... În definitiv, ce mai contează...

22 mai 2015

Scriu in jurnal mult mai mult decât la Paris. E şi firesc : aici se întâmplă câte ceva, văd oameni, aflu câte şi mai câte...La Paris, vegetez...

Am dejunat cu Eugen la COŞ. A venit la un moment dat şi Cristescu: în braţe cu ditamai cărţoiul (aproape 1000 de pagini) despre Simion, lucrare alcătuită de Marin Diaconu, excelent «șoarece de bibliotecă» – nu e la prima ispravă ! *Eugen Simion – profil spiritual* e compusă dintr-o biografie, o bibliografie amănunţită (fiecare articol e semnalat cu tot dichisul) şi largi extrase din articolele despre criticul academician.

Eugen s-a arătat iritat că Diaconu a citat pe larg articolul lui Manolescu din «Istoria...» sa care nu-i era favorabil. Dar după ce-am răsfoit cartea, mi-am dat seama că Marian Popa îl înghesuie şi mai tare.

Am aflat din biografie că tatăl şi bunicul lui Simion au trăit până peste 90 de ani; ba chiar bunicul s-a apropiat de 100 (Şora a împlinit anul acesta 99 de ani).

Simion se ţine excelent . E drept că peste trei zile nu va împlini decât modesta vârstă de 82 de ani.

La plecare, l-am văzut la o masă pe Ianoşi. M-am dus să-l salut. Era încântat că mă vede. În schimb, nevastă-sa părea că nu mă mai recunoaşte.

Convorbiri telefonice cu Parisul: Mimi (în fiecare zi, bineînţeles), Mona, Benita. Gul a fost puţin bolnav.

23 mai 2015

Ieri, m-am întâlnit cu Blyth la grădina din spatele librăriei Cărtureşti. Încă nu s-a apucat de *La belle Roumaine*. A tradus o carte a Gabrielei pentru John. Mi-a descris neînţelegerile dintre ICR şi editorul american. S-au certat, şi John nu mai vrea să ceară bani de la ICR. Atunci cine a plătit pentru Gabriela? Şi pentru *Camionul* meu? Bietul Blyth, încă n-a primit nici un ban. Mă rog, i-am dat eu nişte bani anul trecut, dar era prea puţin. ICR n-a plătit nici pentru *Waiting*. Camiller îmi datora o sumă de bani care a acoperit plata traducerii. Nu mai am nici o veste de la el...

Am vorbit la telefon cu Silviu Popescu de la ICR-Paris care mi-a promis că-mi trimite câteva exemplare din *Seine et Danube*. Nici Sorin nici Bârna n-au văzut cum arată primul număr la care au colaborat.

24 mai 2015

Mi-am dat întâlnire cu Blyth şi cu Luminiţa Corneanu la Bookfest. Blyth n-a venit (căldură mare!), iar cu Luminiţa n-am reuşit să mă întâlnesc în învălmăşala provocată de apariţia cărţii preşedintelui Johannis care a semnat timp de o oră autografe. Era o coadă şerpuind pe mai mult de o sută de metri. Şi nici nu aveam numărul ei de portabil ca să încerc s-o găsesc în felul ăsta.

Am dat peste Brumaru care mi-a vorbit în doi peri. Mi-a prezentat o jună «onirică». Şi mi-a cerut – n-a fost o rugăminte, aproape un ordin – să-i cumpăr şi să-i trimit la Iaşi primele două volume Baudelaire, din Pléiade. Când mi-a scris adresa, m-a întrebat dacă să adauge un e la Roumanie.

— Tu nu ştii să scrii Roumanie şi pretinzi să-l citeşti pe Baudelaire?

Vroia probabil să facă o glumă în faţa junei. Nu cred că am să-i trimit nici un Baudelaire.

Era şi Alex. Ştefănescu – obez şi aşezat pe o băncuţă. L-am salutat şi i-am întins mâna. Nu s-a ridicat şi, după o ezitare, mi-a întins palma stângă.

Gabriela amabilă şi totodată distrată; vrând să fie cam în acelaşi timp peste tot.

Am plecat destul de repede.

Si totuşi astăzi m-am dus din nou: se lansa cartea despre Simion. Mi-am dat întâlnire cu Dimi (+ Geta) şi cu Luminiţa. La lansare, au vorbit Ion Pop şi Paul Cernat cu mare admiraţie (la un pas de linguşire), nu atât despre carte, cât despre Simion a cărui cotă naţională a ajuns la un punct foarte ridicat.

Să mai spun că a venit spre mine un cuadragenar cu o carte pe care scrisese lui Cutare « unul din marii scriitori ai literaturii române. » Si adresa lui de e-mail. Păcat că versurile sunt mai degrabă mediocre.

Radu Bata (colaborator la *Seine et Danube*) îsi lansa şi el o carte tot la *Tracus Arte*. Dar n-am mai stat. M-am dus să beau bere cehească cu Luminiţa. A venit şi Dimi cu Geta şi o jurnalistă-radio. Aşa am aflat că şi Luminiţa e olteancă. Geta, altă olteancă, a vorbit numai ea. Olteanca mai tânără şi mai frumoasă ne-a dus pe toţi acasă cu maşina ei.

25 mai 2015

Într-una din zilele astea petrecute la Bookfest, m-a acostat un domn, cam de vârsta mea, care s-a recomandat – Radu Boroianu, noul director ICR – Bucureşti. După ce aproape că s-a scuzat pentru discursul agresiv şi bădăran al lui Breban (cred că am scris despre el în jurnal – nu mai verific...), cam hodoronc-tronc mi-a spus că a fost prieten în copilărie cu Mona. Mă duc să-l văd joi la ICR.

I-am dat telefon lui Eugen Simion să-i urez *La mulţi ani*. I-am spus că nu mă duc la ospăţul pe care îl oferă, ca în fiecare an, la Fundaţie.

— N-am chef de academicienii din jurul tău !

Cred că şi lui îi convine absenţa mea...

De ce am venit anul ăsta la Bucureşti?

Ca să vorbesc cu Cristescu pentru publicarea în continuare a «operei». Dar asta s-a reolvat chiar în a doua zi. De ce trebuie să stau trei săptămâni? Mai bine mă duceam cu Groşan în Maramureş, în satul lui unde am mai fost şi am petrecut de minune. Deşi, anul ăsta, timpul în partea aceea a ţării e tot mai ploios. Am să-i spun asta Benitei ca s-o consolez că am ratat proiectul de călătorie în Maramureş. Pe mine ploaia nu m-ar fi deranjat; aş fi stat în casă ori la cârciumă şi aş fi băut horincă.

26 mai 2015

Citesc de zor articolele lui Eminescu despre evrei: *Chestiunea evreiască* – cumpărată la Bookfest. Antisemitismul lui e de-o violenţă rară. Sigur, era departe de-a fi singurul antisemit în acel secol XIX, în care evrei din Austria, Ungaria şi Galiţia au venit să-şi încerce norocul în cele două

principate de curând independente şi unite într-o singură ţară. Când mai să mă las convins de nocivitatea evreilor, m-am gândit la România de astăzi : evrei nu mai sunt (decât pe ici pe colo în cultură) şi totuşi corupţia şi mizeria cresc văzând cu ochii. Românii n-au nevoie de evrei ca s-o ducă prost.

Benita mi-a dat telefon să mi-aducă aminte că azi e ziua de naştere a lui François. Prietenului meu i-a părut bine că-l chem tocmai din îndepărtatul Bucureşti.

27 mai 2015

Am cinat cu Livius, la restaurantul *La Mama*, nu departe de Athénée Palace. Tanţa e foarte bolnavă. Livius nici el nu stă bine cu inima: are un mic «agitator» implantat (chiar în inimă?). Ca Michel Deguy. Dacă stai să-i compari cu Eugen Simion (care e mai bătrân decât ei: a împlinit 82 de ani) nu poţi să nu te gândesti că adevărata inegalitate e asta. Şi Turcea, mort la 33 de ani?

La un moment dat a apărut şi Sorin Mărculescu cu Viorica şi încă două persoane. În trecere spre o altă masă, Viorica mi-a declarat entuziastă că-i plac textele mele scurte. Am spus, în glumă,

— Abia acum?

Mi-a făcut plăcere declaraţia specialistei în literatură germană (mai ales fantastică şi expresionistă). De fapt, onirismul – cum am mai spus-o în ultimul timp – se trage mai degrabă din expresionism decât din suprarealismul francez. Iar pictura zisă suprarealistă e de fapt expresionistă.

Ce scriu aici e oricum valabil pentru onirismul meu (mai ales cel din «textele scurte»). Kafka e şi el un expresionist sau, mă rog, un geniu care s-a dezvoltat într-un mediu expresionist.

Mănânc şi, mai ales, beau prea mult. M-am îngrăşat în cele câteva zile de când sunt aici.

Poeme

Brîndușa Palade

Ne-gură

Unde mergi cimpanzeule cu ochi roșii
și degete prinse de gratii te uiți lung la
semenii tăi ipocriți zâmbesc când vin la
tine seringi

un nou test pentru umanitate degetele tale
prind noaptea mergi înaintea noastră
micuțule știi câmpiile unde se duc florile
rupte de unde noi oamenii nu putem salva
nu da vina pe

acele nu fac crime noi te trimitem în elizee la
spițerie carcasa fără numele tău

amintiți-vă pentru ce-a fost jerfit merlin un
cimpanzeu cu ochi roșii și degete prinse de
ambulanța norilor.

Când nu ai st(r)ofă

Într-un fel se lasă totdeauna liniștea anul se face chisăliță
tiptil haimanale aprind urechile nopții în soare pocnesc trecători
ca heringii vând versuri la bucată știm nu vreți poezii de

argint cu odinioară lilieci mersi e bine să ai mintea albă când
ajungi pe muntele jumulit de frumoasele firme din
oesterrerich scrii un poem din inima coastei nici nu
visezi să fii bun de ceva pur și simplu să fii

Alunecarea de chip

Deodată mi se rotunjește chipul în grădina crescută după potop
fruntea ca o semilună
îmi uit chipul încolțit în camera pe care maică-mea a transformat-o
gradat în vechituri
și ea-i o amintire ștearsă m-am născut ieri din dansul nisipului
seducând dimineața
e otrăvitor să-ți amintești prea multe despre ce nu mai ești după
rotirile în avion mai
am mulți kilometri până la fosta mea casă până la fostul meu chip
bântuite de-un
viitor de pe vremea nevrozei că tot mereu am făcut neajuns dar în
noaptea asta
nu mă mai nasc trupul meditează la piatra care e încă un chip
părăsit în peștera
bătătorită de-o rugă ce devenise-o obsesie din care am făcut puțină
pâine am mâncat
și am adormit printre scorpioni beți când m-am trezit luminile
rugineau pe primul meu
chip care nu se sinchisea că muriseră celelalte două în grădină
pământul era jilav de ploaie.

Bomba cu taifas

Valiza mea nu latră când folia ferește avionul de hecatombă
dar ca un maidanez flămând n-are energia să urle
se sufocă în corsetul de plastic înăuntru statuile lui anubis
tac din obișnuința de-a trăi în deșert unde golul e cântec
depănat mai mult de pământ aici au migrat păsări de ce
mă întorc la taifas cu șoferul despre tâmpirea vieții
de înțelept de fapt călătoriile nu se mai termină

vezi peste tot animale chircite traversând gropi
izvorăște-o muzică de bazar niciun fulg nu ne dă de țurcă
noroc cu trandafirii din oaze hai fă ceva cu iarba înnegrită
sub gheață bomba-a explodat mai la sud au migrat păsările.

Soarele lui alexandru

Degetele îmi alunecă după dimineața de a doua zi când
laptele fierbea fericit cerul gurii mângâia apostat fructele
din clătite cu frișcă mâna ta îmi căuta pieptul topit ghețarul
din islanda nu mai spunea povești nici iubita lui odin tăcerea
urca în copacul unde locuiam la amiază n-am mâncat de anul
trecut doar parfumul în care suiam spre centrul pământului apoi
pe michigan street deși tot soarele lui alexandru mi-a șoptit
mi-a șoptit.

Poeme

Emilia Poenaru Moldovan

Un 13 noiembrie însorit în cetatea Oradea

Unde aveți cărți de poezie? Nu se vinde poezia.
Totuși, aveți cărți de poezie, nu? Nu se vinde poezia,
îmi repetă ursuz tînărul din spatele tejghelei,
uite și pe Ana Blandiana am pus-o aici la bestsellerurile
internaționale dar tot nu se vinde,
nici măcar nu a atins-o cineva.
Și totuși unde țineți cărțile de poezie?
Îmi arată un corp de bibliotecă la baza scărilor
ce duceau spre o altă încăpere a prăvăliei
unde pe etajere de sticlă erau înșirate căni, magneți și alte suveniruri
gravate cu mai multe nume românești
decît pe toate tomurile din încăpere.
Acolo, pe ultimul raft stăteau poeții înghesuiți unul în altul,
siliți să conviețuiască despărțiți doar de fragile ziduri de carton,
pelicule înecăcioase de praf și stilemele lor sofisticate, al fiecăruia.
I-am scos pe rînd la lumină, erau doar bărbați,
nicio femeie nu era printre ei,
doar cînd s-a deschis ușa librăriei și a intrat parcă plutind o tînără făptură
Mircea Ivănescu a murmurat ceva, nu ne lăsați aici, vrem să-i privim
chipul și cum ultimele raze din acest noiembrie însorit
îi scaldă fața, noi am scris despre asta în multe poesii dar aici
unde ne-au închis pe rîndul al doilea din ultimul raft nu am mai avut parte
de asemenea privelişti, am stat tot timpul într-un semiîntuneric trist
și ne-am simțit abătuți și frustrați pentru că ne-au întors spatele

tocmai cei pe care i-am iubit cel mai mult.
Eliberați-mă vă rog și pe mine,
nu mai pot să stau deși pînă acum eram bucuros să fiu oaspete aici
ca într-o amforă, ca într-o pîine, ca într-o veșnică oprire,
sînt în pragul disperării, îmi spune Traian Ștef,
stăteam liniștit de vorbă cu Louse dar iată că realitatea a intrat
cu toți porii în poem și nu mă mai simt bine printre năzăririle mele.
A fost frumos visul dar acuma trebuie să ne întoarcem. Bine, i-am spus,
dar să știți că afară e aceeași foșgăială bezmetică, pot să vă ofer doar o
încăpere
cu o străvezie luminiscență și blînda companie a lui Mircea Ivănescu.
Paul Celan
va fi și el acolo, uite, îmi cere să-l trezesc azi, în ziua de 13 a unui
noiembrie însorit
din Cetatea Oradea pentru că trăiește iar și iar coșmarul acelui noiembrie
de cristal
din Berlin și nu mai rezistă. Zadarnic pictezi inimi pe geam, îmi spune,
prinţul tăcerii strînge ostaşi, jos, în curtea castelului. Danke, îmi șoptește
apoi, fericit.
Vom merge la Cluj, spun. Cluj-Napoca, Klausenburg.
De acolo sînt eu, a făcut un pas înainte Mihai Măniuțiu... și încă ceva,
ce țară e? am un lapsus acum, de atîta stat în întuneric și înghesuială
în rîndul al doilea al raftului cel mai de jos.
Aceeași, îi răspund deschizîndu-i cartea. Aceeași?
Cum se numește? Aceeași, aceeași, nu mă luați așa repede, uite,
încerc să mă concentrez, pînă la urmă îmi voi aminti.
Știu cea mai bună tehnică de camuflaj ca să putem ieși cît mai repede de
aici,
intervine și Robert Șerban. Care, care, se precipită toți.
Dragostea pentru aproapele e cel mai bun camuflaj. De ce dați din cap,
domnule Celan?

Cumpărați vreo carte, doamnă? De ce stați în genunchi?
Puteam să vă scot eu cărțile de pe ultimul raft.
Poate vă gîndiți că fac o rugăciune sau aduc o ofrandă, am răspuns,
dar nu vreau decît să-mi iau poeții în brațe și să merg acasă, în bastionul
meu aurit.

Tata

De bucuria Unirii, bunicii mei s-au iubit
și l-au născut pe Tata în 1919.
Cea mai dragă amintire a lui din copilărie
a fost cînd a jucat cu ceata din sat fecioreasca din Ardeal
în fața regelui Carol, la București.

Student la o universitate
refugiată din Cluj în anii cedării
revenea în sat să-și vîndă pămînturile.
Iar o venit domnișoru' să-și vîndă averea, ziceau oamenii,
se-ntoarnă în pămînt părinții de necaz.
Tot răul spre bine,
cînd au venit comuniștii, nu mai aveau ce să-i ia.

La școala dintr-un sat unde a predat prima dată
și unde a cunoscut-o pe mama
venea c-un porumbel pe umăr pe drumul prăfuit vara
și noroios mai tot timpul anului.
Locuia într-un conac al unui grof ungur și făcea planuri
pentru timpurile cînd vor veni americanii să-i salveze.

Mai tîrziu - era deja evident
că americanii aveau alte treburi -
la școala din oraș îi învăța pe copiii de țăran
care veniseră să-nvețe meserie,
cum să mănînce cu furculița și cuțitul,
cum să-și construiască în fundul curții latrine din lemn,
cum să-și spele ciorapii
și să ofere flori domnișoarelor.

Pe ultimele pagini din caiete, elevii trebuiau să-și noteze
citatele latinești pe care și el le învățase
la Casa Domnului din Blaj
și pe care avea bucuria să le transmită viitorilor chimiști
ce urmau să dea țării sodă caustică.
Aveau un secret bine păzit:
repetau *Gaudeamus Igitur* să fie și ei în rînd cu liceenii.

Din cei o sută de ani ai României
lui Tata i-au revenit doar jumatate.
La moartea lui, elevii școlilor au umplut toată strada noastră,
cea mai lungă din oraș.

Mama

Mama în rochie înflorată și părul strîns la ceafă
își ducea mereu mîna să-l aranjeze cu gestul lui *Madame Chauchat*.
Pleca de la școală urcînd pe un deal vrăjit
unde au primit locuință într-un bloc stil sovietic toți profesorii,
refugiații și cei alungați de prin sate,
un cocteil numai bun de oameni cu funcții bine determinate în stup,
unii să educe iar alții să supravegheze ce se mai vorbea
în parcul plin de bănci, salcîmi și rondouri cu gura-leului din jur.

Mama urcînd dealul fredonînd *Rosignol de mes amours*
și de atunci imprimeul rochiei ei era intim legat
de figura zîmbitoare și oacheșă a lui Louis Mariano.

Mama învățîndu-i limba română pe cei de pe ambele maluri ale Mureșului
și pe toți copiii ei cu credința nestrămutată
în știința de carte și revenirea *unitilor*.

Mama întorcîndu-se de la sfatul popular cu o medalie de tinichea clasa III
de mamă eroină dar nu îndeajuns de eroină pentru că avea numai cinci copii
iar țigăncile alături de care a stat
la înmînarea diplomelor aveau peste zece.

Mama repetînd *Puiul* de Brătescu-Voinești cu tatăl lui Arthur
care era director la fabrică și trebuia – așa au zis cei de sus -
să aibă măcar opt clase.
Iar cînd a murit unul *Chenedi* care nici măcar nu era de pe la noi,
Mama a plîns ore în șir ghemuită lîngă radioul cumpărat de Tata în rate,
odată cu mașina de spălat poloneză care funcționează și acum.

Mama a plecat grăbită înainte de pensie să ducă limba română
prin ținuturi cunoscute ei doar din cărțile de catehism.

Poeme

Virgil Todeasă

Liftul

pe vreme de pace – cuiele strâmbe,
scară întoarsă, florile atinse de ger

de la subsol
se încarcă la sarcina maximă – maimuţa

se scutură, se-ntoarce, urcă
şi la etajul meu livrează o fiinţă
în conformitate cu schema speciei
(spaimele dorm în braţele mele)

pe vreme de pace, vântul,
soldat cu braţ retezat.

Pisica neagră

în ţarcul fermecat
văd personaje cumplite jucându-se

deasupra capului meu
şoarecele exersează echilibrul
pe firul întins al ghilotinei strălucitoare

chinuit de întrebările mele, aştept –
aici doar pisica îşi face de lucru,
o văd cum sare,cum se joacă...

îmi spun:
iubeşte pisica asta (pisica e neagră)!

La liber

prima dată
aş înfiinţa magazia timpului,
nu prea mare, potrivită

plătesc apoi lucrători speciali
cu ochii adânciţi în orbite
şi mâini rotunjite de scrum

*
la liber se pot aduce şi trubaduri din neant

şi mândre albastre şi sticle cu rum...

Dinamic

nimicul din mine se mişcă
mă caută, pleacă şi vine

acoperiţi-mă bine, spun –
frigul nopţii ne cuprinde

acolo în grămada aceea
eram altul, albastru, ca mine

lăsaţi-mă singur, că mă descurc...
(strigă cineva din mulţime)

acum ştiu :
nimicul este şarpe mişcător

Primăvară

parcă am fi dintr-o altă lume

altfel nici nu mai suntem

pe masa pământului
se văd fiinţele într-una singură, abandonate

şi mormoloci în apă tulbure –
ca o adiere dintr-o parte a lumii primare

*

pe ape fiinţele mişcătoare
lumânări în stare de vânt,
goluri, vâlve stinse – primăvară.

Poeme

Dumitru Branc

nu mai avem răbdare să aşteptăm

nu mai avem răbdare să aşteptăm
păpuşa de cârpă desfigurată a timpului
va trece cu alămurile unui nedesluşit alai

umflaţi în pene, încrezători
în trupurile miniaturale ale unei odisei
de o clipă

toate pier pe mare fără să fie corăbii
lumina
e doar vestea unei bătălii în care morţii şi răniţii
duc lumea departe în noi oase

iadul singurătăţii de apoi

să-ţi ţii, cu obidă, grijile sub omătul aşteptărilor
să poţi privi ferit, doar prin fereastră, să nu scârţâie
semeţe, sub picioarele tale
să-ţi trăiască necontenit
atracţia pentru insecte şi păsări
şi, până stingi varul vieţii în cărţi şi muzee
până poţi fi stana de piatră a uimirii
până trimişii îngâmfaţi ai cerului îţi pun

aripi de unică folosință
să răzbați, pârlit,
prin ploaia de stele căzătoare
printre vulturii și pajurile locului
spre iadul singurătății de apoi

dinții de frig

ar trebui să avem tare multe de povestit
într-o zi cuprinsă fără dragoste de nori
lipsită de întâmplările
care te făceau să visezi
când toate stau înțepenite
ca într-un nesfârșit insectar
și doar un dansator pe sârmă mai palpită
între două palme care clipocesc tot mai rar
pe drumul învingătorilor de altădată
se topesc asemenea unor lumânări
căruțele vieții mele
ar trebuie alungată spaima, negura
cuprinsă mai rar
ținută între dinții de frig ai singurătății

dragostea mea

amintirea ta, fața unei monede pierdute
focul ostenit al dorințelor nebuloase
metalul oxidat al clipelor
cine să mă salveze în leagănul văzduhului
care pasăre poate fi pod neștiut
luna este o insectă tremurătoare
ruina îndepărtată a turmelor de nori
poate doar călătorii pot întâlni
duhuri, somnoroși, pot vedea
prin geamul spart al cerului
cât de grăbită poate fi spre pierzanie
dragostea mea

ochii mei nu mai sunt în ochii mei
întunericul odihnei ca un zid alb
doar sub acoperișul cerului putem visa
orașe fierbinți se tânguie sub piele
nu putem trăi fără vânt, fără oase
prizonier spășit, știu, nu te mai întorci
dragostea mea

într-o zi, așa voi rămâne

într-o zi, așa voi rămâne
singur-cuc, cocoțat pe turla unei biserici
nu voi putea coborî
nu mă voi înălța la cer
aș putea să mă pierd
în gura trufașă a golului
să cred că în vis
când mori, doar te trezești speriat
după o bătălie neștiută de nimeni

nu e o cărare anume spre moarte

mâhnită melancolie, să pară
că nu am țară, că sunt drumeț
că e o cale anume spre stele
și sângerez, de bunăvoie
blând, liniștit, perfid ca o jivină
deasupra mea a adormit pădurea
fluviul
tot mai îndepărtat, adânc
ca un țipăt în somn
nu e o cărare anume spre moarte
te obișnuiești și mort
dacă doar atât se poate
”sufletu-i un străin pe pământ”
s-au sălbăticit vânătorile
plumbii lor picură peste trofee
adăpostirea, odihna și alte miresme
nu te iubeau, nu te mai înspăimântau

Proza

Horia Ursu

Parfumul de parangină

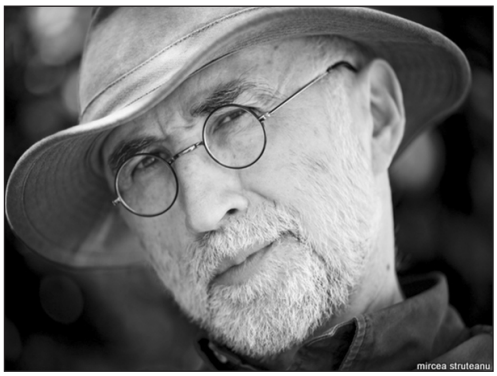

Domnul Socodan fusese o vreme inspector şcolar: exigent, autoritar, tobă de istorie şi doldora de citate din filozofi, altfel necitiţi, amator de romanţe, mese copioase şi dame bine. După inspecţii. Acum munceşte din greu la o monografie a oraşului. După luni întregi petrecute în arhive, s-a ales cu o boală de piele, dar şi cu satisfacţia lucrului împlinit. Astmul bronşic îl are din adolescenţă. Azi însă se destinde în această mică procesiune, excelent organizată de Pompele funebre în onoarea răposatului domn Comaromi în drum spre locul de veci.

Primăria, bunăoară, o evoca pe cea din Vinţ. Mai mică, tot imperială, dar bine bătută de soartă. Fără geamuri şi uşi, ancadramentele lăsau la vedere pereţi groşi din cărămizi cum azi nu se mai fac, puse pe două rînduri ca să ţină cît lumea, ceea ce, într-un fel, se şi întîmpla. Cu grinzile podului descoperite pe alocuri, căci ţiglele vechi, chiar năpădite de muşchi şi licheni, vor fi folosit cuiva, clădirea semăna cu un siloz abandonat bufniţelor şi rozătoarelor de tot felul.

Însă, aşa cum garda moare dar nu se predă, un semn de viaţă se încăpăţîna să reziste provocator într-un gol al acoperişului: era un mesteacăn semeţ înfipt ca un steag de luptă în pumnul încleştat al purtătorului său demult mort.

O lacrimă de recunoştinţă şi o cruce pioasă însoţiră imaginea asta dedicată de domnul Socodan memoriei tuturor eroilor neamului. În alte vremuri, ar fi putut fi şi el susţinător al lui Demostene cu ale sale „Filipice” sau partizan în Senatul roman al lui Cicero cu ale sale nemuritoare „Catilinare”. „Quo usque tandem abutere, Catilina, patientia nostra?” Ah, retorica asta.

Furat de gînduri şi vremuri măreţe, domnul Socodan nu avu cum să-l observe pe Ionucu Împăratului, strănepot de cătană la Viena, în slujba

Împăratului. Care anume, Ionucu nu ştia, ceea ce nu-l împiedica să dea onorul la „gardă”, singurul paznic al hăizaşului fost cîndva Primărie şi, în parte, locuinţă pentru notarăş.

În lipsa Ionucului, locul era păzit de patru cîini de turmă, flocoşi, cu zgărzi bătute cu spini de oţel la grumaz. Noaptea, luminează curtea ca nişte lămpaşe, zicea mîndru Ionucu Împăratului. Şi mai zicea el că dulăii lui dormeau în schimburi, după regulamnetul de gardă al regimentului de tancuri de la Turda, unde şi el a fost răcan la început, pînă să se libereze caporal. Dormeau ei pe rînd, dar de lătrat lătrau deodată, semn că şi în somn erau la datorie în slujba nălucii care le bîntuia visele: Împăratul, de bună seamă, chicoteau cei din jurul mesei, spre încîntarea Ionucului Împăratului care făcea negreşit cinste. O dată pe săptămînă, duminica, după Sfînta Liturghie şi după Rugăciunea pe stil nou pentru retrocedări de pămînturi şi pentru autostradă. Să treacă şi pe la ei şi să-i îngroape în despăgubiri, după lege, cum unii au păţit-o deja, zice Nacu, şi s-au făcut domni ori patroni. La alegere.

În bufet era afişat un tabel cu toţi candidaţii la această îngropăciune binecuvîntată în Lumea liberă şi civilizată la care ei nici măcar nu îndrăzneau să viseze, darmite să vorbească de ea. Tabelul găzduia în pomelnicul de nume, unele cu sfînta cruce alături, şi lista cu actele de proprietate cerute de lege în copii legalizate. Jumătate de tabel însă, de nu mai bine, era ocupată de un singur nume: Nacu. În afară de faptul că îl chema aşa şi că avea vaci, o fabrică de lapte, o păşune cît satul şi o maşină cu care putea umbla şi pe dealuri, nu se ştia nimic despre el. Adică de unde venea şi din ce neam se trăgea.

Cum nimeni nu văzuse vreo autostradă cît de cît într-o viaţă de om la ei în sat, Nacu a pus într-o vitrină, proprietate personală, o mulţime de vederi de pe unde umblase el, cu şosele late şi albastre şi puzderie de maşini alergînd bezmetice în toate părţile, prin munţi, văi şi cîmpii. Numai privindu-le, te lua cu ameţeală, de unde şi o anume frică de viitor în sufletul ţăranilor. Ca să-i liniştească şi să-i îmbărbăteze, Nacu le zicea că din loc în loc sunt restaurante, făgădaie de lux, pe înţelesul tuturor, ori pensiuni, un fel de restaurante mai mici, prevăzute cu locuri de dormit, în caz că un restaurant-hotel ca lumea nu li se potrivea...Şi, nu uita Nacu să amintească de staţiile de benzină la tot pasul, de unde şi lipsa canistrelor în portbagaje.

Mai întîi banii, îşi ziceau oamenii, apoi om vedea noi, cu toate că, pe ascuns, unii se gîndeau la un miez de pensiune, cu mese albe sub umbrele tricolore la vedere, şi la vreo două crescătorii de crapi, în locul bălţilor de acum, căutate de pescari chiar şi aşa, naturale, adică fără „facilităţi”, cum se obişnuia mai nou să se numească faianţa ori gresia în apartamentele de vîn-

zare. La oraş. Pînă să vină pensiunile şi toate cele aferente, stuful creştea în voie în jurul bălţilor şi colora în negru verzui apa vălurită uşor de peşti argintii. Liniştea era tulburată doar de ţiuitul ţînţarilor.

Fosta şcoală nouă de opt clase nu semăna cu nimic, căci după ceva urmează nimicul, de unde şi întrebarea filozofului pe numele său Leibniz zis Laibniţ: „De ce este mai degrabă ceva, decît nimic?" Întrebarea e bună, admise domnul Socodan, dar, cum se zice, urma alege, sfîrşitul. Înţelesese lucrul acesta încă de la citirea „Apocalipsei după Ioan", urmată, în studenţie, de „Declinul Occidentului" care, după părerea sa, nu se potrivea cu ceea ce noi n-am fost niciodată, decît un pic de Occident în interbelic şi Răsărit cît cuprinde în rest. Nici cal, nici măgar, un fel de corcitură, o specie rezistentă la îngheţ şi secetă ca viţa de vie producătoare, nova ori izabela.

Gînd negru, condamnabil, cu iz penal, pentru a cărui ispăşire domnul Socodan se autoflagela în liniştea bibliotecii sale, bine aşezat într-un fotoliu monumental de piele. Pe măsura păcatului. Ca să-şi aline suferinţa cînd ajungea la pragul de sus, era de ajuns să întindă o mînă ostenită de povara pocăinţei şi să aleagă paharul potrivit pentru licoarea potrivită. Ispăşirea unui păcat se făcea după reguli bine stabilite de domnul profesor Socodan. Şi se respectau à la lettre. Doar licorile alternau.

De o parte şi de alta drumului se înşirau case pe stil vechi, de înălţime potrivită şi toate văruite cu mîndrămărie. Chiar şi scorojite pe alocuri, mai păstrau un înţeles, de n-ar fi decît anul facerii tăiat în scîndurile bătute de ploi şi uscate de arşiţă, care închideau podurile în formă de triunghi ori de trapez în partea către drum. La câte o poară dată în lături, lăsînd parcă loc de întoarcere, pe laviţe lipite de garduri, femei şi bărbaţi, singuri ori cîte doi, cei mai norocoşi, îşi făceau cruci şi spuneau ce se spune când cineva e dus la groapă. Unde laviţele erau goale, umbrele celori duşi stăruiau încă pe pălanturi ca icoanele vechi, afumate, ori praporii în biserica din Grui.

Tufele de nalbă erau mari cît prunii cu crengile îndoite de rod. Nici măcar nu trebuia să întinzi mîna. Le puteai lua cu dinţii, culcat în iarbă şi să muşti din ele ca dintr-un sîn de fecioară, ceea ce i s-a şi întîmplat domnului Socodan la o inspecţie de definitivat. Atunci a rămas el şi fără funcţie de inspector şi fără cea erectilă a organului specializat, din motiv de inhibiţii de protecţie a ceea ce mai rămăsese din faima sa de bika Inspectoratului şcolar şi bun cunoscător al lui Petronius, cum şi fătuca nevinovată care l-a lăsat fără post se dovedise bine pătrunsă de scrierile lui Pascal Quignard din care îi tot recita printre gemete pasaje afrodisiace dedicate vulvei. În original.

Cine are curajul să privească în desenul întunecat al numerelor din scîndurile cu vrîste cenuşii ori cafenii îşi vede viitorul cum alţii şi-l văd în palmă sau în cărţi şi cum vechii greci şi-l aflau la oracolul de la Delphi. Aici

însă, e de părere domnul Socodan, viitorul a fost demult ajuns din urmă și depășit, încît nu mai interesa pe nimeni, căci nimic nou nu va mai urma. Chiar moartea, predica Ionucu Împăratului din amvonul lui de la Bufet, și-a cerut mutarea în alt loc, căci aici nu mai prea avea de lucru. Cu toate că, mai zicea Ionucu Împăratului, singur acum în Bufet unde și rămînea să doarmă cu „Albatrosul" lui cu tranzistori la cap, la înțelegere cu patronul, în depozitul de ambalaje, un fel de cămară, moartea ar avea mai multe posibilități de salvare: șomaj cu toate drepturile, pensionare la limită de vîrstă ori emigrare oriune, dat fiind faptul că ea vorbea o limbă universală. Ca engleza, bunăoară. El își dorea însă ca ea să-și pună coasa în cui aici, la ei, ca într-un muzeu cu plată la intrare, deoarece moartea naturală cu care erau ei obișnuiți era deja înlocuită de cea pe bază de boli și lipsă de medicamente. Unde mai vezi tu pe unul că se întinde pe pat și, cu mînurile împreunate pe piept, după sfînta și ultima împărtășanie și un oftat ușor, se duce la cele veșnice, în caz că nu cade secerat din picioare?

După cum judecă Ionucu Împăratului, toți cei din preajmă, mai mereu aceiași, recunoșteau în sinea lor că omul ăsta își merita porecla de „Jisu", altfel spus, „Visu" și că nu era cu toți boii acasă. Cînd unul cu ceva coraj i-a zis cu glas tare asta în numele tuturor, Ionucu Împăratului i-a răspuns: Cum să-i am dacă i-o luat Colectiva? Și cît era el de bărbat, o ceață ușoară de tristețe i se așternu pe ochi. Și ceața acoperi masa și pe cei din jur și nu-și mai aflară paharele și nici putere să le caute, cum nici boii nu și-i mai căutau demult, odată ce le-au fost deschise porțile și golite curțile și grajdurile. S-au ales în schimb cu o bunăstare care pe mulți i-a dus drept în coastă sub cruci, ca pe Hardu, iar pe alții i-a împins să-și ia lumea în cap. Așa a intrat și satul lor în rînd cu țara...La ora zece noaptea ceasul deșteptător îi aduce aminte lui Ionucu Împăratului că e de mers de paznic de noapte la Primărie.

O frînă mai brutală îl duse pe domnul Socodan cu capul în parbriz. O trezire mai potrivită din picoteala în care alunecase pe nesimțite nici că se putea, își zise potrivindu-și cum se cuvine pălăria pe frunte. Undeva în față, Cadillacul negru staționa regulamentar la intrarea pe o ulicioară îngustă, în pantă ușoară, dar presărată cu pietre cît ouăle de struț, aduse la vale de viituri și care se împotriveau oricui s-ar fi încumetat să facă drumul pînă la cimitir altfel decît pe jos ori, ca pe vremuri, cu un car tras de boi, sau cu un tractor cu remorcă închiriat de la CAP. De unde se putea vedea că a fost și CAP-ul bun la ceva.

Un bărbat slab, deșirat, îmbrăcat în negru, cum se cuvine, vorbea ceva cu membrii Comitetului de înmormîntare. Cum Cadillacul nu suporta un drum de categoria „uliță cu bolovani", plus panta, fie ea și doar de cîteva

grade, s-a hotărît ca domnul Comaromi să-și continue drumul pe umerii și putirința cîtorva bărbați, în număr de doisprezece, cîți fuseseă și apostolii, împărțiți în două schimburi de cîte șase. Voluntarii, pe lîngă credincioșenie, trebuiau să mai îndeplinească patru condiții: înălțime, tensiune normală, fără diabet și fără dizabilități. Chestiunea cu înălțimea și dizabilitățile s-a rezolvat simplu, ochiometric. În privința tensiunii și diabetului, s-a mers pe principiul asumării răspunderii individuale.

Patronul de la „Pompe funebre" a deschis ușile carului mortuar, a apăsat apoi pe un buton și sicriul cu domnul Comi, cum era alintat pînă nu demult, a alunecat ușor în lumina tot mai plăpîndă a după-amiezii pe o platformă anume fabricată pentru buna deservire a clienților cu pretenții. Sicriul era prevăzut cu cîte trei mînere aurii de fiecare parte, iar prin dimensiuni, culoare și finisaje, răspundea oricăror exigențe de gust. Pînă și bărbatul înalt, slab și deșirat admise că așa ceva nu mai văzuse pînă atunci cimitirul satului.

— Mai mare dragu' să-ți dormi somnu'de veci în așa elegănție, zise el destul de tare ca patronul de la „Pompe funebre" să se umfle în pene.

Primul schimb de șase inși luă sicriul în primire și începu urcușul. Pași măsurați, solemni, în reculegere, după modelul ceremoniilor militare la repatrierea soldaților căzuți la datorie în teatrele de luptă și declarați apoi eroi cu înaintare în grad. Mici abateri de la linia dreaptă se puteau observa cînd un baraj de bolovani oprea cortegiul după vreo curbă cu vizibilitate redusă.

Drumul a fost parcurs în patru schimburi de cîte cincizeci de metri. La capătul lui se vedea groapa: bordură de ciment cu mozaic de jur-împrejur, pereți betonați, adîncime, lățime ștas, totul făcut sub supravegherea domnului Comaroni pe cînd mai era contabil-șef la EGCL, ceea ce scutea de emoții lumea la coborîrea sicriului în groapă. Dimensiunile gropii și ale sicriului se potriveau la fix. Asupra acestui punct toți cei prezenți erau de acord, iar domnul Comaromi urma să-și ocupe locul ce i se cuvenea în stare de decedat fără nicio sminteală: lin, sobru, elegant.

Preotul, absent din motive de boală, era înlocuit cu dispensă în bună regulă de cantorul bisericii, trecut de optzeci de ani, dar în putere, în ciuda câtorva ani petrecuți cu domiciliu forțat în Bărăgan, care citi cîteva versete dintr-o Evanghelie, lăudă mortul născut în ăst loc și întors acum acasă în mare cinstire după multă învățătură dobîndită cu sudoarea frunții la școli înalte și apoi în funcții de răspundere, ceea ce îi dădea speranța să aibă parte de o dreaptă Judecată acolo unde se duce și de veșnică poemnire, aici. Amin, zise cantorul în încheiere, iar cei cu funiile gata pregătite au început ceea ce știau atît de bine să facă: coborîrea sicriului.

A urmat astuparea gropii cu pămînt și huruitul bulgărilor pe capacul de lemn masiv al sicriului. Din umbra unei tufe de arini se auzi un îndemn de care domnul Comaromi avea mare trebuință: Umblă sănătos, prietene, și ai grijă de tine! Cantorul a rămas lîngă groapă pînă s-a pus capacul de ciment pe mormînt, tot cu mozaic și corset de fier vopsit în negru, a mai citit o dată înscrisul auriu de pe placa de granit sur pe care lipsea data morții, ceea ce părea să asigure domnului Comaromi viață veșnică și ordonă sigilarea mormîntului cu mortar la îndemînă. Cînd totul se făcu întocmai, răsplăti truda groparilor dintr-o datorie veche pînă azi neplătită către vărul său de-al doilea, răposat întru Domnul, Iosif Comaromi. Apoi o luă la vale în umbra tot mai întunecată a drumului către sat. Înalt, cu pălăria neagră într-o mînă, cu spatele drept ca de cătană, ziceai că plutește peste bolovani ca Isus pe ape. Părul lui alb și des lumina și celor din urma sa calea.

Dacă drumul pînă la locul de veci n-a fost tocmai o plimbare, își ziceau într-un gînd cei din alaiul de îngropăciune, cel de întoarcere nu se arăta nici el mai prejos: ulița îngustă, cu șanțuri de fiecare parte, nu lăsa loc de întors.

— Ăsta-i drum cu sens unic cu toate că nesemnalizat, zise domnul Socodan.

— Da', bag sama, vă pricepeți la circulație, dom' profesor, spuse șoferul cu dor de ducă spre alte țări.

Domnul Socodan făcu pe surdul la zeflemeaua micimanului de la volan, mulțumindu-se cu amintirea unor versuri adorabile ale unui mare poet, dar necunoscut încă de masele largi populare și chiar de către cititorii cu pretenții: „Nu știm noi de ce ne naștem, Și nici cînd murim." Cufundat în adîncimea filozofică a versurilor, domnul Socodan lăsă în seama altora chestiunea întoarcerii. Soluția era una singură și fu aprobată pe loc cu claxonări prelungi care puteau însemna și un ultim sonor omagiu în memoria domnului Iosif Comaromi, dar, înainte de orice, pregătirea pentru deplasare.

Domnul căpitan genist în rezervă Ghiță Stupici, specialist în reclamații, denunțuri, note informative și manifeste de orice fel, dădu startul turînd motorul mașinii sale în pragul decolării, după modelul curselor de Forumla 1. Pentru el lucrurile erau limpezi: căzuseră într-o ambuscadă a morții sub forma unui sat și scăparea era una singură – să lupte pînă cînd viața, fie ea și de apoi, le va zîmbi.

Lupta a durat puțin, nici trei sute de metri. La capătul ei îi aștepta un tăpșan rotund, numit piațetă prin alte locuri, în mijlocul căruia se înălța, împrejmuit cu lanțuri grele și ruginite, un monument de piatră al eroilor căzuți la datorie pe cîmpurile de luptă pentru sat și țară în cele două războaie

mondiale. Pe fața dinspre răsărit erau înscrise numele din primul război, iar pe cea dinspre apus cele din al doilea. Partea dinspre nord era acoperită de mici insule de mușchi verde care închipuiau în jocul lor de goluri și plinuri o cruce pe o cămașă de zale moale de cruciați. Pe placa de bronz coclită încă se mai putea citi: Partizanii lui Ștefan. Atît. Ba nu, era și un număr: 12. Și, aproape de necitit: Întregalde.

Locul era nu doar bun de întors, ci și de rugăciune. Timp însă nu mai era decît pentru întors. Rugăciunea, în gînd, și după dorința fiecăruia. Soarele căzuse parcă demult după dealuri. Pe un vîrf de deal, în digonală cu fosta casă zisă a drumarului care avea în grijă drumul țării, domnul Nacu, în „gip”-ul său cu farurile aprinse bătînd pînă departe, plus două reflectoare pe capotă, pîndea sosirea Autostrăzii, cum pe vremuri, în același loc, Hardu pîndise năvala Colectivizării. Vințul și Dumbrăul erau luate. Urmau ei.

Acasă, în grajdul lui de mare găzduşag, funia deja unsă era prinsă zdravăn de o grindă. În ochiul lațului se ivea din cînd în cînd un chip palid și supt de om, preț de cîteva secunde, cam cît să îți faci o cruce. De ceea ce urma, în caz că..., Ionucu Împăratului jurase să se ocupe întocmai, în bună concordie cu Iacobu Ciulinului, preotul Bisericii interzise.

Pucă privea cerul. Stelele se înmulțeau pe măsură ce se îndepărtau de sat, numit acum și de el, Huda. Simțea într-un fel anume că el acolo se născuse cu adevărat și nu unde stătea scris în buletin. Dovada era parfumul pe care îl simțise pentru prima oară în nări și care nu putea avea alt domiciliu decît acolo, în Huda: un înscris de neșters, căci ascuns ochilor, cu toate că avea nume pentru cunoscători – parangină sau, după alții, Iarba Sfintei Marii. Aflase acum și aici, își zicea, și de ce îl chema Ștefan. Îi plăcea să creadă, chiar dacă se înșela.

O stea căzătoare venea drepr spre el. Ar fi rămа pe loc și să se aprindă și să ardă apoi pînă la capăt precum o lumînare, dacă nu ar fi auzit un glas strigînd: Fugi Forrest! Fugi! Îndemnul era bun, dar ora nepotrivită, iar Vințu nu era America și nici el Tom Hanks care povestea așa de frumos tot felul de întîmplări care de care mai trăznite. Unde mai pui că, cu toate că nu i-ar strica o raită prin America, ar avea nevoie de un pașaport de totului special și de ceva dolari, căci doar cu buletinul nici în avion nu ajungi și cu atît mai puțin în America să îți cauți acolo ceea ce avem și noi aici.

Odată ajuns în poarta cimitirului care împrejmuia biserica, își dădu seama că era desculț, cum hotărîse că era mai potrivit să se lungească în iarba moale dintre cruci, moale și răcoroasă precum adormiții de sub ea.

Fără steaua aia căzătoare sau ce-o fi fost ea și teama de complicații, ai mai grea fiind chiar moartea căzută tocmai din ce, ar mai fi stat un pic pe loc, cît să fie treaz de-a binelea și să nu o ia năuc la vale fără bunătate de

adidași purtați de cine știe ce piticanie într-una dintre țările lăsate de Domnul pe pămînt. Nici timp de-ntors nu mai avea, căci vaietul care-i venea dinspre „Piața Spaniei" îi era tot mai limpede și mai cunoscut, chiar dacă un pic schimbat: Pucheee! Măi Pucheee! Unde ...ula mea ești? Drept răspuns, începu să strige și el cît îl țineau plămînii, fără să-i pese de liniștea nopții și de somnul vințenilor: Zicuuule! Măi Zicuuleee, nu mai striga așa, în pula mea, că trezești și morții! Vin acum, Zicule!

Și Pucă veni. Și ce văzu? Zicu bine buntuzit și legat cu știință de catargul regal al Spaniei, iar la picioare două mari sacoșe, frumos aliniate și cu grijă închise, dar goale-goluțe, cum se dovedi pe loc, spre mirarea lui Pucă, iute schimbată în mînie, cum cursul de schimb valutar o ia ba la deal, ba la vale. Și lîngă Zicu, pe bancă, un ungureț fără somn, dar din tată în fiu, de unde și ocupația lui de pîndaș în vii, pe post de megafon acum, și strigînd: Pukee! Pukee!

Ca să-și consoleze prietenul păgubit, mai degrabă prădat, ce mai, nu găsi altceva de spus decît: Bine că ți-au lăsat sacoșele...

— Cam goale, măi Pucă...

— Goale, goale, mai clar nu se poate, da' în golul lor se vede ce nu se poate fura: dragostea lu'Toderaș al tău. Asta nu se poate nici măsura, nici vămui.

Aici, Pucă tăcu o clipă, mîndru de cugetarea lui, lăsîndu-i lui Zicu loc de uimire și respect pentru zăbăucul ăsta, tovarăș de o viață dar fără semne, pînă azi, că ar putea citi Golul. Ca alții, viitorul în palmă. Cum nici Pucă nu se simțea prea bine pe înălțimea gîndirii sale, puse îngrijat întrebarea cu adevărată greutate: Da' mașina de tuns iarba, unde-i, Zicule?

— Au luat-o, cu toate că, zicea una, păi ce să facem cu ea, futemaș, că nici măcar troscotu' nu crește în odor. Lasă tu Isaură troscotu'și odoru', că îți tund io flocii cu ea și te fac finomă ca sponu rexona numa' bună de esport. Atunci s-au pus pe rîs și cu mare veselie m-au lăsat cum vezi, plus sfatul să nu care cumva să strig hoții ori ajutor că la ai mai mică înfoiere a plămînilor bomba cu ceas pusă la spate în nodul funiei mă face bucăți ca pe porcii din galantarele de la Kaufland, firma lor preferată, dacă știi ce-i aia. Auzi cum ticăie ceasul?

— Aud, da'cum ai strigat fără să mori?

— Nu Io, Pucă, ungurețul ăsta care acum doarme lîngă mine după ani buni de nesomn.

Pucă dădu ocol catargului, în vîrful picioarelor, să nu detoneze bomba cu ceas. Bomba nu se vedea, în schimb ceasul Slava era la vedere și nici măcar nu ticăia ca la el acasă, nici manoșe nu avea să îți arate măcar ora, ăsta-i ceas pentru ăia de n-au lucrat în viața lor, își zise Pucă, fără să

scape din ochi bomba oricum invizibilă ca și cele două fire, unul albastru, altul roșu, de făceau actorii din filme să năduşe în fața alegerii și odată cu ei telespectatorii: Roșu ori Albastru? Moarte sau Viață?

Smulse ceasul din lăcașul său, fără să țină cont de strigătul lui Zicu în drum spre cele veșnice, cu Pucă de mînă, cu nimic deosebite de cele lăsate pe pămînt. Chiar zborul lor, așa împrăștiați cum erau, semăna la perfecție cu nemișcarea.

Cu ochii închiși pînă atunci, cînd îi deschise era tot ce mai rămăsese din el, îl văzu pe pezevenchiul de Pucă urinînd fără rușine pe funia de care atărnase preț de cîteva ore propria sa viață, goală precum cele două sacoșe în care licărea totuși, după spusele înțeleptului din fața lui, dragostea lui Toderaș.

(fragment din romanul în pregătire
Cel ce va rămîne
Cluj, 4 decembrie 2019)

Maria-Gabriela Constantin

Pasărea lui Maeterlink

Telefonul sună prelung, insistent, strident. Apoi încă o dată. La început nici nu realiză că nu visa. Apoi se trezi brusc. Dintr-un salt ajunse la ușă, apoi trecu pragul, câțiva pași și era deja dincolo, încă buimacă. Lăsase mobilul în camera învecinată, uitând să-l pună pe mut. Era trecut de două, aproape trei. Da ?! Ce faci scumpa? O voce plângea la celălalt capăt al firului, în miez de noapte. Ți se rupea inima. Nu mai pot, e teribil, sunt terminată. Toată noaptea a căutat o găină. Auzi tu! O găină! N-am închis un ochi toată noaptea. O, Doamne! Frazele sunau ca un duș cu apă rece. La celălalt capăt al firului, se auzea plânsul înfundat al vârstnicei, vocea era deznădăjduită. Cum așa, o găină? Uite așa, nu știu, îți spun, e tot mai grav. O, draga mea. Hai, liniștește-te, dacă vrei, trec azi pe la voi. Bine, vino când poți. Te sărut. Și eu.

Probabil că i se agravase starea. Dar nu asta fac toate, la urma urmei? Toate se accentuează. Dacă e o iubire – crește, dacă e durere trece, dacă e boală – se agravează. Sau se vindecă. Dacă e viață, se prăpădește. Dacă e bătrânețe devine viață fără de moarte. Lumea în felul ei e impecabilă.După serviciu se urcă într-un taxi și se hurducăi până la ei, tocmai în celălalt capăt al orașului. Ai venit, ce mă bucur, îi spuse el, primind-o în ușă. Ți-a spus de azi noapte, bănuiesc, o întreabă privind-o încurcat, stingher. N-am apucat să vorbim despre asta, am fost la cumpărături îi răspunse ea, încercând să îl ajute. Am avut o noapte de pomină începu el, cu o expresie senină, blândă. Îmi luasem medicamentul, știi că nu prea mai pot să dorm fără somnifere, și cum stăteam așa în pat, Valeria s-a dus în birou să se uite la ceva, știi că ea nopțile se tot uită la te miri ce pe net, odată mi-a venit brusc ideea să gătesc, auzi, eu, care nu gătesc, la vârsta mea... Femeile mi-au gătit toată viața. În fine, mi-a venit așa, nu știu de unde ideea. Voiam să îmi prepar ceva singur. Să mă hrănesc. Și pe perete era atârnată o pasăre, mai nou văd

tot felul, oamenii care vin să mă vadă sunt acolo în jurul meu, dar nu le dau nicio atenţie. Pasărea asta era uite acolo, pe perete. Şi eu voiam, cum îţi spuneam, să gătesc. Dar când am întors din nou capul nu mai era acolo, gata, dispăruse. I-am spus şi Valeriei, am întrebat-o unde e pasărea, la care a început să plângă amarnic, să se vaite în toată regula. Ştii bine că ea e mai... dramatică, are nevoie să îşi trăiască o pasiune a ei, intensă, chiar sub forma unei suferinţe, pe care eu, cu căsnicia noastră încheiată în pragul pensionării, n-aveam cum să i-o împlinesc. Ea caută intensitatea, şi o găseşte în ceva. În orice. Hm. O privi în treacăt să vadă dacă îl urmărea şi, mai ales, dacă îl credea, căci se simţea neîncetat discreditat de cuvintele altora. Ale Valeriei. Era urgisit de acuzaţii şi se apăra cu stângăcie, neîndemânatic şi derutat. De când îl diagnosticaseră, devenise nesigur. Vorbea perfect coerent, era doar speriat. Prea speriat. Încercând să o convingă şi să se convingă că era bine. Sigur, toată povestea s-a derulat doar în mintea mea, dar obosit cum eram, şi nedormit, n-am mai desprins somnul de starea de trezie. Luasem şi somniferul de care îţi spuneam peste paharul de vin roşu băut la cină. Nu mi-am dat seama. Era doar un film, *dans ma tête*. Se derula în mintea mea, înţelegi? Da. Înţelegi că eşti şi aici şi tot mai mult altundeva. Că începi să trăieşti între cele două lumi şi ţi-e greu să le mai desprinzi una de cealaltă. Cele văzute de cele nevăzute. Viaţa de neviaţă. Şi că mă doare. Ia spune-mi, ai poeziile nobelistului acesta? Acum era din nou sigur pe el. Cuceritor. Pasărea albastră a fericirii nu trebuia nici împuşcată, nici gătită. N-atârna de perete nopţile, iar uneori ajungeai să îi simţi zbaterea suavă a aripilor şi aerul respirat părea să freamăte a înfiorare. Dacă nu o ai, sunt gata să îţi dau un exemplar. Şi celălalt nobelist – pe Quasimodo, îl ai? Nu? Uite, ia exemplarul ăsta. Nu ţi-l mai dedic, n-o mai fac de ani buni. Afară, un porumbel veni şi se aşeză gângurind pe pervaz, ciuguli ceva, apoi îşi luă uşor zborul. În timpul cinei îi privi pe furiş pe amândoi, cât mai discret să nu se simtă niciunul stingher. Pe ea o mângâie cu privirea. El avea pielea pergamentoasă ca toate cărţile, monstruos de multe, pe care le citise la viaţa lui. O viaţă care se duce încet aşa cum a fost, bună rea. Ce rămâne, Doamne, din noi? O scară de cuvinte, un morman de cărţi, de nume şi de citate ? Si dacă nu urcă la cer, la ce bun? Ce luăm cu noi din toate astea ? Frumuseţea. Se duc oare toate câte pe care nu le-am spus la timpul lor sau poate că rămân, ca o viitoare scadenţă ? Splendoarea. Ce ne facem cu atâtea cuvinte câte s-au adunat în noi, dacă nu se preschimbă în cea mai limpede şi mai înaltă tăcere? – se întrebă fără voia ei privindu-şi mâinile. Iubirea. Pe mâinile tatălui, mari şi neobişnuit de frumoase, aproape străvezii, se reliefau puternic venele. L-ar fi strâns în braţe, dar n-o făcea din delicateţe. Nu îi plăcea să fie atins. Ca mulţi bărbaţi, confundase întreaga viaţă iubirea cu dorinţa şi, odată trecuţi

anii tumultuoşi, nu mai rămânea atingerea, de fapt nu mai rămânea nimic. Memoria. Era şi ăsta un fel de a-l iubi, lăsându-l în pace. Îl obosea şi dialogul. Poate că şi neîncetatul monolog interior. Vocile. Să te simţi cu duioşie mama propriului tău tată, să îi ierţi mamei vitrege gelozia devastatoare, bine mascată sub politețe, care face orice ca să nu aibă nimeni acces la el, să nu-l mai vadă nimeni în afară de ea, să fie doar al ei, în sfârşit, neputincios şi slab, în sfârşit doar al ei şi al morții. Să îl învălui în tandrețe ca în scutece calde şi privirea să fie ca o mângâiere. Mulțumesc. Mulțumesc pentru cină, le spuse, cu inima strângându-i-se ca de fiecare dată când pleca de la ei, de parcă ar fi fost chiar ultima dată când îi mai vedea. Să aveți grijă de voi. Tânăra femeie plecă, n-ar fi putut spune dacă prea devreme sau prea târziu, cu inima zbătându-i-se ca o pasăre captivă.

El plecase demult, în tinerețe, fugind în altă limbă şi, reinventându-se literă cu literă, cuvânt cu cuvânt, într-un alt grai. Odată ajuns acolo, îşi dorise să uite, ca să nu mai doară. Sute de pagini de jurnal rupte. Îşi dorise cu toată ardoarea şi îi reuşise de prea bine. Uitarea. Încet-încet, uitase tot, smulgând din memorie, ca pe nişte ciulini, săruturile şi diminețile, prospețimea timpului tânăr şi glasul acelor ani. Trupul femeii pe care o iubea cu toată seva tinereții sale.

Uitând, fusese la rândul său uitat. Zadarnic îl căuta, era de negăsit. Uitarea lui se prăvăli peste toate, nu doar peste el, ci peste toate crâmpeiele de viață la care participase vreodată. Se estompau încet, întinzându-se ca rugina peste tot ce fusese vreodată întâmplare, eveniment : lumini, emoții, cuvinte aşternute pe hârtie, iubirea, colegii, pleoapa lăsată în jos.

Valul uriaş îl măturase nemilos. La început, îl interziseră, scoțând plachetele lui de versuri din bibliotecile publice, apoi din antologii, el dispăru încet din amintirile colegilor de breaslă, din fotografiile de grup ale unei generații. Nu mai era. Parcă nici n-ar fi fost vreodată. Dorința lui se năpusti asupră-i, urgisindu-l, şi uitând era uitat tot mai adânc, mai tăcut, fără cale de întoarcere. Uitarea îl acoperea ca noaptea.

Nu sunt decât un poet ieşit cu mâhnire din gura alor săi. Suntem tot ce am devenit, propria noastră memorie, ființe în timp.

Dar eu îmi amintesc de tine, chiar dinainte să te fi cunoscut.

Încununarea veni cu sosirea în oraş a celor doi copii din celălalt grai. Dintr-o altă frază, alexandrină. O serată elegantă într-un frumos muzeu al ceasurilor. La intrare era orologiul acela fabulos, care mergea invers. O raritate. Fusese comandat pe la sfârşitul secolului XIX-lea, din Elveția, şi se oprise de curând. Şi în tot ticăitul acela, spus ca un descântec, invitații ascultară muzica altor vremi. Gestul acela, frumos, tardiv, îl ajută să intre în matca inversă a timpului, în memoria ei, înaintând pe un râu în sus, dacă

în a celorlalți nu mai era cu putință. Căci erau și ei în timp și se mișcau odată cu el, înaintând spre apele uitării. Aletheia. Adevărul este ceea ce rămâne în urma uitării, traversând râul Lethe.

Și când ceasurile începură să bată toată ora exactă a serii, ora nouă, mereu nouă și totuși veche, vremea îl ajunse din urmă și el, bătrân și doar arareori acasă în sine, simți timpul bătând tacticos, alene ritmul vieții în propria-i inimă. Acum știu, îmi amintesc mireasma câmpului și părul ei lung, mătăsos în care îmi îngropam smerit fața, înainte să o sărut, colegii, goana după sens, versul, își spuse într-o străfulgerare de prezență, care dură câteva clipe, o lacrimă i se prelinse pe obrazul său pergamentos, apoi privi din nou în jur, neînțelegând unde se află, și rămase așa, de parcă ar fi adormit pe speteaza unui scaun, la ceasul târziu al după-amiezii.

Simona Mihuțiu

Decembrie, cu teamă

Căderea regimului Ceaușescu, contrar așteptărilor și speranței populației, nu a adus și liniștea. Încă se mai auzeau gloanțe șuierând răzleț, un ecou îndepărtat al confruntărilor din zilele de foc. Florile, lumânările aprinse la colțuri de străzi păstrau încă amintirea vie și dureroasă a faptului că au murit oameni, eroi știuți care vor fi uitați repede. Ceaușescu fusese împușcat în ziua de Crăciun și nu erau puțini aceia care spuneau că asta va aduce pe capul românilor ani mulți de ghinion, fiind prima umbră care se așternea pe visul de libertate.

Și, ca pentru a sublinia acest lucru, se întreținea o atmosferă de panică – cui servea? – prin zvonurile că mii de teroriști, irakieni parcă, împânziseră țara cu scopul răzbunării dictatorului și a reinstaurării vechiului regim. Lumea vorbea că intră în casele oamenilor și măcelăresc orice ființă care ar dori să li se opună. Se zicea și că se ascundeau prin apartamentele sau casele nelocuite. Nimeni nu putea da un exemplu concret, dar în acea mare spaimă și în exaltarea creată de așa evenimente istorice importante care întorceau țara cu susul în jos, nimeni nu-și punea problema că n-ar fi adevărat. Diversiune... , un cuvânt al cărui sens oamenii aveau să-l învețe mult mai târziu.

Pe Sanda revoluția a prins-o în orașul ei natal, Oradea, un oraș ciudat de liniștit în acele zile tulburi. Era un decembrie frumos și profitase de faptul că li se dăduseră mai repede vacanță. Se temeau, pesemne, de o posibilă ieșire în stradă a studenților din Cluj, urmându-i astfel pe confrații lor din Timișoara. Îi doreau pe toți plecați și împrăștiați. Elanul tinereții, dorința de a schimba lumea, atât de specifice acestei vârste, aveau darul de a trezi fiori de spaimă vechiului regim.

Înainte de a pleca, însă, se mutase din căminul studențesc, unde locuise aproape cinci ani și jumătate din cei șase pe care îi avea de făcut ca

studentă la Medicină, în noul apartament închiriat. Avea în sfârșit un prieten care, deși nu era medicinist, așa cum visase, părea să o iubească sincer, să o înțeleagă și să îi accepte comportament excesiv de perfecționist. Încet, dar sigur, dragostea ei prinse aripi, dorindu-și tot mai mult din oferta sentimentală a dragului ei Vlad și visând în secret la întemeierea unei familii. Camera de cămin, cu patru fete în cameră, nu era cadrul perfect pentru a dezvolta o relație, iar a sta la Vlad, cu părinții lui prin preajmă, nu era o opțiune acceptabilă pentru acele vremuri, când sentimentul de jenă, izvorât dintr-o educație uneori excesivă, dar fundamental sănătoasă, dicta comportamentul majorității în astfel de situații. Nevoia de intimitate, prin urmare, o împinsese să își caute un apartament de închiriat. Îl găsise. Zonă bună, curat, cu un minimum de mobilier și cu un preț acceptabil. Proprietarul părea un omuleț simpatic, proaspăt pensionar. Își lăsase toate bagajele împachetate ordonat în cutii în apartamentul proaspăt închiriat, luase un rând de chei și făcuse curat, o preocupare compulsivă, dar extrem de înviorătoare pentru ea.

— Domnișoară, o să mai trec până la Anul Nou o dată pe aici ca să înlocuiesc țeava de la baie, îi spusese omulețul. Picură uneori. E cam veche și ruginită. Nu vreau să se spargă și să aveți probleme. În rest, totul e în regulă.

Mai târziu îl anunță pe Vlad cu o voce ușor pițigăiată, pe care o avea întotdeauna atunci când se entuziasma, că încheiase tranzacția cu proprietarul și că era foarte încântată de apartament.

— E minunat, Vlad! Minunat! Trec, înainte de a merge la gară, să îți las un rând de chei. Am pus o cutie cu cărți deoparte, în hol – are etichetă pe ea, ca să mi le aduci când vii de Revelion în Oradea, să nu le car eu, că sunt grele.

O săptămână până venea el putea să facă și ea o pauză de la învățat, își zicea ea. Oricum, părinții o vor trimite în vizită la toate neamurile, iar, dacă, totuși, le va fi milă de ea și o vor scuti de corvoadă, putea să-și ocupe mai fericit timpul liber, citind. Biblioteca generoasă de acasă îi oferea șansa de a nu cunoaște plictiseala.

Îl invitase de Anul Nou pe Vlad la ea, la Oradea, urmând să petreacă Revelionul acasă la niște prieteni. Venirea în Oradea a lui Vlad era percepută de către părinții ei ca un eveniment foarte serios. Și ea considera la fel. Se temea că Vlad, poate, nu era pregătit pentru o relație serioasă, în ciuda evidenței iubirii lui. Când acesta acceptă, nu imediat, ea începu să țească planuri de viitor - un viitor comun cu el.

Marți seara Vlad se duse la noul apartament al Sandei să ia pachetul. Urma să plece la Oradea a doua zi cu mașina recent achiziționată, o surpriză

pentru Sanda, un Lăstun verde-praz, mititel, prima lui maşină. Înalt şi robust, intra cu greu în ea. Lăstunul părea o jucărie pătrăţoasă pe patru roţi, în comparaţie cu corpolenţa sa, amintind de copilărie şi de adoratul joc cu maşinuţe. Când devenise ţinta ironiilor colegilor lui ingineri de la „Tehnofrig", le spusese:

— Băi, voi niciodată nu o să cunoaşteţi starea de fericire pe care o am eu când mă dau jos din maşina asta. Extaz, băi!

— Ei, lasă, că nici Trabantul lui Dorel nu e mai mare, spusese, împăciuitor, şeful lui.

— Ba, totuşi, cred că a lui Dorel e mai mare, zise una dintre fete, încă studentă la seral.

— Tu de unde ştii, drăguţo?

— Păi, ce, eu n-am ochi să văd?

Nimeni nu se supără, întrucât fata avea nişte ochi candizi în mirarea ei.

— Hai, băi, am făcut o afacere bună. Am dat pe ea un pic mai mult decât pe o pereche nouă de blugi, adăugă Vlad, sperând în sinea sa ca Revoluţia să deschidă porţile Occidentului, cu tot raiul său de maşini frumoase.

— Nu mai veniţi la serviciu până după Anul Nou, îi anunţă şeful. Nu e sigur nici drumul, nici aici. Nu e sigur nimic. Şi, oricum, nu mai lucrăm nimic de ceva vreme.

Seara se lăsase cu ceaţă şi cu linişte, tulburată din când în când de câte un glonţ răzleţ care îngheţa sângele puţinilor trecători. Majoritatea stăteau baricadaţi în apartamentele lor, cu jaluzelele trase, fără lumină, de teama de a nu fi ţintele vreunui atac. Se deplasau prin casă la distanţă de geamuri de când se auzise că unii au fost împuşcaţi din greşeală în apartamentele lor. Alţii jurau că au şi văzut gloanţele pe faţada clădirilor, iar alţii erau convinşi că doar teroriştii care intraseră masiv în ţară – cum au putut intra? – purtau această vină.

Vlad se opri la una din Alimentarele deschise şi, mare minune, găsi pâine şi parizer. Îl privi pe vânzător cu interes. Sigur, conştiinciozitatea lui depăşea frica!

— Luaţi şi bagheta aceea. Nu e foarte proaspătă, dar v-ar putea fi de folos. De mâine vor fi închise toate alimentarele, îl sfătui acesta.

Nu departe de magazinul alimentar văzu o maşină străină abandonată, cu numere de înmatriculare franţuzeşti. Una din uşi era larg deschisă, cea din dreptul şoferului. Scaunele erau pătate de sânge. Geamul purta urma trecerii unui glonţ. Pe jos – o mică baltă roşiatică, dar nici o altă urmă. Proaspăt, după cum remarcă Vlad. În maşină, însă, nu se afla

nimeni. Deşi era cald afară, iar el bine îmbrăcat, simţi un fior rece trecându-i pe şira spinării.

Găsise apartamentul repede. Copilărise în acel cartier.

Urcă la etajul opt. Liftul scârţâia şi se cutremura din toate balamalele. Pe hol, linişte şi întuneric. Avea un presentiment ciudat. Probabil era impresia lăsată de maşina abandonată. Se încurajă spunându-şi că e bărbat, în fond. De ce, oare, toată lumea credea că bărbaţilor nu le e frică de nimic? De ce chiar ei, bărbaţii, se străduiau să lase o astfel de impresie? Trebuie să fie ceva ancestral.

Băgă cheia în broască cu mâini uşor tremurânde..

„N-aş fi putut să mă fac chirurg", îşi zise.

Deschise încetişor. Linişte. Prin întunericul din hol pâlpâia o lumină străvezie, venind din partea dreaptă. Uşa spre una din camere fusese lăsată întredeschisă. Apoi lumina se stinse brusc.

— St! auzi Vlad o şoaptă.

Două siluete se mişcau încet în întuneric. Inima lui Vlad sări lejer peste câteva bătăi.

„Trebuie că o iubesc mult pe fătuca asta din moment ce îmi risc viaţa pentru ea", gândi el. Broboane de sudoare îi picurau pe frunte, iar subsuori îşi simţea transpiraţia vâscoasă şi abundentă.

Uşa de la cameră se dădu brusc la o parte, îngheţându-l.

— Ha!

— Ha!, răspunse tânărul, aproape instant.

— Ham! Ham! Câinele îl avertiza, nervos, să nu facă mişcări bruşte.

„Are o armă în mână!" , remarcă Vlad. Nu crezuse în povestea cu teroriştii, dar, iată, acum îl vedea în carne şi oase, ascunzându-şi arma într-un ziar. Se uită la câine, care continua să mârâie. Un câine lup! Într-o fulgerare de gând îşi aminti că erau câinii folosiţi în unităţile de poliţie şi de unităţile de căutare. Probabil şi de terorişti...

Pe bâjbâite, căută încet cu degetele, fără să facă vreo mişcare bruscă, întrerupătorul.

— Ha! urlă stăpânul lupului, când lumina becului aprins îl orbi.

— Ha! urlă, speriat de strigătul omului, şi Vlad.

Mârâitul câinelui devenea din ce în ce mai agresiv. Omul îl examina pe Vlad cu o spaimă pe care nici prezenţa impozantă a câinelui său nu reuşea să o liniştească.

„Are o armă în mână! Sigur e o mitralieră, după cât e de lungă, sau o armă de vânătoare", gândi omul. Se retrase în prima cameră, spre geam, împreună cu câinele său, fără a întoarce spatele noului venit. Lesa îi tremura în mână.

Vlad păşi încet, invitat de retragerea omului şi a patrupedului. Îşi examină duşmanul. Un om micuţ de statură, relativ în vârstă, aparent blajin, dar cu ochii extrem de vigili. Dar această înfăţişare ar putea fi acoperirea perfectă. Şi Postelnicu avea un chip blajin, nu?

„Şi el e la fel de speriat ca mine." Această remarcă îi mai dădu un pic de curaj lui Vlad şi pătrunse în cameră.

Se aşeză pe canapea.

Omuleţul se aşeză şi el. Puse pachetul învelit în ziar pe măsuţa din faţa canapelei, oarecum la îndemână. Se întrezărea gaura ţevii de puşcă, hidoasă, anunţând o iminentă oroare.

Se uită întrebător la noul venit. Acesta, temător, aşeză şi el pachetul lung, învelit în hârtie, în dreptul său. Câinele începu să dea din coadă, apropiindu-se cu nările în vânt de măsuţă, mirându-şi stăpânul.

„De ce nu m-a împuşcat până acum?" se întreba Vlad.

„Nici câinele nu m-a făcut bucăţi încă. Pare chiar prietenos. Poate, totuşi, nu e terorist. Poate este unul dintre nomenclaturiştii comunişti, care acum se ascund de frica populaţiei înfierbântate". Vlad începea să spere într-o rezolvare paşnică.

— Hm! Îşi drese el vocea, dar nu-i veneau în minte prea multe cuvinte cu care să continue conversaţia, iar acelea puţine pe care ar fi vrut să le rotească i se opreau în gât.

— Hapciu! strănută bătrânul.

Ca la comandă, Vlad sări înfricoşat în picioare. Omuleţul se sperie de spaima tânărului; chiar făcu un salt în ridicarea sa.

Se aşezară apoi amândoi la loc, privindu-se încă circumspect.

După câteva minute de tăcere apăsătoare, după ce îşi mai drese încă o dată vocea, Vlad se gândi să atace conversaţia:

— Mă numesc Cândea Vlad.

Omuleţului îi mai veni inima la loc. Nu părea nume de terorist, dar de unde ştia el că spunea adevărul? Se gândi un pic că ar fi fost potrivit să-l legitimeze, dar mitraliera lui de pe masă îl făcu să se oprească. Alese şi el o metodă mai sigură şi se prezentă, la rându-i.

— Onea Ion.

— Aş bea un pahar de apă, domnule Onea.

— Nu puteţi.

— Nu pot?

Vlad începea să se enerveze.

„Ce o să-mi faci dacă, totuşi, o să mă duc în bucătărie să-mi iau un pahar de apă? O să mă împuşti în cap?" Îşi aminti că auzise pe undeva, probabil la „Vocea Americii"pe care o asculta în secret, despre un jurnalist

care fusese găsit mort în apartamentul său, iar ştirea care se difuzase apoi a fost că s-a sinucis, trăgându-şi două gloanţe în cap”. Nu ştia de ce tocmai exemplul acesta îi trecu acum prin minte. Dacă l-ar găsi cineva mort pe el în apartament, în aceste vremuri tulburi, nu ar interesa pe nimeni.

Se ridică în picioare.

Onea se ridică şi el. Omuleţul puse mâna pe pachetul învelit în ziar, gândindu-se că, dacă încearcă ceva, îi va trage una în cap, atât de tare pe cât îl vor lăsau articulaţiile lui ruginite. Câinele ridică un pic capul spre Vlad, dar apoi se întoarse nepăsător la măsuţă, dând din coadă. Balele îi curgeau pe covor.

— Nu puteţi. Apa e otrăvită. Au anunţat la radio.

— Nu cred. Dacă ar fi fost aşa, toţi am fi fost morţi.

— Aşezaţi-vă, i se adresă tânărului. Vă aduc eu.

Vlad se conformă din instinct.

Onea merse spre bucătărie oarecum într-o dungă, pentru a nu-l pierde din raza lui vizuală pe intrus. Luă cu el şi pachetul, cu tot cu ziar, pentru orice eventualitate. Nu dorea să pară speriat, dar nu ştia ce să creadă. În mod cert, tânărul avea un comportament ciudat. Cel puţin. Îl lăsă pe intrus în paza câinelui.

— Bush, tu rămâi! Îi ordonă câinelui, care părea derutat, oscilând între a-şi urma stăpânul şi a părăsi adulmecarea a ceea ce părea extrem de savuros pe acea măsuţă.

Îi aduse un pahar cu apă, pe care Vlad îl bău dintr-o suflare. Băuse şi el un pahar cu apă, pentru a-şi mai linişti un pic palpitaţiile, uitând complet de temerile sale legate de otrăvirea apei.

— E un decembrie cald, zise Vlad, încercând să încropească o discuţie. Încă îşi simţea gura uscată, în ciuda paharului de apă băut.

— Da, foarte cald.

Vlad analiză încăperea. Pentru prima dată de când intrase era atent la detalii.

— E un apartament frumos.

— Da, aşa este.

— Domnule Onea, m-aş duce la toaletă.

— Acolo e toaleta, îi arătă bătrânul.

Domnul Onea se mai relaxase un pic văzând că intrusul nu-şi luase arma cu el. Pentru mai multă siguranţă, însă, îi spuse:

— Lăsaţi, vă rog, uşa de la baie deschisă!

— De ce?

— Să vă văd.

— Poftim? Vreau să mă piş. Îmi trebuie un pic de intimitate.

— Atunci lăsaţi-o măcar întredeschisă.

Vlad făcu aşa cum i se ceruse. Conştientiza că bătrânul era mai speriat decât el.

Ieşi din baie. Onea îl aştepta în picioare, cu câinele lângă el.

— Domnule, eu trebuie să iau un pachet cu cărţi din hol şi să plec, îi zise Vlad.

— Cine sunteţi?

Nu apucă să răspundă, întrucât câinele se desprinse de lângă stăpânul său şi, simţindu-se, în sfârşit, nesupravegheat, trase de hârtia care acoperea preţiosul pachet, rupând cu agilitate capătul batonului de pâine.

— Hei! comentă Vlad, neconvingător. Pâinea era aur în zilele acelea, când majoritatea magazinelor erau închise şi nici nu se ştia ce ar mai putea urma.

— Hei! îl certă stăpânul, care avea o revelaţie: mitraliera era, de fapt, o baghetă de pâine! Răsuflă uşurat. Aproape că îi dădură lacrimile. Atunci abia realiză că străinul avusese cheia de la apartament când intrase. De spaimă, nu se gândise la acest amănunt.

— De unde aţi avut cheia?

— De la prietena mea care a închiriat acest apartament. Trebuie să-i duc un pachet de cărţi, v-am spus.

Omuleţul îi zâmbea acum larg. Întreaga expresie a feţei i se schimbă într-una binevoitoare şi prietenoasă.

— Păi, de ce n-ai zis aşa de la început, omule? Eu sunt cardiac. Puteam păţi ceva! Şi acum mai am palpitaţii la inimă. Luaţi pachetul şi duceţi-vă. Eu am de lucru.

— Dar dumneavoastră cine sunteţi? Aţi avut cheia de la apartament?

— Păi cum să nu o am. Sunt proprietarul.

Onea se aplecă, dădu la o parte ziarul. Pentru o fracţiune de secundă Vlad resimţi o urmă din teama anterioară. Apoi se linişti cu totul. În mâna bătrânului era o banală ţeavă.

— I-am promis domnişoarei că-i repar ţeava de la baie până vine şi vreau să mă ţin de cuvânt.

— Oh. Cred că ar trebui să o luăm de la început, zise Vlad.

Întinse mâna, într-un salut ancestral, bărbătesc.

— Eu sunt Cândea Vlad, prietenul domnişoarei Sanda, chiriaşa dumneavoastră.

— Onea, proprietarul, dădu mâna şi bătrânul. Iar el e câinele meu, Bush. Dă lăbuţa, Bush!

Se despărţiră cu zâmbetul pe buze.

Târziu, în liniştea unei nopţi insomniace, se gândi că, dincolo de ilari-

tatea situației trăite în acea seară, descoperise că unele dintre primele sale sentimente post-revoluționare fuseseră frica, neîncrederea în oameni, dar și dragostea pentru Sanda, care fusese cauza, de fapt, a acelei întâmplări stupide.

Adormi cu gândul că în ziua următoare, înainte de a pleca la Oradea, avea să se oprească pe la Peter, fostul lui coleg de liceu, care avea un magazin în centrul Clujului și o să cumpere cel mai frumos inel de logodnă. O să ceară părinților Sandei mâna fiicei lor în acest final de decembrie. Spera să nu mai aibă alte întâmplări neplăcute, iar dacă pentru acel inel de logodnă va trebui să treacă printr-o ploaie de gloanțe și mii de teroriști, avea să o facă. Dacă ea îi va accepta cererea în căsătorie – nu se îndoia, de fapt, de acest lucru, fata lui îl iubea! – din banii de nuntă o să ia o mașină străină serioasă, fie ea și la mâna a doua, înlocuindu-și Lăstunul autohton...

Nicolae Bârna

„Amintiri din copilărie” sau călătorie, cu o „clasă moartă”, prin regiuni ale eternităţii

Elena Vlădăreanu este o poetă care se „reinventează“ periodic. Cu o prezenţă editorială bineînţeles că intermitentă (altfel cum ?), nu foarte frecventă, așa-zicând discretă, dar întotdeauna – adică la fiecare apariţie – de mare impact, suscitând interes, ecouri, comentarii, aprecieri şi recunoaştere etc. Ea pare să fi „avut grijă“ (!?) să nu-şi plictisească cititorii cu o (posibilă) succedare, frecventă şi consistentă, de volume/ plachete mult prea asemănătoare, croite după acelaşi tipar şi cu strict acelaşi instrumentar (poetic, conceptual, „sentimental“, tematic etc.). Fiecare dintre volumele autoarei (*Pagini*, *Fisuri*, *Europa. Zece cântece funerare*, *Spaţiu privat*, *Bani. Muncă. Timp liber*) a adus în faţa publicului ceva aşa-zicând „cu totul nou“, deşi, bineînţeles, există fără îndoială un „fond comun“, mai degrabă un sigiliu identitar (al identităţii anumite, proprii, de autor texte de poezie, a Elenei Vlădăreanu), în care s-ar putea depista trăsături precum dramatismul „referinţei”, libertatea expresiei, revolta faţă cu sordidul existenţei zilnice, poziţionarea şi angajarea socială, obsesia morţii ş.a.

Amintita „regulă“ (sau obicei) care pare să definească constant cariera literară a autoarei e respectată şi în cazul celei mai recente apariţii care-i poartă semnătura: *minunata lume disney*, editată în cadrul deja prestigioasei colecţii (ori „proiect“ – totuna !) VORPAL a editurii Nemira, coordonată de Svetlana Cârstean. Volumul în chestiune este materializarea unei experienţe creatoare, poetice, pentru care, după cum ţine să o precizeze, Elena Vlădăreanu a avut nu propriu-zis un „model“ sau o „sursă de inspiraţie“ (sursă de inspiraţie i-a fost, după toate aparenţele, propria biografie, în pofida piruetei, de altfel cu totul legitime și adecvate, de declinare a oricăror suspiciuni de non-ficţiune), dar un element „detonator“ (ca

o amorsă la dispozitivele explozive...), un reper motivant: faimoasa experienţă *Clasa moartă*, a lui Tadeusz Kantor (spectacol de teatru, considerat a fi mai mult decât atât, un fel de operă de artă totală) .

„Legătura“ cu acel element inspirator rezidă doar în omologia „strategiei generale“ a abordării, nu implică imitaţie etc. Elena Vlădăreanu nu „copiază“ (nici nu s-ar putea!) ci îşi elaborează „povestea“ (frânturile de poveste) în mod independent, pe cont propriu şi pe tărâmul specific, ca să zicem aşa, „artei cuvântului“. Şi, cu toată provocarea extremă pe care o lansează implicit „greutatea” enormă (artistică, de trăire şi construcţie etc.) a experienţei kantoriene, o face cu rezultate excelente, demne de toate elogiile.

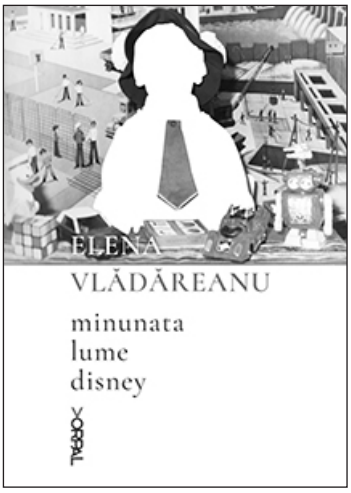

Elena Vlădăreanu,
minunata lume disney,
Editura Nemira, 2019

Piesele componente ale volumului sunt, pur şi simplu, şi în sensul cel mai deplin, „amintiri din copilărie“. Sunt mici naraţiuni, descrieri, evocări, schiţe de portret, mici „anecdote“ uneori, care „dau seama“ de câte ceva, de vreun element (personaj, păţanie, scenă, situaţie, relaţie etc.) reţinut, cu oarecare relief, de memorie ca fiind cu deosebire grăitor în vreo privinţă a configurării subiectivităţii infantile şi adolescentine (suferinţă, iubire, revoltă, sexualitate, invidie, compasiune ori compătimire, poate chiar ură sau, în orice caz, mânie etc.) a „eului poetic“. Acum, ce să zicem? Ştim noi prea bine, de mult, de la eruditul Gilbert Durand (!), că: „Nostalgia experienţei din anii copilăriei e consubstanţială nostalgiei existenţei. În vreme ce copilăria e obiectiv anestezică, pentru că n-are nevoie să facă apel la artă pentru a se opune unui destin muritor de care n-are cunoştinţă, *orice amintire din copilărie, prin dubla putere a prestigiului pe care-l conferă lipsa de griji primordială, de o parte, iar pe*

de alta a memoriei, e din capul locului operă de artă (s. m. – N. B.)". Şi chiar aşa şi este, iar opera de faţă a poetei noastre e, desigur, (încă) o ilustrare a acelei deducţii teoretice, dar, evident, ea este o operă de artă caracteristică Elenei Vlădăreanu, una determinată de „nucleul" esenţial care-i defineşte constant creaţia, dincolo de succesivele valuri de „reinventare".

O altă – mai tânără ! – poetă a afirmat că prin cartea aceasta Elena Vlădăreanu ar reconstitui copilăria într-o perspectivă *dark* (ceea ce de către cei din generaţii de şcoală mai veche s-ar putea spune probabil „sumbră", „întunecată"...). Sigur, aşa şi este, demersul Elenei Vlădăreanu este cât se poate de departe de perspectivele şi procedeele vreunui fel de optimism pozitivist, iar „nostalgia existenţei" pe care o manifestă nu e de loc una euforică, jubilatorie, a beatitudinii rememorării etc., dar nici nu avem de a face cu niscai mizerabilism extremist, „fabricat" prin exagerări forţate, căutând cu lumânarea năpasta şi negreala. Perspectiva poetei este, putem spune, cea care i-a fost dintotdeauna caracteristică: non-optimistă, ferită de vreun optimism de convenţie, liniştitor, şi marcată, în ultimă analiză, de îngrijorarea adusă de marile somaţii ale existenţei, de spectrul morţii, al trecerii, dispariţiei, fărâmiţării... Deci nu euforie nostalgică, anesteziantă, se degajă din „reconstituirea" copilăriei, ci expresia neliniştii – potolite oarecum, deşi nestinse, permanente – temerilor supreme, stârnite de călătoria „în timpul trecut care e irevocabil dus *dar care încă ne atrage,* în timpul trecut care curge spre *regiunile viselor, infernului, lumii morţilor* şi *ale eternităţii*", după cum glăsuieşte fragmentul de text de Tadeusz Kantor aşezat de autoare la începutul volumului.

„Călătorie" care e săvârşită fulgurant, prin convocarea unor „*flash*"-uri succesive, fără verbozităţi inutile, fără arhitecturări strategice „la vedere", prin simple juxtapuneri de „pilule" de naraţiune ori de recuzită (de fapt, nu-i aşa, de „clipe de viaţă") cu valoare conotativă maximă, extremă, în felul acelui caracteristic „minimalism productiv" al expresiei care o defineşte pe poetă.

Titlul volumului, *minunata lume disney*, ar trimite la lipsă de profunzime, optimism dulceag superficial, schematism simplificator al cuprinderii lumii copilăriei în câteva figurine pretins înveselitoare, dar plate; de fapt, putem conchide că prin alegerea titlului a fost urmărită o răsturnare de sensuri, o definire prin antifrază a cuprinsului volumului: colecţia de situaţii şi figurine e, în pofida aparenţei de „platitudine" (chipurile de „lume disney"), încărcată cu profunzime şi sens. O „mică" lume („mică" – vorba vine, fiindcă o reprezintă de fapt pe cea mare, Lumea, nu ?!) plină de relief, de culoare şi de pitoresc, în pofida lacunarităţii şi austerităţii, o lume plină de tristeţi, dar şi de alte stări de spirit, reconstituită, desigur, în

lumina obsesiei morţii şi instalată în – ca să folosim câteva din vorbele, citate mai sus, ale lui Kantor – regiunile eternităţii. Ca şi în alte rânduri – „ca de obicei“, am putea spune – Elena Vlădăreanu, din foarte puţin, din aşa-zicând „nimic toată“, construieşte mult şi puternic, induce impresii de neşters.

În cronicile cărţilor de poezie se lucrează adeseori în mod masiv cu citatul, cu înlănţuirea de citate, ba chiar există cazuri extreme în care întreaga cronică e o înşiruire de lungi citate, de-abia îmbinate prin câteva scurtissime observaţii ale recenzentului. Cred că nu aceasta ar fi procedarea adecvată pentru a vă da o idee despre volumul în chestiune, însă un poem îl voi reproduce integral, aici, în chip de eşantion reprezentativ (nu fără a preciza că, de altfel, componentele volumului sunt cât se poate de diferite între ele, sub diferite raporturi): „de la tine am mâncat primele baclavale adevărate/ cu foi fine năclăite în sirop de zahăr şi bob de nucă la mijloc / tu ai venit într-o zi cu ciocolată de casă într-o cutie de linco / nu se întărise era ca o cremă/ şi călare pe bancă am mâncat-o cu lingura / tu mâncai și muște eu nu / aşteptai să se aşeze pe bancă şi poc ! / apoi repede repede le smulgeai aripile şi le înghiţeai nemestecate / musulmane ! te lasă allah să mănânci muşte ?/ ce zic ăia la seminar / ştiu ce carne mănânci tu? sunt halal ori ba? / profa de engleză ţi-a desenat pe tablă cu creta traseul unei muşte: / o balegă de vacă – zboară 200 de metri – un rahat de om – mai zboară / 200 de metri – o ia la dreapta – un rahat de câine – mai zboară / 100 de metri – mâna unui mort – mai zboară 500 de metri– o / prinzi tu şi o papi. /cu toţii mâncăm şi suntem mâncaţi / chiar şi un împărat poate călători printr-un vierme / citeam eu pe vremea aia şi tare îmi plăcea / cu tine am căutat răul. tot timpul / noi doi / eu cu împărăţia cerurilor şi a doua venire a Domnului Iisus / tu cu allah al tău/ în căutarea răului. / în tabere / când ne rătăceam intenţionat în pădure / când am pus limba pe amanita muscaria / când am vrut să ne împrietenim cu câinele de la stână şi el a vrut să ne sfâşie// în biserica de cretă din murfatlar / ne-am strecurat printr-o spărtură / doar pereţii albi ne luminau întunericul / şi răul era acolo cu noi la un pas distanţă / un hău fără fund spre care noi doi prima oară când ne ţineam de mână / dar de mici am fost adevăraţii supereroi / adevăratele superputeri/ forţa era cu noi / filme cu karate în vene de când am făcut ochi / poate bruce lee cichi cian chuck norris / / sau poate doar allah / sau poate marea de cristal“ (pp. 34-35).

Recentul volum al Elenei Vlădăreanu este o carte de mare forţă, ca şi precedentele.

Lucian Scurtu

„Botul umed iese din poem tremurând”

Noul volum de versuri al Monicăi Rohan (debut absolut în 1983), *freamătul subtil al stingerii*, editura Eikon, București, 2019, confirmă spusele lui Al. Cistelecan de pe coperta patru, după care universul poetic al autoarei este „un întreg repertoriu de cruzimi care se insinuează în diafanitatea lumii și în capilarele imaginației”. Că este așa nu încape îndoială, din moment ce poeta încearcă, și uneori reușește, să demistifice arealul de referință, să-i demanteleze acel „freamăt subtil”, care îi nimbează existența și îi aureolează stările mai mult maladive decât benigne, tot atâtea disconforturi ale unei previzibile căderi în gol sau, mai probabil, ale unei rostogoliri/prăbușiri în abisul apropiat al incertitudinii, cea care clatină din temelii eșafodajul conciselor reverii și angrenajul firavelor melancolii. Dezvrăjirea lumii prelungește amăgitor savoarea nedumeririlor și a misterelor, pe background-ul unei abia sesizabile dezamăgiri, atât de evanescente încât *stingerea* este mereu amânată, *freamătul* ei mereu relevat, concomitent căutate cu lumânarea aprinsă a aprehensiunii, concretizând anamorfozic rătăcirea prin labirint („canal prin care bolboroseşte/ droaia de mormoloci ai spaimei”), toposul preferat al autoarei, deopotrivă utopie a demersului liric fracturat de obsesii, vise, închipuiri, amintiri. Cauzele sunt de cele mai multe ori incerte, învăluite în ceață, dar efectele au rezonanța terifiantă a transgresării realului până dincolo de imaginar, al fanteziei până la limita verosimilului palpabil, cu o solilocvială conștiință a negării clemenței în detrimentul acceptării recluziunii (auto)impuse. Poeta se simte hăituită de propria singurătate, devorată de propriile năluci, sau le acceptă mutual, cuprinsă de iluzia ascezei ubicue, convulsivă în fond dar permisivă în formă, ca parte rizomatică a unor „tristeți coagulate și frică

hăbăucă, teroare autoindusă și supliciu de ființă damnată" (Marian Odangiu, Orizont, nr. 11, 2019). Interesant, damnarea este una elevată, aproape aristocrată, cu o vizibilă amprentă masochistă, de care autoarea nu se ferește, ba din contră, o pândește detașat, și-o dorește avar, de parcă i-ar atenua din angoasă și i-ar ușura anxietatea, asumate la modul epifanic și demitizate mărturisitor, asemenea unor terapii intensive la vedere. Rătăcirile nu sunt întâmplătoare, mai degrabă par necesare prin desișul umoral și stenic al entropiilor cauzatoare de reverii, fadoarea lor aparentă fiind un vicleșug carismatic, o momeală halucinogenă aruncată convențional cititorului dispus a-i urmări introspecția și vivisecția.

Policromia este luxuriantă, somnul este galben, cuvântul gri, sângele verde (culoare care, de altfel, predomină), faianța velină, aurul negru, răcoarea albastră, cenușa albă, apele ruginite etc., ba chiar poezia îmbracă culori din cele mai diverse (mov, brun, citron).

Iluzia și visul sunt congruente naturii închipuite ori reale, reprezentate de forme de relief variate (munți, dealuri, văi), tot atâtea panorame ale spectralelor amăgiri și izomorfelor dezamăgiri, tristeților și abia tangibilelor bucurii, emanaţii ale unui eu poetic terifiat și oripilat de „bubele lumii", aflat mereu în stază creativă ori incantație maladivă: „*Miraculum. Miraculum!/ Când cade soarele/ ca într-o palmă părintească/ ușor ușor cu scripeții de zefir coboară/ și văilor le spală întunericul/ (doar mânjite prin cotloanele adânci mai rămân)/ și de pe munți/ trena soarelui se scurge atât de luminoasă/ ochii gândacilor se încarcă de scântei/ iar cerul hohotește de stele*" (*Miraculum*).

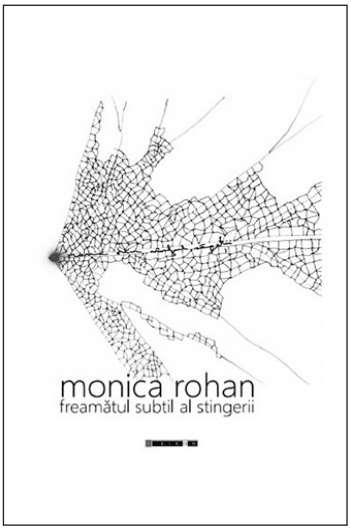

Monica Rohan,
freamătul subtil al stingerii,
Editura Eikon, București, 2019

Este aici un aliaj alchimic între diafanitate şi alteritate, osmoza stranie dintre alienare şi frăgezime, poeta şarjând printre ele, disecându-le până la viscere compoziţia clorotică şi insolubilă, distopia crepusculară, înmănuncheate într-un creuzet al regretelor asumate şi învăluite în spleen-ul pletoric al marasmului cotidian. Dematerializarea mediului de viețuire se face aplicat, cu precizie carteziană (Rohan nu spune niciodată mai mult decât trebuie sau crede, semn că autocenzura îi priește), poeta acceptându-şi suav evaziunile intuite, deşi prin „mlaştina democratică", nuferii sunt de păcură, zidurile gelatinoase, zăpada carbonizată, bănuţii de clorofilă, albia de smoală, ceața prăfoasă sau de cretă, veritabilă mitologie a vâscozităţii unei materii informe, datorată tocmai efervescenţei ei novatoare. Autoarea aplică maieutica dezagregării propriei morfologii, cea a simbiozei urâtului cu frumosul, a întunericului cu lumina, a realului cu fantasma, a imanenţei cu transcendenţa etc. Starea de levitaţie dă un contur precis lucrurilor din preajmă, vizualizate din perspectiva aceleia care le percepe multidimensional, ocultând cecitatea endemică, deşi incertitudinea pregătește „confortul" recluziunii convulsive, expandată până la limita insuportabilului, acolo unde aulică pare a fi doar rebarbativa disoluţie.

Deşi dorește să viseze frumos, Rohan este incapabilă să evite turpitudinile cotidiene ori închipuite, excrescenţele maledictice ale realităţii agasante (la ea până şi stelele sunt „chimice", soarele „metalic", nuferii „de păcură", albia „de smoală", dealurile „de sare"), refugiul fiind un nesfârşit eşec, deşi arareori nesperate oaze de seninătate îi salvează inocenţa funciară, delicateţea recurentă (*„parfumul de tei/ cerne fin/ între încheieturile/ frăgezite/ alcătuirile dau muguri"*), tot atâtea avataruri de care poeta, paradoxal, pare a se sfii, încercând minimalizarea, de nu obturarea lor sub covorul discret al memoriei afective, acolo unde „lumina nu s-a uscat". Iată de ce revolta este ca şi inexistentă (recunoaşte într-un poem, *„Nu m-am revoltat niciodată"*), în schimb negaţia, mai mult aluzivă decât pe faţă, este forma decentă a deplinei libertăţi, prin desişul hieratic al nedumeririlor şi interogaţiilor, uimirilor şi tribulaţiilor, tot atâtea (auto) stigmatizări nedisimulate de dragul poeziei şi mirajelor ei polisemantice. La Monica Rohan poezia salvează, are rol terapeutic în faţa alienării, dar simulează naiv contrariul, tocmai pentru a evidenţia mai mult imunitatea. Disjuncţia dintre „ scheletul zilei" şi „inima de gumă a nopţii" rezidă din dictatura melancoliilor ce impun autoarei dese momente anamnezice, retrăite cu grija de a nu le exagera intensitatea ori dilua tensiunea, poeta fiind o singuratică „vâslind/ într-un lac amniotic/ într-o clipă eternă" (*Ziua generică*).

Monica Rohan este o poetă matură care, „cu hainele înăsprite de brumă", transgresează frumos între candoare şi atrocitate, inocenţă şi monstruozitate.

Geo Vasile

Despre moarte numai de bine

Am citit această carte în zilele toride dintre întunecatul sfârşit de iunie-iulie şi început de august, când tocmai plecau la cele veşnice scriitori şi artişti români veritabili: Pavel Chihaia, Gheorghe Iova, Florina Cercel, Puşi Dinulescu, Cătălina Buzoianu

Trebuie să mărturisesc din capul locului că înaintea volumului la care mă voi referi mai jos, *Moartea de după moarte*, Editura Junimea, 2019, Iaşi, 140 p. nu citisem niciuna din cărţile eseistului, prozatorului şi jurnalistului mehedinţean prin locul naşterii, Dumitru Augustin Doman (de ani buni redactor şef al lunarului de cultură *Argeş*), cu excepţia unor însemnări pe fb., între haz de necaz, polemizând cu felurite năravuri, moravuri şi personaje postdecembriste, scene şi citate, mai ales din prozatori celebri ai lumii, pentru eternul lor uman în mileniul nostru.

Aflat la a 10-a carte de proză, DAD este un optzecist, dacă luăm în consideraţie debutul său editorial din 1985 cu „Povestiri cu contrapunct". Următoarea carte va fi publicată tocmai în 1999, după care urmează celelalte, cea mai recentă datând chiar din 2019, „Spuma zilelor şi nopţilor de lectură". Surprinzătoare, cel puţin pentru subsemnatul, este opulenţa lecturilor literare şi filosofice ale autorului, de la Angelus Silesius la Max Scheller, de la Biblie, Cartea tibetană a morţilor, filosofii antici la Sfinţii Părinţi, de la Baudelaire şi Heidegger la Tommasi di Lampedusa şi Gregory Corso, de la Jean Biès, Claude-Henry Rocquet la Trakl, Adrian Alui Gheorghe, Aurel Pantea sau Marian Drăghici, ludicul tragic ce ţine să se mărturisească: „Eram tânăr, scriam, n-am avut de ales/ moartea în somn mă săruta pe obraz,/ iubita pe gură,/ astăzi ceva s-a schimbat/ e bine să ţină de învăţătură/ femeia mă sărută pe obraz,/ moartea în somn mă sărută pe gură"

A treia dintr-un soi de enciclopedie suigeneris de fragmente, cugetări, luminoase gânduri îndoliate, „inspirate panseuri angoasante”, paradoxuri, aforisme, apoftegme, palinodii, însemnări, glose sau adnotări având drept temă dominantă moartea noastră cea de toate zilele (trebuie precizat că prozatorul nu este nici pe departe ceea ce numim, fie și simbolic, un necrofil!!!), cartea la care ne vom referi, pare a se baza pe fraza lui Emil Cioran: „A încerca să filozofezi asupra morții e adevărata modalitate de a învăța să mori“. Este știut că autorul „Demiurgului funest” a cochetat o viață cu moartea, elogiind-o și totodată exorcizând-o printr-o structură spirituală numită eseu, edificând astfel o operă nemuritoare, tradusă în aproape toate limbile pământului.

La care replica lui DAD, creștinească și deopotrivă laică, va fi pe măsură, în sensul demitizării frazei gânditorului de la Rășinari: „a filosofa asupra morții e modul veritabil de a învăța să trăiești”. Intens, rodnic, în ciuda sentimentului de zădărnicie provocat de caducitatea vieților noastre, fragilității materiei din care am fost plămădiți, de celelalte o mie și unu de motive.

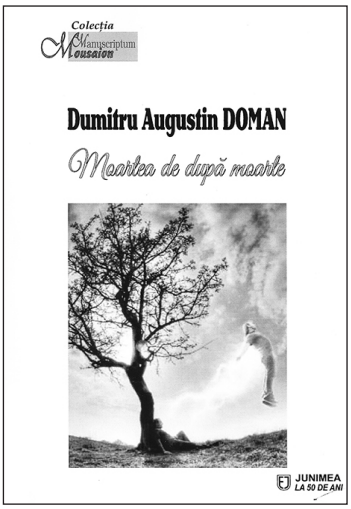

Dumitru Augustin Doman, *Moartea de după moarte*, Editura Junimea, Iași, 2019

Fiind un optimist bine temperat, cultivând deopotrivă tandrețea, natura, naturalețea, omenia, colegialitatea de breaslă (ce altceva poate fi includerea la sfârșitul propriei cărți a unui lung, dar reușit poem semnat Adrian Alui Gheorghe, „Legături primejdioase“ anunțând moartea în cele mai diverse versiuni, într-un registru giocoso, de zvon colocvial, dar cu resurse hazlii inepuizabile???!!!) și umorul în toate ipostazele sale, de la cel amar la cel acid sau caricatural, Dumitru Augustin Doman, precum un cărturar înțelept din rasa lui Anatole France, departe de a-l crede pe cu-

vânt pe Heidegger – că omul se naşte deja copt pentru moarte – , respinge acea sentinţă tip SEIN ZUM TODE, împărtăşind în schimb părerea mult mai umanului poet şi eseist Jean de Biès, vestit prin cartea sa „Doliul alb “, conform căruia *marea trecere* nu trebuie înţeleasă ca scop al vieţii noastre, ci ca Eliberare, văzută ca „o stare de plenitudine armonioasă apărată de eu şi de nenumăratele sale metastaze, o stare strălucitoare”.

Sigur, nu ne putem ascunde după deget, ideea morţii atotînsoţitoare, a misterioasei noastre dispariţii biologice sau a *Impermanenţei* (expresia aparţine lui Lama Denys) ca singură certitudine, este o obsesie negativă ce poate deveni *a doua natură*. Ideea, dar şi, vai!, realitatea ineluctabilă a morţii, este întoarsă de autorul argeşean pe toate feţele, examinată în principalele religii monoteiste ale lumii şi supusă interpretării personale, cu un spirit critic riguros, adesea plin de candoare şi dezarmant: „Dacă pentru Krishnamurti a muri înseamnă a trăi, de ce pentru noi a trăi nu înseamnă a muri? A trăi cu moartea-n gând, a muri cu viaţa-n suflet “.

DAD este mai curând un Omar Khhayam, un poet-cugetător epicureic şi convivial ce îndeamnă destăinuindu-şi totodată geneza propriei enciclopedii de descântare a morţii „să trăieşti şi să vorbeşti despre moarte bând vin în notele vesele ale viorii şi în acordurile de coţofană a ale saxofonului.”

Pomeneam de acele mici povestiri „moralicești“, ce alternează în carte cu scenete aproape idilice, aproape funebre, aproape horror, aforisme şi versuri din literatura română sau universală, în care moartea are ultimul cuvânt, *contes philosophiques*, să le zicem, în sensul celor scrise de Voltaire. Ei bine, născându-se doctul nostru coleg în ziua de 29 august, o zi belicoasă ca de altfel mai toate zilele istoriei scurse de la Adam încoace, ce s-ar fi întâmplat pe 29 august 1751 în pivniţele Castelului Heidelberg: „s-a terminat confecţionarea celui mai mare butoi de vin din lume, cu o capacitate de 221,726 litri. După acel loc tânjeşte sufletul meu”.

La polul opus, unii teoretizează şi se bizuie pe speranţa în moarte? Nimic mai absurd pare a diagnostica DAD , calificând-o: „Cea mai ferventă şi frecventă formă de nebunie”. Scriitura este una artistic-ironică, ludică, maeştrii săi nedeconspiraţi fiind Boris Vian sau Oscar Wilde. A dinamita din interior clişeele, ideile livrate de-a gata, lapalisadele, tautologiile pare a fi virtutea de frunte a scrisului lui Dumitru Augustin Doman: „Gioconda? Zice vizitatorul de la Luvru. Nu mă înnebunesc să o revăd. Zâmbetul ei este grimasa Morţii căreia îi cer să mă păsuiască“. Ca apoi să citeze versurile uitatului poet genial Daniel Turcea: „Moartea e poate singura oglindă/ în care începem să ne vedem “.

Moartea de după moarte este un fel de laică şi totodată creştină polifonică izbăvire şi izbândă tip „cu moarte pre moarte călcând şi celor din

morminte viaţă dăruindu-le", dar mai ales o problematizare colocvială a morţii, folosind tot arsenalul scriptural oferit de talentul unui poet convertit la proză: bârfa superioară, adulaţia, exorcizarea. Iată un model de scriitură artistică, autorul dezlegând o dată pentru totdeauna enigma dispariţiei subite a lui Antoine de Saint-Exupéry la 31 iulie 1944: „(...) Aseară, intempestiv, m-a oprit pe stradă Pafnutie cel Bătrân şi m-a lămurit. Antoine a coborât cu avionul său pe o planetă pustie cît o frunză roşie de arţar şi a supravieţuit mulţi ani acolo, fiind un fel de Mare Prinţ. A murit de bătrâneţe acută cu câteva luni în urmă".

Era aproape normal ca autorul să fie livresc şi coctoist, de vreme ce-l citează chiar pe celebrul Cocteau: „Ecrire c'est tuer la mort". A scrie înseamnă a ucide moartea, iată chiar o profesie de credinţă a celor doi autori, cel citat şi cel cititor. Sinuciderea, cu care personal, nu sunt de acord, este tradusă de Gheorghe Grigurcu drept „desăvârşirea autocriticii". Nu e rău spus, ba chiar o putem lua drept ca pe o figură de stil reuşită.

Se pare totuşi că sinuciderea are profunde motivaţii organice, este un soi de damnaţiune, altfel spus, programare congenitală. Cazul sinucigaşului la doar 23 de ani, poetul Virgil Bănescu, relatat de DAD, este un exemplu de tragedie anunţată. Repet, autosuspendarea din viaţa care este un dar divin, este o faptă necreştinească. Dacă vreo duzină de politicieni de azi şi nu numai şi-ar face autocritica până-n pânzele albe ale sicriului, canalele tv de ştiri ar avea materie pentru un an şi ceva.

O vizită la mânăstirea Slănic-Argeş îi prilejuieşte lui DAD o pagină de delectabil realism magic, de vreme ce călugării din respectivul aşezământ sacru au descoperit Paradisul terestru. *Beati loro*, ar zice italienii. Ferice de ei!

Lider al curentului optimist, ce ştie să fie uimit în fiecare clipă că se află în viaţă, DAD, nu are o părere prea bună despre medicină şi medici în relaţia lor cu pacienţii, arătându-se deosebit de exigent atunci când spune că *medicina ameliorează, dar nu vindecă*. Nu altceva spuneau latinii prin „medicus curat natura sanat"...prin natură putem înţelege multe: demiurgie, thaumaturgie, miracolistică...

Cum am putea încheia altfel această recenzie decât prin această cugetare de pus pe rană a lui Jules Renard, scrisă parcă dinadins pe adresa cărţii lui DAD: „Nu ştim c e Dincolo, pentru că această ignoranţă redă condiţia *sine qua non* a vieţii noastre. Aşişderi, gheaţa nu poate cunoaşte focul decât cu condiţia de a se topi, de a dispărea". Altfel spus, mori şi vei afla...!!!

Mihai MERTICARU

Un unionist înflăcărat

Scriitorul basarabean Vlad Vlas, stabilit de o bună bucată de vreme la Piatra-Neamţ, a debutat cu un volum emblematic de publicistică intitulat „ Basarabia ACUM (Adormită, Ciuntită, Umilită, Minţită)", titlu care reprezintă un fel de umbrelă sub care se desfăşoară acţiunea celor şase romane de mare forţă expresivă care vor urma. Cel mai recent dintre acestea, „La 100, fără UNIRE, refugiaţi în speranţe destrămate", ajuns deja la a treia ediţie în 2018, o apariţie editorială de tot interesul, are un motto semnificativ: „Lipsa Unirii şi a iubirii de neam este un handicap cumplit. Noi, românii, suntem ca malurile Prutului: când ne apropiem, mai mult ne depărtăm!".

Vlad Vlas scrie cu multă dezinvoltură despre dragoste pentru femeie, despre prietenie, duşmănie, trădare, nerecunoştinţă, invidie, ură, vanitate, discordie, soartă, artă, ratare, adevăr, minciună, intrigă, prostie, indolenţă, lipsă de civism, singurătate, îngâmfare, răutate, duplicitate, învrăjbire ş.a., dar ceea ce străbate ca un fir roşu întreaga carte este dragostea înflăcărată faţă de România şi dorinţa nestrămutată de întregire a celor două ţări româneşti. Autentic este sentimentul care generează tonul dominant al relatării, fie că este vorba despre dezvăluirea unor nefericiri personale, fie că se pierde într-o disperare resemnată, într-un coşmar al istoriei din care nu poate încolţi nici măcar speranţa unei evadări. Este o carte scrisă cu naturaleţe şi sinceritate, într-un limbaj spontan, un roman autobiografic, o radiografie a patologiei puterii postdecembriste.

Dotat cu har de povestitor, combativ, revendicativ, cu fibră de polemist probând un metabolism cultural normal şi risipă de inteligenţă, Vlad Vlas scrie în răspăr, pune întrebări şi dă răspunsuri care dovedesc îngrijorare pentru soarta României, bătând spre viitor sau glorificând trecutul, pentru a critica mai apăsat prezentul decăzut.

Model de scriitor-cetăţean care şi-a sacrificat prieteniile şi liniştea existenţială pentru adevăr, dreptate şi ideea înălţătoare care îl animă, Vlad Vlas este un patriot în adevăratul înţeles al cuvântului care realizează, repet, o radiografie necruţătoare a patologiei puterii postdecembriste preocupate doar de căpătuirea personală. Chiar din prima pagină, Teodor Velicu, per-

sonajul principal al romanului, afirmă: „ eu mai cred, ca un naiv ce sunt, în (Re)Întregire. Mi-e dor de Unire ca de mersul meu zilnic pe jos sau pe bicicleta mea obosită ca și mine”. În cuda afirmației de mai sus, el se dovedește un neobosit, vehement și necruțător acuzator al politicienilor din cele două țări românești : „ Cum să dau credit nulităților de la cârma celor două țări românești, care construiesc vămi în loc de poduri?” sau „De unde stabilitate și normalitate în două case de nebuni despărțite de un râu din interiorul aceleiași națiuni blestemate?”.
O diatribă necruțătoare lansează la adresa președintelui Republicii Moldova : „ A venit în fruntea României mici/ un pitic de Licurici/ agramat, românofob și trădător/ calificat drept coadă de topor./ În moldoveneasca-i spartă, / el este virgula menită să despartă, / în neștire și cu nesimțire, / subiectul Basarabia de predicatul: vrea Unire” sau „ Falsul președinte Dodon (poreclit de băștinași *șoșon)* ține cu dinții de (in)dependența Basarabiei de Moscova. Iar pupincuriștii din teritoriu atârnă pe toate gardurile fizionomia lui planturoasă cu următoarea inscripție strigătoare la cer : Un președinte puternic , un stat puternic! Nicăieri în lume n-am întâlnit un astfel de model psihopatologic care invadează spațiul gândurilor și al aspirațiilor basarabene”. Autorul apelează adesea la ajutorul marilor spirite tutelare : „Vizionarul Eminescu vorbește în publicistica sa despre veacuri de dezbinare neîntreruptă care a dus poporul român la slăbiciune, la rușine. Astfel, prin dezbinare, se prăbușesc, rând pe rând, marile idealuri naționale, iar națiunea se ofilește”.
Nu sunt cruțați nici politicienii din dreapta Prutului, „gașca de tâlhari în frunte cu Dragnea, Tăriceanu și Viorica Dăncilă. Când îi văd, mă ia cu amețeli și crampe la stomac”. Îmbogățirea peste noapte și fuga de răspundere în fața justiției sunt principalele lor preocupări. Își amintesc de unire atunci când trebuie să facă zid în jurul unui infractor pentru a nu i se ridica imunitatea: „UNIREA la români stă scisă doar pe etichetele de țuică. Nu-i decât o scrânteală la fel de crâncenă ca și irealitatea reală sau imorală...Halal popor fără contur moral și istoric, despărțit de un râu și un rău național, în două state autiste”. Autorul este convins că nu numai politicienii sunt vinovați pentru impasul în care se află cele două țări, ci și fiecare individ în parte, dihonia care domnește între aceștia. Prototipul acestora este Omul Negru numit și Nică (de la nimică), un personaj toxic, un pupincurist preocupat doar de chiverniseală și intrigi. În contrast cu acesta, apare personajul-liant al romanului, Mitu, un însingurat căruia nu-i rămâne decât refugiul sistematic în ficțiunile sale, singurul lui defect fiind acela că trece totul prin filtrul unei lucidități chinuitoare. În afară de aceste două personaje, cărora li se adugă Iuniana, soția lui Teodor Velicu, autorul nu construiește alte personaje memorabile, dar deține secretele construirii

unei naraţiuni ample, ale dozării efectelor şi creării suspansului, ceea ce conferă naturalețe și viabilitate acestei cărți.
Tonul se luminează și cuvântul se îndulcește atunci când sunt evocați marii luptători pentru unirea din 1918. Unul dintre aceștia este Vasile Stroiescu, un adevărat Mecena care și-a donat întreaga avere în sprijinul măreţului act al unirii: „Era frumos ca un zeu, nu numai la chip, ci și la suflet. Învăţat cu desăvârșire, vorbea perfect limbile slave, germana, franceza, engleza și italiana, spune despre el marele Iorga". Într-o mică paranteză, i-aş sugera autorului, în eventualitatea apariţiei celei de-a patra ediţii a romanului, să-l includă în roman și pe Iuliu Maniu care nu este cu nimic mai prejos decât Vasile Stroiescu.
O idee călăuzitoare a acestei cărți este aceea că puterea răstoarnă sistemul de valori, schimbă oamenii, inhibă memoria. Autorul se dovedește un prozator de mare vitalitate, care știe să pună în ecuaţii epice tensionate noţiuni ca destinul, (ne)solidaritatea, hibernarea spiritului într-un timp ieșit din normalitate, degradarea ființei umane într-o lume în care totul se vinde și se cumpără. El crede în misiunea sublimă a artei susținute de mesajul ei moral, național și civic.
Deși este convins că trăim într-o lume a încrengăturilor lașe și condamnabile, Vlad Vlas își încheie romanul într-o notă optimistă: „Și, totuși, mai cred în destinul colectiv, pe care-l avem de împlinit, rezistând". Vlad Vlas ni se dezvăluie ca un scriitor realmente înzestrat cu disponibilitate pentru naraţiune, care știe să ridice amănuntul la nivel de semnificaţie majoră.

*

Titi DAMIAN

O cronică culturală bistrițeană

Caz rar, dacă nu cumva unic în folcloristica şi în literatura română, când un cercetător reuşeşte să îmbine într-un mod atât de organic etnologia cu literatura, ca să dea, într-o singură carte, rezultatele unor cercetări etnologice de mare acurateţe şi profunzime, pe de o parte, dar şi pagini autentice de comentarii critice de mare rafinament literar, de aceeaşi profunzime analitică. Am în vedere cartea eminentului cercetător bistriţean, profesor la Colegiul Naţional „Liviu Rebreanu" din Bistriţa şi asociat la Universitatea de Nord din Baia Mare, doctor în etnologie, Vasile V. FILIP, *ÎNTRE ETNOLOGIE ŞI LITERATURĂ (2009-2019, un deceniu de publicaţii culturale la Bistriţa şi în împrejurimi*), editura LIMES, Floreşti - Cluj, 2019, 374 p.
Etnologia este o preocupare constantă şi temeinică a autorului, care şi-a făcut debutul editorial cu lucrarea *Universul colindei româneşti (Din perspectiva unor structuri de mentalitate arhaică)* (1999), pentru care a primit premiul

„Nişte ţărani", (2000). A continuat drumul ascendent în etnologie cu lucrarea *Eseuri etnologice* (2008), apoi, în colaborare cu Menuţ Maximinian, a dat la iveală monumentalele lucrări etnologice *Cultura tradiţională imaterială din Bistriţa-Năsăud*, vol. I, *Riturile de trecere* (2012 şi vol. al II-lea, *Cultura tradiţională imaterială românească: Sărbătorile ciclului social şi calendaristic sau Munci şi zile în ţinutul Bistriţei şi Năsăudului* (2015), iar în colaborare cu Voichiţa Stejerean, *Popasuri şi poveşti din piemontul Călimanilor. Eposul unui sat de munte din Bistriţa-Năsăud* (2016), căreia i-am publicat o cronică în revista LITERE din Târgovişte.

Masiva lucrare, pe care o avem în vedere în cazul de faţă, se impune, mai întâi, prin dimensiune (aproape 400 de pagini), dar mai ales prin rigoare şi profesionalism. Spirit ordonat şi meticulos, autorul îşi structurează imensul material etnologic şi literar în două mari părţi. Partea I, *ETNOLOGICE* (230 p.), cuprinde trei secţiuni: Secţiunea A: *Zone etnografice* (11 eseuri); Secţiunea B: *Obiceiuri şi mentalităţi* (6 eseuri) şi Secţiunea C: *Personalităţi* (5 eseuri). Autorul prelucrează în această secţiune un material etnologic imens care pare a epuiza întreaga problematică, analizând rezultatele cercetărilor de pe teren (văile sudice ale Ţibleşului, valorile tradiţionale ale satului Budacul de Sus, registrul lirico-epic al satului Agrieş, apoi relaţiile dintre săteni (solidaritate şi toleranţă, înrudirea rituală), colinde şi colindat, sărbători. Dintre personalităţi, are în vedere pe Ana Filip şi Liviu Păiuş, Anisia Pricop din Dumbrăveni, emoţionantele scrisori de pe front ale lui Octavian Hodoroga, pe Cornelia Ardelean Archiudean, cărţile lui Mircea Prahase, dar şi contribuţia la exegeza colindelor şi colindatului a marelui folclorist Ovidiu Bîrlea.

Oricât de mult s-ar strădui un comentator şi oricât de bine intenţionat ar fi să realizeze o prezentare sintetică a acestei prime părţi, i-ar fi imposibil să cuprindă în câteva pagini toată gama de teme etnologice abordate în carte.

Desigur, va evidenţia, mai întâi de toate, profesionalismul în interpretare şi rigoarea în ordonarea materialului, dar mai ales structurarea într-o logică fluentă a ideilor fiecărui eseu, exprimarea limpede, utilizarea termenilor proprii disciplinei. Să luăm, de exemplu, cele două texte referitoare la acelaşi sat, Budacu de Sus (cca 30 de p.), primul subintitulat *Vatră cu valori tradiţionale*, iar al doilea *Poveştile şi legendele de la Budacu de Sus – un rezumat al imaginarului epic tradiţional*. Ambele pun în discuţie problemele teoretice (de etnologie), de conţinut şi de structură, ordonate (în cazul celui de-al doilea text) în şapte subcapitole, debutând cu un emoţionant eseu care fixează zona, pentru cititor, din punct de vedere sentimental: „Rămâne o taină a civilizaţiei noastre, româneşti, că ea s-a fixat mai cu temei tocmai în

coaste de munte şi sub poale de păduri. Adică acolo unde viaţa n-a fost niciodată uşoară, iar ziua de mâine mai puţin sigură decât oriunde. Poate că funcţionează şi aici, ca şi în multe părţi ale lumii, paradoxul raportului invers proporţional dintre dărnicia locului, pe de o parte, şi forţa – dar şi frumuseţea sufletului oamenilor - pe de alta. Vreau să zic că, în lumea oamenilor, la fel ca şi în cea vegetală, florile cele mai parfumate şi cele mai viu colorate răsar în locurile cele mai greu accesibile" (p.30). Primul dintre subcapitole aduce argumente care să răspundă la fireasca întrebare *La ce bun, azi, poveştile şi legendele?*, iar în subcapitolul al II-lea, *Specificitate stilistică şi de conţinut*, se evidenţiază specificul muncii culegătorului de folclor prin tehnica notaţiei (culegerii) în rezumat sau a înregistrărilor, dar şi adaptarea acestuia la stilul povestitorului popular. Interesant este şi subcapitolul al III-lea, *Locurile şi numele lor,* în care se analizează natura etnologică a 15 din cele 38 de texte ale cărţii. Capitolul *Natura societăţii (Sociogonia)* aprofundează raportul dintre Natură şi Cultură. Al cincilea capitol, *Dragostea, de unde vine şi până unde ne duce ea*, la fel de interesant, analizează orizontul magico-erotic şi creştin-religios al zonei cercetate. Ultimele două subcapitole, *Zânele – a patra dimensiune a existenţei budăcenilor* şi *Alte fiinţe mitice* îl proiectează pe cititor în arhaicitate. Partea a II-a, *LITERATURA ŞI FENOMENUL CULTURAL*, la fel de riguros structurată, deşi se întinde doar pe 144 de pagini, este mult mai densă, cuprinzând patru secţiuni la fel de ordonate, după cum urmează: *Secţiunea A*, intitulată *Cerul clasicităţii* (patru eseuri), făcând referiri, într-un excelent eseu, la esenţa limbii române, apoi la vocaţia lirică a „poetului epic" Liviu Rebreanu, la Andrei Mureşanu văzut de Eminescu, la cartea despre Bartolomeu Anania a vâlceanului Ioan Şt. Lazăr; *Secţiunea B* se intitulează *Consacraţi* (titlul vorbeşte de la sine) analizează în 11 eseuri teatrul lui Vasile Avram, antologia scriitorului Olimpiu Nuşfelean, *Un om fără aripi*, prefaţată de Alex Ştefănescu, antologia lui Cornel Cotuţiu despre cenaclul Saeculum, „tratatul" de *Iubire la imperfect* al lui David Dorian, proza Melaniei Cuc din volumul *Iisus din podul bisericii*, poeziile Elenei Cîmpan din volumul *Poeme pentru minte, inimă şi literatură,* iar patru dintre eseuri sunt consacrate sasului Titus Waschsmann-Hogiu. *Secţiunea C* se intitulează *Aspiranţi,* şi analizează cărţile scriitorilor: Grigore Avram, Gheorghe Mizgan, Ioan Popa, volumele de poezii ale lui Alexandru Bar şi Ioan Pop. În finalul acestei secţiuni, autorul vine cu două surprize. Este vorba despre un fragment dintr-un jurnal de călătorie, *Trei zile în Austria*, unde se dovedeşte un fin şi talentat observator al spaţiului natural şi spiritual străbătut, dar şi cu o excelentă proză fantastică, *O ieşire în sat*, ceea ce dovedeşte disponibilităţi literare

nebănuite la un etnolog de profesie. *Secţiunea D*, intitulată *Fenomenul cultural contemporan*, cuprinde 10 eseuri şi are în vedere, printre altele, raportul dintre literatură şi mass-media, balcanismul din perspectiva clujeanului Mircea Muthu, „marile cupluri ale iubirii" din istoria literaturii române, conform cărţii universitarului Gheorghe Glodeanu etc. Trebuie menţionat faptul, deloc neglijabil, că, în subtitlu, autorul strecoară o informaţie utilă cititorului: „un deceniu de publicaţii culturale la Bistriţa". Avem în vedere, după cum am constatat, statistic, faptul că eseurile au fost publicate în spaţiul geografic spiritual pe care îl urmăreşte din punct de vedere etnologic. Astfel, am găsit 10 eseuri – prefeţe, cuvinte înainte sau postfeţe - , contribuţii la 10 volume colective; inedite - 8 eseuri, iar celelalte sunt publicate în revistele din „împrejurimi", fapt ce dovedeşte ataşamentul faţă de spaţiul spiritual bistriţean şi năsăudean: *Mişcarea literară, Răsunetul cultural, Bibliotheca septentrionalis, Tabor, Nord literar, Revista ilustrată, Verso, Conexiuni.* Aş nedreptăţi un eseu sau altul dacă m-aş limita la a analiza doar unul dintre ele, toate fiind la fel de captivante, aşa că am considerat că ar fi mai util să aduc în faţa cititorului câteva citate, ca să descopere, pe lângă o consistentă informaţie, şi cealaltă calitate a scrisului, şi anume temperatura sufletească înaltă înglobată în fiecare dintre eseuri, scrise cu sufletul şi, deopotrivă, cu mintea.

Un fragment dintr-un eseu care-l descoperă pe împătimitul de meserie, de Limba Română, respectiv pe profesorul Vasile V. Filip, un mesaj care spune cât toate lecţiile ţinute de dumnealui la clasă, dar trimite şi un mesaj-testament-alertă pentru viitorime:

„Cu limba în care creşti e ca şi cu aerul sau cu presiunea atmosferică: multă vreme nici nu ştii că există. Asta e valabil atât la nivel individual, cât şi la nivelul comunităţii etnice. Nu poţi să spui nimic despre specificitatea ei, atâta timp cât trăieşti în ea ca peştele în apă. Ce poate spune un copil (Creangă, de pildă) despre mama lui atâta timp cât se află sub raza ocrotirii sale, mai mult decât că e mama lui. Cât de frumoasă, de tânără sau bătrână, ce ochi avea sau cu ce cuvinte îşi întâmpina bărbatul sau vecina – asta îşi va aminti mai târziu, când nici copilul nu mai e copil, nici mama nu mai e printre cei vii. Cu limba e la fel: o mamă nevăzută, al cărei sânge a trecut într-al tău, a cărei simţire şi înţelegere a lumii o rezumi şi o repeţi pe o altă buclă a timpului, dar abia târziu îţi dai seama de asta." (*Despre limba română*, p. 231)

În fragmentul de mai jos autorul descoperă ceea ce nu a văzut niciun ochi de critic literar, oricât ar fi de ascuţit, şi anume vocaţia lirică a lui Liviu Rebreanu, îndeobşte socotit de critica literară scriitor realist:

„În *Adam şi Eva,* Rebreanu s-a abandonat vocaţiei sale lirice, din a cărei constantă şi tenace cenzurare s-a născut marele poet epic pe care îl

cunoaştem şi admirăm. [...]Nu e un paradox decât pentru fiinţele uniliniare. Omul nu este doar ceea ce este, ci mai ales ce vrea să fie. Cu creatorii de mare calibru nu mai funcţionează limitele despre care vorbeşte înţelepciunea populară, a bunului simţ, conform căreia nimeni nu poate sări peste umbra lui. Unii au putut, iar aceasta pare a fi tocmai proba supremă a accesului la veşnicie." (*Liviu Rebreanu: Vocaţia lirică a unui mare poet epic*, p.240)
Punctul culminant în plan emoţional al cărţii îl reprezintă eseul final, în care cititorul îl descoperă pe Omul al cărui suflet vibrează cu amărăciune pentru Patria sa, văzând-o că alunecă încet dar sigur spre prăpastia morală fără fund:
„La 100 de ani de la Marea Unire, suntem şi noi o generaţie de maximă eficienţă. Dar nu prin zidire, ci prin îngropare. Am îngropat satul şi pe locuitorul lui, ţăranul (considerat până nu demult singura clasă <reală> a României); am îngropat cultura tradiţională şi o maimuţărim pe cealaltă, majoră, fie în cheie postmodernă, fie prin avalanşa mediocrităţii, prin egalizarea în jos, în lipsa oricărui spirit critic; şi mi-e c-o să reuşim să îngropăm şi naţiunea, înainte de-a o fi rotunjit. În numele a ce? Nici măcar în numele unui Om nou, superior, pe care l-au vizat, fără să-l realizeze, ideologiile de totdeauna şi de pretutindeni; ci în numele unui „om şters, uituc", promovat astăzi ca summa eficienţei mercantile şi a manevrabilităţii politice." (*Întâi Decembrie 1918, după 100 de ani*, p. 372)
Autorul nu se mulţumeşte doar să constate dezintegrarea spirituală a României, anticameră a dezintegrării teritoriale, ci oferă şi soluţia ieşirii din ceaţă. Îndemnul din finalul acestui eseu pe care îl plasează şi pe coperta IV este fără echivoc: „Înapoi la Poezie! Înapoi la Cultură! Înapoi la „valorile tari", la o România profundă şi cuminte! O România a muncii şi nu a politicianismului oportunist, corupt şi dezmăţat!"
Întrebarea care cade, firesc, în acest demers final: Care este motivaţia acestui imens efort intelectual? Este îngrijorarea cercetătorului autentic când vede cum, pe nesimţite, cultura imaterială dispare. O înghite „modernitatea", adică kitch-ul. Şi s-a gândit că trebuie să renască sau să rămână cumva. Şi s-a pus la muncă încordată timp de zece ani, dovedind, prin munca sa, că mai există o România profundă. Şi-a încordat în această trudă imensă toate calităţile sale de cercetător profesionist: spirit riguros, tenace, ordonat, ambiţios, inteligent, echilibrat. A reuşit, în cărţile sale, să îmbine şi să confere echilibru spiritului analitic cu cel sintetic. Analiză şi sinteză deopotrivă, punând în acord două discipline complementare: etnologia cu spiritul critic literar, în lucrări monumentale pe care le uneşte stilul inconfundabil, cu toate calităţile sale: precizie, corectitudine, proprietate, limpezime şi eleganţă. Motivaţia cea mai profundă nu este exprimată explicit, dar ea ţâşneşte din fiecare rând scris: *patriotismul*, nu acela

dezmăţat, al vorbelor sforăitoare, ci acesta, al faptului împlinit, dus cu tenacitate până la capăt, cum, cu certitudine, a făcut-o, exigent cu sine însuşi, dar şi cu elevii săi, zeci de ani, la catedră.

Spuneam, într-un comentariu anterior, că filiala Cluj a Academiei Române, sau filiala Cluj a Uniunii Scriitorilor, ar trebui să ia act de astfel de lucrări. Lucrările de etnologie ale lui Vasile V. FILIP pot fi luate ca model, ca reper, pentru ca astfel de lucrări să acopere tot spaţiul imaterial românesc.

Save as...

Magda Danciu

Remake-uri literare

Există un număr considerabil de oameni (printre care, prieteni și cunoștințe ale mele) pentru care adevăratele valori (morale, culturale, culinare, dar și literare) sunt situate undeva în trecut, într-odescriere a culturii înalte (*highculture,* ca să folosesc termenul criticii anglo-saxone), valori care azi sunt umbrite, chiar înlăturate, de avalanșa de tentații ale lumii digitale și de înlesnirile oferite de accesul globaliza(n)t, instantaneu garantat de cele mai sofisticate mijloace de comunicare. Așadar, ca să mă mențin în sfera noastră de lucru, literatura, această categorie de cititori recunoaște doar autorii tradiționali, operele consacrate, criticii cu greutate, cărțile care răspund canoanelor estetice clasice, evitând cu prudență provocările noilor vremuri, în virtutea unor experiențe culturale personale pe care le văd perfecte și irepetabile, și catalogând, ca atare, orice reluare, rescriere a unui text preexistent ca a fi o copie facilă, nereușită, chiar ilară a originalului. Este un punct de vedere pe care îl respectăm, dar căruia îi sugerăm o revizuire printr-un exercițiu de reflecție asupra conceptului de *remake,* atât de vehiculat în vremurile noastre (atât de post-) postmoderne.

PRACTICA *PALIMTEXTULUI*

Voluminosul dicționar Chambers definește verbul *to remake* prin „a face ceva din nou, a face ceva nou din materialul original, a re-face ceva, a obține o versiune nouă”, mai ales în cazul uni film. Dicționarul Merriam-Webster e mai explicit pe de o parte, dând lista de sinonime ale acestui verb, anume „a schimba, a altera, a modifica, a remodela, a revizui, a restructura”, oferite ca variante opuse verbelor „a fixa, a stabili, a înghița”, iar, pe de altă parte, prin adăugarea unor alte posibile verbe, cum ar fi „a transforma

ceva în altceva, a reface ceva". Toate explicațiile comune însă (vezi Dexonline) se referă cu precădere la filme, unde lista de remake-uri ale unor producții anterioare este lungă; eu aș aminti doar două exemple din programul curent al televiziunii prin cablu: primul ar fi cunoscutul film *A Star Is Born* (*S-a născut o stea*), în care Bradley Cooper regizează în 2018 a treia versiune a dramei originale din 1937 – cu JanetGaynor și FredricMarch în rolurile principale–, (adaptată ca musical în 1954, cu Judy Garland și James Mason, pe urmă reluată într-o versiune romantică în 1976 cu Barbra Streisand și KrisKristofferson), elși binecunoscuta Lady Gaga fiind capetele de afiș. Al doilea exemplu este ecranizarea cărții Agathei Christie, *The ABC Murders* (titlul dat de ghidul TV din prima săptămână 2020 este *Agatha Christie: ucigașul ABC*), realizată prima dată în 1965 (Hercule Poirot este interpretat de Tony Randall), urmată de producția ITV în 1992 (cu David Suchet, declarat cel mai bun Hercule Poirot) și adaptată de BBC în 2018 (cu John Malkovich în rolul emblematicului detectiv); cartea a avut și adaptări mai puțin obișnuite, pentru Asianet (în limba Malayalam), în 2004 și 2012.

Wikipedia, care a furnizat și informațiile de mai sus, precizează și faptul că în zilele noastre gama de *remake*-uri, adică de posibile re-faceri, cuprinde și seriale TV, jocuri video sau alte forme de divertisment care, pe baza textului/formatului original, sunt adaptate gustului și publicului contemporan. Prin extensie, aș dori să folosim termenul acesta și pentru a ne referi la re-scrierea unor texte literare cunoscute, poate și din nevoia de a demonstra că acestea sunt purtătoarele unei memorii culturale și istorice care, prin re-evocare, delimitează continuitățile sau discontinuitățile acelei culturi (vezi și Mitchell, 2010: 182).

Exerciții de retextualizare

Cu ani în urmă, doi dintre foștii mei studenți (Teodora P. și Andrei L.) au decis să-și concentreze atenția asupra fenomenului de rescriere literară și să analizeze procesul prin care se elaborează un text nou, generat de o scriere deja existentă, precum și încercările prin care trece un autor în căutarea soluțiilor adecvate pentru reașezarea elementelor constitutive ale operei inițiale. În ambele cazuri, un ghid fundamental pentru cercetarea lor a fost volumul de studii al lui Christian Moraru, fost student al lui Nicolae Manolescu la universitatea bucureșteană, actualmente recunoscut profesor de literatură americană și teorie critică la Universitatea Carolina de Nord din Greensboro, volum care, de fapt, a urmat tezei sale de doctorat,

Rewriting. Postmodern Narrativeand Cultural Critique in the Age of Cloning, și care a apărut în 2001.

La rândul meu, fiind academic implicată în dinamica romanului postmodern, m-am antrenat în ludismul pe care îl presupune procesul rescrierii, al reconversiei textuale (mă inspirăparodia, respectiv, ironia parodică, plagierea sau pastișarea unui text, aluziile sau chiar citările explicite ale unor texte preexistente),și am ales acum două cazuri de rescriere, semnate de două autoare energice, Val McDermid și Joanna Trollope, care au recreat două romane austeniene(poate mai cunoscute decât autoarele), anume *Mănăstirea Northanger* (2014), respectiv *Rațiune și simțire* (2013), ambele publicate de Grupul Editorial Litera în 2017. Cele două titluri aparțin *Proiectului Jane Austen,* inițiat de Editura HarperCollins cu câțiva ani în urmă, care se adresează marelui public cititor al clasicei autoare și care le propune acestora versiuni moderne ale romanelor sale în rescrierea a șase dintre ele de către scriitori cunoscuți azi.

Debutul proiectului a fost în 2013, conform surselor electronice consultate, cu textul recreat de Joanna Trollope pe baza originalului austenian, cu respectarea identității personajelor (doamna Dashwood și cele trei fiice ale sale și fratele lor vitreg, incertul pretendent John Willoughby sau Colonelul Brandon, și restul distribuției), a locului (Norland Park), chiar și a subiectului. Romanului scris în 1811 i se schimbă reperele sociale, relaționale, morale, prin acea modalitate caracteristică postmodernismului de a crea noi conexiuni culturale cu societatea, noi experiențe, noi confruntări (vezi Moraru, 2001: 174), pentru ca cititorul să realizeze că rescrierea unei povești tradiționale poate determina atât remodelarea unei anumite matrice literare, cât și revizuirea, reluarea critică a suportului cultural al acesteia (vezi și XIII). Pentru exemplificare, am ales câteva componente care recompun identitatea personajelor, printr-o firească translație în actualitate; una ar fi educația, ajunsă domeniu de mare interes al familiei:„Mag încă e la școală – o școală privată înfiorător de scumpă(...), Elinor e aproape absolventă, iar Marianne ar trebui să fie”(Trollope, 2017: 19); Elinor studiază arhitectura, Marianne e preocupată de arte, are la îndemână „un dicționar francez și două volume cu piesele istorice ale lui Shakespeare (...). Cântă o piesă de Taylor Swift (...) toată lumea îi spusese că (...) e artistă “(51-2), iar Margaret, în fața laptopului deschis, e angajată într-un proiect la biologie, „sistemul digestiv, cu diagrame și analize ale tuturor interacțiunilor chimice ale diverselor secreții digestive” (229).

În reconfigurarea personajelor create în 1817, modalitățile de educație pentru care optează Val McDermid sunt diferite: Catherine Morland și fratele ei, James, „au fost școliți acasă“ pentru că „mama a considerat că e

mai bine așa“(controversatul sistem de *home schooling*!) și „Jamie a intrat la Oxford“(McDermid, 2017: 42), iar prietena ei Ellie speră că „tata se va răzgândi și mă va lăsa să merg la Facultatea de Arte din Edinburgh“(226).

O altă componentă retextualizată în spiritul unei adevărate „paligeneze literare a textului original”(Moraru, 2001;46) este cea a îndeletnicirilor cotidiene ale personajelor, cu precădere a celor feminine, care ocupă centrul scenei narative a peisajului austenian, anume preocupările legate de haine, care erau, în mintea doamnei Morland, „o risipă de timp și energie” (McDermid, 2017: 90) sau tentația lui Cat de a bea în public, lucru interzis „fiindcă era minoră“(113) sau atenția deosebită acordată la petreceri unor băieți arătoși ca FreddieTilney, cel cu „ochi negri de nedescifrat și o piele palidă, cu toate că în obraji se vedeau două pete de un roșu aprins. Părul blond și ondulat, specific familiei Tilney, era dat pe spate, nu purtat cu cărare“(147). Comunicarea între protagoniști se face telefonic, pe Twitter sau pe Facebook, unde însă „Henry Tilney nu împărtășea informații despre viața lui personală cu cei pe are nu îi avea prieteni“(33), iar pe Google nu poate fi găsit decât tatăl său, Generalul Tilney.

Urmând modelul de referențialitate pe care îl asigură textul original, se ajunge la o re-evaluare a identității eroilor prin care aceștia se recunosc ca fiind creații ale romanului clasic, dar și reconstrucții ale prezentului, eliberând energiile și potențialul lor inițial, care pare că așteptau să fie „dezgropate și resuscitate“(vezi Moraru 2001: 42). Așa se înscriu personajele în actualitatea noastră; bunăoară, Fanny Dashwood, care „se poartă ca un *dezvoltator* groaznic. Scoate tot caracterul casei ăsteia vechi și dragi din ea (...). Vrea un fel de vitrină.(...) L-a convins pe John [soțul ei] să facă tot ce vrea cu ea. (...) Poate să facă tot ce vrea cu casa. Și așa o să facă“ (Trollope, 2017:20); sau Margaret, care „își scoase o cască din ureche“ când se interesă „conspirativ“ de motivele pentru care Edward Ferrars a „fost dat afară de la Eton“(29) și ce intenții are acesta devreme ce dosarul trimis de el la Amnesty International a fost respins pe motiv că nu este „calificat pentru nici o slujbă pe care o oferă ei” (34); sau Elinor, care admite că tânărul „conduce bine”, a parcat „fără probleme“, i-a convins pe tipii de la magazinul de instalații sanitare „să găsească robinetele potrivite”, a insistat pentru a primi „cataloagele corecte cu mostre de tapet “, a știut exact unde se găsește „cel mai bun pește cu cartofi și exact unde să te așezi pe plajă ca să nu te bată vântul“(35).

În acest soi de *quantumleap* în existența lor, personajele se supun intențiilor de renarativizare pentru care optează *re-scriitorii* lor, acceptând atât schimbările identitare,cât și cele de localizare, dacă este cazul, cum se întâmplă cu familia Morland și cunoștințele lor, care devin parte a peisaju-

lui dinamic oferit de anualul Festival de la Edinburgh, „un oraș în care te distrezi destul bine“(McDermid, 2017: 29) și unde poți vedea scriitorii preferați (sunt amintiți autorii scoțieni Ian Rankin, Kate Atkinson, alături de surorile Bronte sau T.S.Eliot) la Festivalul Cărților, unde Cat dorea „să întâlnească autorii, fie chiar și pentru a primi un exemplar cu autograf“(49). Joanna Trollope a lăsat personajele sale în conacul de la Norland Park, „cu ferestre înalte și generoase în stil georgian (...), cu o priveliște spectaculoasă (...) asupra pajiștilor verzi din Sussex”, un domeniu care putea asigura norocoșilor locatari „tot ce era mai bun din ce le putea oferi natura îmblânzită de mâna civilizată a omului“ (Trollope, 2017: 9), dar le-a schimbat proprietarii.

Cititorul care a experimentat acest tip de narațiune „revizionistă a operelor canonice ca modalitate definitorie a postmodernismului“(Moraru, 2001: 88) cu titlurile aduse azi în discuție poate explora și proiectul Shakespeare al editurii Hogarth, cu romane inspirate de piesele dramaturgului, semnate de autori de mare impact (JeanetteWinterson, Margaret Atwood sau Tracy Chevalier), traduse la Editura Humanitas. Și poate realiza faptul că impulsul scriitorilor de a recrea texte deja existente înseamnă o multiplicare a arenei culturale prin folosirea rescrierii ca instrument major în asigurarea unei coeziuni socio-culturale în decodarea și recodarea de sensuri, simboluri, valori,ce pot confirma faptul că literatura, în orice moment istoric al ei, este „o realitate conștientă de ea însăși în devenirea ei enigmatică, simbolică și seculară” (vezi și Haddad, 2014: 319).

Referințe

Haddad, Hubert, 2014, „The feeling of theworld”, în Jonathan Bastable, Hannah McGill, editori,*The 21st-Century Novel,* Edinburgh: Edinburgh University Press;

McDermid, Val, 2017 (2014), *Mănăstirea Northanger*, București: Grupul Editorial Litera (trad. Alexandra Florescu);

Mitchell, Kate, 2010, *Historyand Cultural Memory in Neo-Victorian Fiction. Victorian Afterimages,*Basingstoke, Hampshire: PalgraveMacmillan;

Moraru, Christian, 2001, *Rewriting. Postmodern Narrativeand Cultural Critique in the Age of Cloning*, Albany: State University of New York Press;

Trollope, Joanna, 2017 (2013), *Rațiune și simțire,* București: Grupul Editorial Litera (trad.Irina-Marina Borțoi);

Wikipedia (accesată în 7 decembrie 2019 și 3 ianuarie 2020)

Cuantata polifenică

Horia Al. Căbuţi

Epitaf pentru Cronos (II)

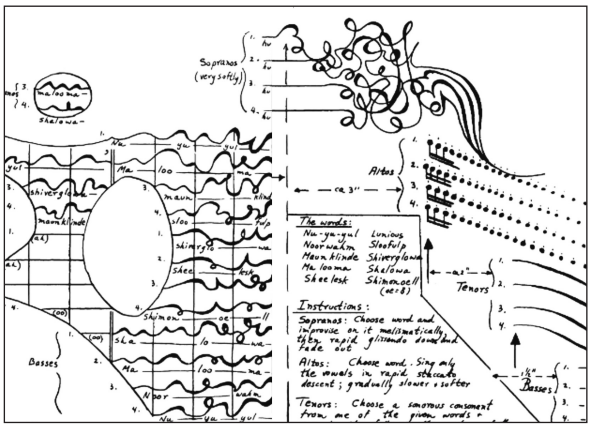

Raymond Murray Schafer,
Epitaph for Moonlight
(fragment de partitură)

Încheiasem materialul anterior cu fatalitatea „primultimităţii" clipei prezente, aşa cum o concepe Vladimir Jankélévitch. Dar nu se opreşte aici. Pentru el fatală este inclusiv viteza de propagare a luminii ce străbate clipa cvasi-inexistentă şi irevocabil-ireversibilă şi care ne pune într-o postură de imposibilitate de a relaţiona inclusiv cu Dumnezeu: „secunda aproape simbolică de care are nevoie lumina ca să înghită cei trei sute de mii de kilometri este într-un fel semnul unei finitudini insurmontabile: datorită acestei secunde ireductibile, viteza fantastică va fi mereu infinit depărtată de ubicuitatea şi de instantaneitatea divine, de omniprezenţa spaţială şi de eternul prezent"[1]. Greu de intuit dacă Einstein l-a citit pe filosoful francez. Mai degrabă nu, pentru că spiritul său cu declarate înclinaţii religioase s-ar fi oripilat de consecinţele teologice ale teoriei sale de suflet. Pentru că limitarea la înverşunatul *c* a tuturor comunicărilor dintre elementele universului, inclusiv ale noastre şi ale zeilor noştri, relativizează nu doar spaţiul, timpul ori gravitaţia, ci inclusiv fantasmele noastre. Dar nu e asta direcţia pe care mergem acum. Procustianul *c* (simbolul vitezei luminii) handicapează coordonatele spaţiale obligându-le la încuscrirea forţată cu timpul. Spaţiul nu rezistă singur pentru că inter-relaţionarea a tot ce cuprinde el este aservită *c*-ului. Nicio informaţie elementară dintre două puncte, A şi B, oricât de apropiate, nu este instantaneizabilă, ci naşte sincope temporale generate de viteza luminii. Nici măcar forţele nucleare ce ţin atomii agregaţi nu acţionează fără cenzura dictatorialei viteze. Asta l-a făcut pe Einstein să alipească timpul la coordonatele carteziene, construind un tot fundamental (spaţiul-timp) ce ţine de economia de ansamblu a cosmosului: „Spaţiul şi timpul nu

numai că afectează, dar sunt afectate de orice se întâmplă în univers”[2]. Timpul devine consubstanţial şi inseparabil de spaţiul generos care ne găzduie. După multă vreme, el îşi recâştigă obiectivitatea pierdută prin strădania filosofilor secolelor 18-20, revenind pe linia de cugetare Aristotel-Newton când i se conferise partea leului la marea împărţeală a preceptelor lumii. Numai că nu în forma solipsistă gândită de aceştia, ci într-o greu conceptibilă pulverizare de componente. Teoria relativităţii proclamă principiul conform căruia fiecare observator, în funcţie de poziţia ori mişcarea sa, are timpul său propriu. În vârful Himalayei timpul se scurge mai iute decât pe un şezlong în Sheychelles, iar motociclistul înrăit îmbătrâneşte (dacă apucă...) mai încet decât pietonul apatic. Evident, imperceptibil pentru simţurile noastre, dar cât se poate de real şi cronometrabil (personal am avut iniţial mari îndoieli referitoare la măsurarea acestor decalaje: de acord, aşa o fi la modul teoretic, dar cum poate un ceasornic, la urma urmei un mecanism şi el, oricât de sofisticat ar fi, să „ştie” teoria relativităţii şi să îşi modifice pasul în funcţie de aceste condiţii? Însă aflând că, spre exemplu în cadrul sistemului GPS, dacă aparatura sateliţilor nu ar avea corecţii pentru aceste diferenţe, erorile rezultate la sol ar fi uriaşe, de ordinul kilometrilor, m-am declarat bătut). Ceea ce aneantizează noţiunea de prezent: celulele tendoanelor din gleznele noastre au alt prezent decât neuronii cerebrali fiind situate la înălţime mai mică, iar prietenii cu care stăm la masă sunt mereu în urma noastră cu fracţiuni de nanosecunde, atât cât îi trebuie luminii să zboare către ei şi să revină în ochii noştri. Şi viceversa. Să nu mai vorbim de prezentul unei galaxii situate la milioane de ani lumină, pe care nici nu-l putem exprima măcar în termeni de sincronicitate. Este oricum apogeul categoriei de timp, un monstru cosmic incontestabil având miliarde şi miliarde de capete. Idee preluată de mai toţi redutabilii fizicieni interbelici prinşi în descifrarea noii discipline cuantice şi care s-au pus imediat pe lucru în încercarea (încă nefinalizată) de a compatibiliza cele două teorii.

După război începe însă şi decăderea timpului ca schelet cosmic esenţial. Fizica sfârşitului de secol 20 leagă temporalitatea de legea entropiei care spune că un sistem închis (universul, în speţa noastră) evoluează constant spre dezordine. Un pahar sfărâmat de podea nu mai poate reveni la forma iniţială. La fel, structura ordonată a unei frunze mâncată de o girafă se transformă în căldură dezordonată disipată de animal în atmosferă în mod definitiv. Este raţiunea ireversibilităţii timpului. Timpul nu ar fi altceva decât măsura dezordonării lucrurilor (să ne amintim de propoziţia lui Aristotel din numărul trecut ce în esenţă postulează trinomul *timp-mişcare-distrugere*). Fizica actuală e şi mai radicală: „toate fenomenele pe care noi le legăm de trecerea timpului implică temperatura (...) căldura este cea

care face întotdeauna deosebirea dintre trecut şi viitor”[3] – ne spune un specialist în despicarea categoriilor tradiţionale până la nivel infinitezimal. Impactul paharului cu podeaua a disipat căldură care nu mai poate fi recuperată de sistemul iniţial. La fel, procesul digestiv al girafei. Universul însuşi în ansamblul lui a pornit de la o stare microscopică incandescentă şi perfect ordonată şi se entropizează cu fiecare clipă de expansiune. Noi înşine, când vrem să ordonăm un micro-sistem (de exemplu să aranjăm volumele în bibliotecă), asudăm şi degajăm căldură care contribuie cantitativ mai mult la dezordinea universală decât ordinea precară realizată între cărţi. De aceea nu ne putem întoarce în timp, aşa cum nu putem recompune ciobu-rile paharului spart. Nici frunza de eucalipt din expiraţia caldă a animalului. Dar lucrurile, odată alunecate pe acest făgaş, nu se opresc aici. Cu cât pătrundem mai mult în adâncimile materiei, cu atât reîntâlnim ideile filosofilor subiectivişti (evident, la nivel pur formal). Cel mai simplu sistem pe care vrem să îl analizăm, un pendul de exemplu, descriptibil printr-o ecuaţie mecanică elementară, privit microscopic, dezvăluie o agitaţie de molecule şi structuri cristaline deja dificil de matematizat. Iar dacă mergem şi mai jos, la nivelul sub-atomic, al protonilor, electronilor şi al câmpurilor de forţe, acest lucru devine de neimaginat. Carlo Rovelli numeşte imposibilitatea perceptivă a unei astfel de pătrunderi „înceţoşare”, adică *aproximarea* realităţii strict la nivelul la care prezintă oarecare relevanţă doar pentru necesităţile noastre imediate. Iar timpul ca atare nu operează decât în înceţoşare: „un timp devine determinat pur şi simplu ca efect al înceţoşării (...) Dar nu e un timp universal. El este determinat de o stare macroscopică – adică, prin înceţoşare, de incompletitudinea unei descrieri”[4]. Timpul n-ar mai fi o caracteristică ce lucrează la toate nivelurile cosmosului ci doar la cele macro, în care percepţiile noastre nemijlocite sunt în conexiune difuză cu realitatea. Dispariţia (teoretică) a ceţii prin pătrunderea în textura „fractală” a materiei evaporă timpul asemeni nădufului nostru când aranjăm biblioteca. Concluzia subiectivistă desprinsă de aici e năucitoare: „Timpul este informaţia pe care n-o avem. *Timpul este ignoranţa noastră*”[5] (subl. n.)!

Şi de aici a mai rămas un singur pas până la decesul mofluz al bietului Cronos. Pomenisem un pic mai sus de strădania, având origini interbelice, de compatibilizare a mecanicii cuantice, teoria lumii la nivel elementar, cu relativitatea generală ce descrie cosmosul în dimensiunile sale mari. Numele acestor încercări a fost sintetizat în sintagma *gravitaţia cuantică,* mai degrabă o arborescenţă de principii şi calcule despre care am vorbit în această revistă de nenumărate ori. Cum de-a lungul a aproape un secol teoria nu a izbutit să îşi atingă scopul, variantele ei recente au intrat pe linia

unui radicalism incitant. Lumea nu mai e alcătuită din obiecte ci din câmpuri, fenomenele nu mai pot fi descrise prin ecuaţii clasice decât prin probabilităţi etc. Ceea ce, pe cât de straniu pare, la nivel matematic se justifică. Iar acest substrat metaontic al realităţii, după cum ne spune Rovelli, cercetător meticulos al domeniului, exclude timpul: „Ecuaţiile fundamentale ale gravitaţiei cuantice... nu conţin o variabilă timp”[6]. Este o zonă în care lucrurile nu se manifestă decât atunci când interacţionează, în care nimic nu este ceva în sine, ci doar tinde către şi impactează cu ceva. În care, conform lui Richard Feynman, există particule ce străbat invers sensul temporal, iar după Stephen Hawking evenimentele atomice scoboară dintr-un timp imaginar ce prinde traiectele timpilor reali precum cercurile doagele unui butoi. În care formulările heideggeriene *către*, *înapoi la* şi *în preajma a* (vezi numărul trecut) devin esenţialmente caduce. „Într-o descriere microscopică, în nici un sens trecutul nu se deosebeşte de viitor”. Iar „«Prezentul universului» nu înseamnă nimic”[7]. TIMPUL NU EXISTĂ – ţipă tipografic titlul unui capitol din cărţile citate, scoţîndu-l din toate jocurile cosmice posibile, inclusiv din „afara lui însuşi” a fenomenologilor.

Cum arată atunci o lume fără timp? După fizicienii gravitaţiei cuantice, nici măcar chiar aşa de înspăimântător cum am perecepe-o noi, oamenii obişnuiţi. Totul se desfăşoară după inter-relaţionări cu celelalte obiecte şi procese din jur. Ieşim la o plimbare când soarele atinge limita orizontului, ne urcăm în autobuz după sosirea în staţie şi deschiderea uşilor, salutăm un cunoscut dacă trece pe trotuar prin dreptul nostru, ori ne aprindem o ţigară când vedem în turnul bisericii cele două arătătoare suprapuse perfect vertical. Nu există un puls dirijoral, doar interacţiuni pe orizontală, efemere. Nu facem decât să repetăm mecanica structurilor atomice. Teoria despre ele „nu descrie cum variază lucrurile *în timp*. Teoria descrie cum se schimbă lucrurile *unele în raport cu altele*”[8]. Şi în împărăţia cuantelor, ca şi în furnicarul unui mare oraş, există doar o agitaţie incalculabilă a particulelor/fenotipurilor ce-şi urmează trasee necunoscute într-o frenezie halucinantă în care un coordonator unic şi suveran, fie el Zeu, Arhitect, Destin sau oricum s-o numi, este inconceptibil. Pentru că reţeaua de întâlniri, separări, accidente, comunicări, apropieri, ignorări, contopiri este necuprinsă, operabilă doar local, neprocesabilă la modul de ansamblu nici măcar de un calculator/Inteligenţă de proporţiile universului. La scară mai mică, similar stolurilor de grauri ce creionează în văzduh topologii impecabile prin simpla respectare de către fiecare pasăre a unor reguli de vecinătate. Ceasul ticăie zadarnic dacă autobuzul în care te-ai urcat se defectează. La fel, plimbarea ta la oră fixă pentru contemplarea amurgului nu mai are nicio relevanţă când dau primii fulgi de zăpadă şi constaţi ingenuu că în

locul luminii sângerii e beznă. „Trebuie să învăţăm să concepem lumea nu ca pe ceva care se schimbă în timp, ci într-un alt mod”[9]. Dificil de intuit modul respectiv. Dar dacă aşa stau lucrurile ar fi probabil o revoluţie de nivelul saltului biped...

Interesant să ne amintim debutul primei părţi din numărul trecut cu cântecul îngânat de Augustin în strădania sa de desţelenire a iţelor timpului. O fi fost vreo odă religioasă în tonuri pioase, echilibrate sub pecetea unui ritm grandios şi neschimbător. Cântec uşor de aşternut pe un portativ obişnuit (e drept, notaţie inventată mult mai târziu), cu mărgeluţe ovale, liniuţe, arce şi bare de măsură încântătoare. Dar aşa cum timpul aristotelian se timorează în faţa urgiei gravitaţiei cuantice, la fel oda augustiniană cu partitura ei placidă şi expirată e răpusă de tumultul muzicii contemporane. Piesa corală *Epitaph for Moonlight* de compozitorul canadian Raymond Murray Schafer (n. 1933) nu mai e transcriptibilă pe cele cinci magice linii orizontale pe care au fost scrise capodoperele lui Bach, Mozart, Bruckner sau chiar Alban Berg şi Messiaen. Partitura compoziţiei (vezi un fragment în imagine), mai asemănătoare grafic cu picturile lui Jackson Pollok decât cu *Clavecinul bine temperat,* porneşte de la o singură notă intonată de o soprană, notă oarecum fixă, dar nu absolută ci stabilită la inspiraţia dirijorului („*a medium high note ad libitum*”), în raport cu care fiecare corist se infiltrează treptat în structură cu propriul sunet luat la un interval disonant de secundă mare în coborâre faţă de cel anterior (de exemplu de la *sol* pe *fa*, apoi următorul în *mi bemol* etc.). Se creează o ţesătură iniţială conţinând simultan mai toate sunetele generabile de vocea umană, cu adevărat un halou de radieri difuze ale argintiului lunii printr-o pâclă străvezie[10]. Lucrurile se desfăşoară mai departe cuantic în toată puterea cuvântului, în mişcări sinuoase şi încâlcite presărate cu clipocete scânteietoare, uruituri grave şi şoapte insidioase pe cuvinte inventate într-o „limbă privată”, cu apostrofări onomatopeice, salturi şi coborâri surprinzătoare şi ameţitoare, cu reveniri sporadice la ţesătura fosforescent-multi-disonantă asemănătoare unui voal de şipote şi pâlpâiri. Nu există un tact, o înălţime fixă, un reper solid, totul se corelează în funcţie de vecinătăţi, de interacţiuni, de tonuri şi toane, de mişcările împrejmuitoare şi luminiţele sonore ce apar spontan ici-colo. Nu mai există game sau măsuri, alteraţii, cromatisme sau acorduri definibile, pentru că totul este un iureş multifuncţional calm şi bine aşezat peste o întreagă desfăşurare de dezechilibre ce se îmblânzesc în cele din urmă în agregat, precum geometria ireproşabilă a stolurilor de grauri neastâmpăraţi. Cântând îndepărtat şi de-abia perceptibil epitaful clarului de lună aşternut peste o planetă obosită. Este Clarul fără timp, Selena fără lună, gândul gânditorilor despre (a)temporalitate, visul nostru narcotic pentru o noapte blândă cu lumină caldă şi fără de sfârşit.

Note:

1. Vladimir Jankélévitch, *Ireversibilul şi nostalgia*, Univers Enciclopedic, 1998, p. 106.
2. Stephen W. Hawking, *Scurtă istorie a timpului*, Humanitas, 2015, p. 51.
3. Carlo Rovelli, *Realitatea nu e ceea ce pare, Structura fundamentală a lucrurilor*, Humanitas, 2019, p. 222.
4. Carlo Rovelli, *Ordinea timpului,* Humanitas, 2019, pp. 110-111.
5. *Realitatea nu e ceea ce pare*..., p. 224.
6. *Ordinea timpului*, p. 97.
7. Ibid., p. 35 şi p. 42.
8. Ibid., p. 98.
9. *Realitatea nu e ceea ce pare*..., p. 164.
10. Piesa şi partitura vizualizabile pe https://www.youtube.-com/watch?v=dzUXzu7JYFc

Thaligrafii

Maria Hulber

Dragă Dumnezeu

La începutul fiecărui an, un memento teatral este nu doar binevenit, ci și necesar. Mai ales atunci când printre notițele criticului se regăsesc consemnări despre spectacole ale căror cronici au rămas nepublicate în anul precedent. Moda retrospectivelor, a bilanțurilor și a topurilor de tot felul nu ocolește, de bună seamă, nici perimetrul artelor performative. Ceea ce propun însă în primul articol din 2020 nu este o asemenea expunere, ci, mai degrabă, o abordare selectivă, motivată de alegerea unui singur spectacol dintre cele, poate, pe nedrept lăsate în așteptare. Un spectacol care să impresioneze prin mesajul dureros asupra fragilității condiției umane și printr-o inefabilă chimie interioară a tuturor straturilor – văzute, dar mai ales nevăzute – ce-i conferă armonia estetică. O asemenea creație teatrală este piesa *Oscar și Tanti Roz*, o adaptare scenică după romanul omonim al lui Eric-Emmanuel Schmitt, montată de regizorul Petru Vutcărău la Teatrul Național „Eugène Ionesco" din Chișinău. În distribuția spectacolului, în rolul lui Tanti Roz o regăsim pe minunata Ada Menșicov, care, alături de tânărul actor Silviu Boinceanu și de remarcabila trupă a teatrului din Moldova, ne oferă o tulburătoare poveste despre viață și moarte, despre suferința inocenților, despre revelatoarea descoperire a credinței. În fața suferinței, toți devenim vulnerabili, iar sufletul se frânge. Experiența dramatică a lui Oscar e copleșitoare și inomabilul pare imposibil de acceptat,

* Teatrul Național „Eugène Ionesco" Chișinău
Oscar și Tanti Roz de Eric-Emmanuel Schmitt
Regia și selecția muzicală: Petru Vutcărău
Scenografia: Tatiana Popescu
Distribuția: Silviu Boinceanu, Ala Menșicov, Laurențiu Vutcărău, Alina Țurcanu, Andrei Sochircă, Valeria Garțan, Iuliana Vornicescu, Stanislav Cotrobai, Radu Cantîr, Doina Arvat, Maria Anton, Natalia Prodan, Iulian Bubuioc, Iulian Cujba

provocând dese întretăieri de respirație în rândurile spectatorilor. Maladiile incurabile, adevărate redute misterioase pentru noile proceduri și descoperiri din medicina modernă, ne scot de pe orbita unei existențe rutiniere. Dar atunci când sunt afectați copiii, fără speranțe de ameliorare, perspectivele asupra vieții se pliază pe alte dimensiuni.

Silviu Boinceanu pătrunde cu o admirabilă dinamică interpretativă în rolul lui Oscar, băiatul în vârstă de numai 10 ani, bolnav de cancer și recent supus unei grefe de măduvă în spitalul în care își trăiește copilăria de o bună bucată de vreme. Privirea sa, a celui care știe că nu mai are nimic de așteptat și nimic de pierdut, ne răscolește sufletul. La îndemnul lui Tanti Roz, cea mai vârstnică dintre asistente, Oscar îi scrie lui Dumnezeu. Unui Dumnezeu în existența căruia nu crede – sau așa afirmă la început. Scrisul e remediul împotriva singurătății și un reflex al intimității chinuite și îndelung cucerite în spațiul spitalicesc. Lumea lui materială e creionată de marginile salonului de spital. Dar lumea cea adevărată, cea pe care o percepe în adâncul conștiinței în plină formare, este una imanentă: *„Spitalul e un loc grozav de simpatic unde sunt o mulţime de oameni mari întotdeauna plini de voie bună şi care vorbesc în gura mare, cu mormane de jucării şi multe tanti roz care nu aşteaptă decât să se joace cu copiii, şi unde prieteni ca Bacon, Einstein sau Pop Corn îţi sunt în orice clipă la îndemână. Ce mai, spitalul e nemaipomenit cu condiţia să fii un bolnav care le face plăcere celor din jur."* Însă Oscar nu e nici pe departe un astfel de bolnav, precum e, de pildă, Peggy Blue, a cărei operație reușește. Pentru doctori, cazul său pune la grea încercare știința medicală și el însuși a devenit o piedică în calea progresului medicinii. Are impresia că până și spitalul s-a plictisit de el și de boala lui.

Petru Vutcărău se dovedește și de această dată un foarte bun regizor de atmosferă. Secondat de scenografa Tatiana Popescu, alternează scenele verosimile cu unele desprinse din vena suprarealismului, pictând în metafore vizuale tot ceea ce nu se poate rosti uneori în cuvinte. Și câte tăceri survolează printre cuvinte banale, menite să ascundă, de fapt, crudul adevăr! Primele imagini amintesc de o feerie albăstruie, pe fundalul căreia nu cad fulgii de decembrie, ci fâșii de hârtie albă împresurate de fum. Apoi, scrisorile lui Oscar vor deveni, rând pe rând, avioane de hârtie, plutind spre necunoscut. Acesta e spitalul cel „adevărat", nu cel născocit de oameni. Lumea de obiecte se află în continuă mișcare: patul pe roți, paravanele de la chimioterapie ce-și schimbă mereu locul, creând surprinzătoare interstiții și zone de trecere, paravanul transparent, loc al supravegherii continue, lada cu jucării noi și neatinse, ursulețul vechi și aproape descompus, dar nelipsit din brațele lui Oscar. La început, din *afară*, de pe o bancă, Tanti Roz citește

dintr-o scrisoare adresată lui Dumnezeu de către un băiețel. Lectura e continuată de Oscar, aflat *înăuntru*, în salonul alb și rece, cu ecouri aseptice. Scrisorile devin jurnalul intim al unui copil ce-și trăiește ultimele zile de viață. Sunt tot atâtea rugăciuni neconvenționale spre un interlocutor aparte,

Imagine din spectacol

căruia i se adresează de fiecare dată cu formula *„Dragă Dumnezeu”*, căci dialogul omului cu divinitatea este o experiență particulară, care nu ține seama de convenții rigide. Ar putea alcătui, poate, un jurnal al despărțirii de cea pe care a iubit-o mai presus de orice, Tanti Roz. Firescul confesiunilor sale către Dumnezeu ne provoacă o strângere de inimă. Sunt rare notele de culpabilizare a destinului prin lentila *de ce*-ului rămas adesea fără răspuns. De ce Dumnezeu a permis boala dacă e atât de puternic, de ce există spitale în care oamenii vin pentru a muri și nu pentru a se însănătoși, de ce, de ce... Doar Tanti Roz are răspuns la toate, tot așa cum ea e singura care nu minte în privința morții. Din reacțiile și privirile triste ale celor din jur – medici, asistente, infirmieri –, Oscar își dă seama că operația nu a reușit. În cuvintele sale nu palpăm însă nicio undă de dispreț pentru oamenii mari, cu minciunile lor frumoase în care încearcă să-l învăluie. Îi este străină o asemenea atitudine exersată în timp.Când întreabă despre propria-i moarte, toți se retrag din preajma sa, intrând intr-o surzenie colectivă: *„Într-un spital, dragă Dumnezeu, de îndată ce pronunţi cuvântul «moarte», nimeni nu te mai aude.”*

Tanti Roz e unică, *„expirată ca vârstă”*, iar imaginea personajului scenic se impregnează de expresiva și tandra descriere a micului Oscar. O

vedem prin ochii noştri, cu halatul ei roz, cu privirea caldă şi bună,dar şi prin cei ai copilului. Ea îi creează, cu poveşti născocite, acea realitate pe care nu o va trăi niciodată. Îl amuză necontenit, este mamă şi iubire, este fosta luptătoare de wrestling supranumită Teroarea din Languedoc, este orice pentru băiatul pe care-l ţine adesea în braţe de parcă ar încerca să ia asupra ei toate suferinţele. Se înfiripă un soi de complicitate dezvăluită de gestica expresivă, de jocul degetelor şi al privirilor. Moartea rămâne singurul subiect pe seama căruia Tanti Roz nu fantazează, nu imprimă false aşteptări şi speranţe, tocmai pentru că Oscar nu este un copil obişnuit. Nu doar boala îl unicizează, ci şi o sensibilitate aparte, dublată de isteţime şi de pusee de maliţiozitate, îndreptată cu săgeţi acide asupra părinţilor săi şi spre tot restul corpului medical, cu excepţia lui Tanti Roz. Pe părinţi, mai ales, îi consideră laşi după ce dau bir cu fugiţii din faţa inevitabilului, paralizaţi în neştiinţa comunicării propriilor sentimente.

Rolul lui Tanti Roz e pe măsura delicatei situaţii. Îl ajută pe Oscar să-şi descopere calităţile şi, mai mult chiar, îi oferă o viaţă printr-un artificiu de imaginaţie, un soi de accelerator de timp, îndemnându-l să ardă etapele vieţii la fel ca în „legenda celor douăsprezece zile magice". O zi cât 10 ani de viaţă... Totodată, să-i scrie lui Dumnezeu, să-l facă să existe, să-şi exprime gândurile şi ideile, să-i ceară în fiecare zi un lucru *„al spiritului"*, pentru sine sau pentru ceilalţi. E multă intensitate acumulată în trăirea acestor scene de un dramatism sfâşietor, dar şi o neaşteptată luciditate în constatarea *„conştiinţa mi s-a dezvoltat"*, după doar o jumătate de zi cuantificată în 5 ani. Tot ceea ce scrie – de fapt, rosteşte cu voce tare – Oscar, capătă sens, imagine, mişcare scenică. Îşi observă transformările interioare, devine mai atent la detalii, manifestă uimitoare pusee de raţiune, neobişnuite pentru un copil de vârsta lui biologică. Trăieşte oarecum teatral, dar îşi ia în serios vârstele. În umbra fiecărei ipostaze (adolescentul, tânărul îndrăgostit, proaspătul căsătorit cu Peggy Blue – purtând amândoi inele confecţionate din ambalajele bomboanelor de Crăciun –, maturul preocupat, vârstnicul parcă tot mai des obosit) se află mereu copilul care-i scrie zilnic lui Dumnezeu, din ce în mai cald şi mai tandru, ca unui prieten adevărat. Emoţionează momentul proiecţiei vizuale, nu a unor întâmplări, ci a unor cuvinte precum *cancer*, *timp*, *Dumnezeu*. Survine firesc împăcarea cu părinţii, căci toţi oamenii mor odată şi-odată. În pragul morţii, scrisorile devin tot mai scurte, însă Dumnezeu îi este alături, presimţit ca un izvor de fericire pe care nu l-a lăsat până atunci să-i pătrundă fiinţa. Plecarea lui Oscar în lumina albă şi orbitoare, vegheat de toţi ce i-au fost alături în ultimele zile ale trecerii sale prin această lume, mi-a evocat un gând trist consemnat de Monica Lovinescu în *Jurnalul* anilor 1998-2000: *„Trecem, ca acest murmur, la suprafaţa lucrurilor, a noastră, a lumii şi dispărem într-o tăcere ce mai păstrează doar o clipă amintirea sunetului."*

Irina-Roxana Georgescu

Paradisul improbabil

Născut la Nazaret în 1960, Elia Suleiman e un cineast cunoscut pentru cele cinci lungmetraje de ficțiune, începând cu *Chronicle of a Disappearance* (premiat pentru debut la Veneția în 1996), continuând cu *Divine Intervention* (2002, Premiul Juriului la Cannes și Premiul FIPRESCI), *The Time That Remains* (2009) și *It Must Be Heaven* (2019), cel din urmă fiind distins cu Mențiunea Specială a Juriului și cu Premiul FIPRESCI în Competiție. Prin umorul sec și prin notele tragi-comice, prin construcția personajului și prin căutarea unui sens într-o lume lipsită de repere stabile, peliculele lui Suleiman amintesc de filmele lui Jacques Tati sau de atmosfera contrariantă din *About Endlessness* (2019), pelicula care i-a adus suedezului Roy Andersson „Leul de argint" la Veneția.

Situația palestinienilor și relația cu vecinii israelieni este văzută detașat de un personaj intelectual, rezervat, enervant de discret, care interacționează puțin cu vecinii săi din Nazaret și chiar mai puțin cu lumea din Paris ori New York (de altfel, regizorul a trăit câte 14 ani în fiecare dintre aceste orașe), pe care o observă cu acribie, fără afectare, și față de care nu emite judecăți de valoare. Mirarea personajului este însă evidentă. Muțenia sa arată că limbajul nu e un instrument de livrat informație. Uneori, protagonistul rostește doar „I'm Palestinian".

Regizorul preferă să folosească forța imaginilor și a poveștii. *Paradisul improbabil* al lui Suleiman restituie o comedie mută, o „coborâre în infernul" contemporan, prin demistificarea unor clișee socio-politice și culturale. Protagonistul, un soi de Charlie Chaplin european, trece prin viață tăcând – tăcerea sa este panaceu pentru idioțenia din jur, pentru parada triumfalistă ori pentru țările lipsite de glorie. Eroul, interpretat chiar de Elia

Suleiman, se ține departe de clieul sângeros al războiului israelo-palestinian. Fără nimic sângeros, proiectul său cinematografic nu e suficient de *catchy*, nu are nimic comercial care să merite o finanțare occidentală; în plus, i se reproșează că acțiunea se poate petrece oriunde și oricând. Din Palestina în Franța ori din Nazareth în New York, eroul trece prin experiența „omului nou"; eroul tace, observă, privește cu mirare, nu se

Secvență din film
(foto: IMDb)

grăbește niciunde, așteaptă, nu se înfurie. Uneori, scrie, tot tăcut, la un Apple vizitat de o vrabie cu care poartă un dialog al muțeniei pline de tâlc. Vrabia care intră în apartamentul parizian este deopotrivă o expresie a rătăcirii, dar și a căutării unui cămin; împărtășindu-și singurătatea, om și pasăre, nu reușesc să-și apropie tăcerile, doar să și le amplifice.

Dragostea de viață se filtrează prin poveștile vânătorești ale vecinului îndrăgostit de arak, de furtul lămâilor din grădină de către vecinul său mai tânăr care taie apoi ramurile pomului de mânie sau de plictiseală.

În drumul său spre capitala Franței sau spre New York, eroul surprinde un paradis urban improbabil. Experiența americană e pusă sub semnul unei distopii perene: la supermarket, toți cumpărătorii (cu excepția lui) sunt înarmați – până și copiii care merg la școală însoțiți de părinți – că ne vine să ne întrebăm: simplitatea vieții e asigurată de înarmare? Ne protejează armele în totalitate, chiar și de versiunile noastre cele mai abrutizate?

Anihilăm violența prin panaceul înarmării, derivat din politica stil George W. Bush și Trump?

Secvențele sunt filmate impecabil: bazate pe simetrii și *qui-pro-quo*-uri, pe butaforii și ironie, pe suprapuneri hilare sau grotești, ele redau o lume care miră la tot pasul: neclintită și, totuși, agitată, derulându-se în *fast-forward* câteodată sau năpustindu-se ca un vultur asupra șarpelui, ca în relatarea bătrânului palestinian, se găsește mereu cineva care speculează rutina pericolului sau aberația gravității. Elia este palestinianul din Nazaret, singuraticul care contemplă lumea, minunându-se în sinea sa de discrepanțe, dar acceptând diferența cu mai multă îngăduință față de culturile spre care se îndreaptă. Până și finalul este construit simetric cu începutul conservator, ironic ultrareligios: discoteca în care viermuiesc tineri, dansând frenetic, în opoziție cu scena de la biserică, în care enoriașii merg la slujbă. Discuția de la balcon dintre tată și fiu este, de fapt, o tiradă de reproșuri, plecând de la libertățile pe care și le iau fiecare, de la consumul de alcool, sexualitate, furturi, nerușinare, inutilitatea ființei, toate detabuizate și suprinse într-un contrast calm. Scena de la restaurant, în care Elia observă (desigur, tăcut!) discuția dintre meseni și proprietarul localului cochet în care sora mai tânără a doi bărbați palestinieni comandase pui, (preparat în sos de vin – o adevărată infamie!), este savuroasă prin efluviile gastronomice și prin comerțul fricii, indicând însă nonșalanța cu care bărbații consumă whisky, în timp ce fata se plânge de prezența alcoolului în puiul de la cină. Scenele pariziene sunt fabuloase: polițiștii măsoară cu precizie centimetrii de trotuar din fața cafenelelor, o altă patrulă de poliție (pe trotinete electronice și, categoric, ecologice) fugărește un tânăr care furase un buchet de flori, ambulanța este pregătită să ofere un prânz bogat unui cerșetor, în vreme ce tancurile mărșăluiesc triumfal prin fața clădirii Banque de France, că te-ai putea gândi, fără să știi că se pregătește parada de 14 iulie, că ești în mijlocul unui război generalizat.

It Must Be Heaven este un film și despre natura umană – hipertrofiată, hipercultivată, polivalentă; despre muțenia autoimpusă, mai ales când ceilalți vorbesc din nevoia de a-și dovedi că trăiesc; despre agonia paradisului actual, în condițiile în care restricțiile sunt onorante, dar nu și violența cu care sunt impuse.

INAUGURAREA CENTRULUI EXPOZIȚIONAL FIAP ORADEA – ROMÂNIA

Vineri, 06 decembrie 2019, la ora 18:00 a debutat festivitatea de inaugurare a celui de al 17-lea Centru Expozițional FIAP din lume, la care au participat peste 70 de artiști fotografi și iubitori ai fotografiei din Andorra, Germania, Grecia, România, Ucraina și Ungaria. Publicul prezent a fost salutat de către artistul fotograf Ștefan Tóth (AFIAP), fondatorul celei mai longevive Galerii permanente de artă fotografică din România și directorul Centru Expozițional FIAP Oradea – România. În continuare a fost invitat să ia cuvântul domnul Joan Burguse Martisella din Andorra, vicepreședinte Federației Internaționale de Artă Fotografică (FIAP) și director al Centrelor Expoziționale FIAP, care a apreciat activitățile expoziționale ale Galeriei „Euro Foto Art" în care au fost vernisate peste 570 de expoziții internaționale. Secretarul FIAP, Ioannis Lykouris din Grecia, a remarcat relațiile deosebite pe care le întreține de peste un sfert de veac cu artistul fotograf Ștefan Tóth (AFIAP) și efortul pe care acesta le-a depus în interesul artei fotografice de peste 40 de ani. Aristul fotograf Georg S. Holzmann (EFIAP), președinte de onoare al Federației de Artă Fotografică a Germaniei din Karlsruhe (Germania) a felicitat pe președintele Asociației Internaționale „Euro Foto Art" pentru rezultate și i-a înmânat în semn de apreciere medalia de aur al Federației din Germania. În continuare a luat cuvântul deputatul Bíró Rozália, care a transmis mesajul președintelui consiliului județean Bihor și i-a mulțumit artistului fotograf Ștefan Tóth (AFIAP) pentru tot ce a făcut în cei peste 40 de ani în domeniul artei fotografice pentru comunitatea din Oradea și județul Bihor. Un moment distinct l-a constituit tăierea panglicii tricolore de către invitații de onoare și dezvelirea plăcii Centru Expozițional FIAP Oradea – România, de către

artiştii fotografi Joan Burguse Martisella din Androrra şi Ştefan Tóth (AFIAP). După acest moment festiv au fost invitaţi să i-a cuvântul reprezentantul Instituţiei Prefectului judeţului Bihor, artistul fotograf Eugen Antal, respectiv al primarului municipiului Oradea, doamna Angela Lupşea, directorul general al Muzeului oraşului Oradea – Complex Cultural. În încheiere, Ştefan Tóth a mulţumit celor care au sprijinit financiar şi prin munca de voluntariat renovarea Galeriei „Euro Foto Art". După o scurtă pauză, a urmat partea a doua a festivităţii: vernisarea ediţiei a IV-a a Cupei Mondiale EFA a Fotocluburilor şi festivitatea de înmânare a

premiilor şi medaliilor competiţiei internaţionale organizate de Asociaţia Internaţională „Euro Foto Art, pentru cele 57 de Organizaţii partenerea din Asia, Europa şi Orientul Mijlociu. Momentele muzicale ale serii au fost oferite de către artiştii Lucian Maliţa şi Thurzó Sándor József („Duo Varadiensis"), Elemér Radui , Florian Chelu (chitară) şi Alexandrina Chelu (voce). Inaugurarea primului Centru Expoziţional FIAP Oradea – România şi a celui de al 17-lea din lume, a continuat cu o masă festivă organizată în Resturantul „Grand Palace" din vecinătatea Galeriei. În cadrul serii au evoluat colaboratorii permanenţi ai Galeriei, precum şi perechea de dansatori ai Clubului de Dans Sportiv „Stephany" Tóth István Aramisz (România) - Lilly Cantineau (Franţa), respectiv Moş Nicolae, care le-a împărţit celor prezenţi cadouri. Ultimul moment deosebit al serii l-a constituit apariţia unui tort uriaş, care purta logo-ul Centrului Expoziţional FIAP Oradea – România. Înainte de masă artiştii fotografi din Andora şi Germania au fost primiţi la sediul Consiliului judeţean Bihor de către preşedintele acestuia Pásztor Sándor, care a prezentat musafirilor judeţul nostru.

FESTIVALUL INTERNAŢIONAL DE POEZIE ION MONORAN

Timişoara, 14-16 decembrie 2019

Programul, dens şi interesant, a cuprins:

Lansarea Antologiei Festivalului: **MonoLog.** ● Recital de poezie, chitară şi pian, cu: Raul Bribete, Ruxandra Cesereanu, Dan Mircea Cipariu, Mircea Dan Duţă, Florin Iaru, Ciprian Măceşaru, Virgil Mihaiu, Andrei Mocuţa, Ioan Moldovan, Ioan T. Morar, Marius Surleac. La pian, Alex Reisz. La chitară, Ion Dorobanţu. A moderat Robert Şerban. ● **Tur ghidat –** Pe urmele Revoluţiei, cu Alexandru Irimia. ● Vizită la Muzeul Consumatorului Comunist. ● Lansarea volumului de poezie *Sfânta Doime Neagră*, de Miroslav Sosoi (Serbia). ● **Performance, Sound Poetry, Slam Poetry,** cu Serge van Duijnhoven (Olanda), Iulia Iacob, Claudio Pozzani (Italia), Miroslav Sosoi, Peter Sragher. A moderat Mircea Dan Duţă. ● **Lectură publică în tramvaiul istoric al revoluţiei**, cu sosire în faţa Teatrului Merlin. ● **Târgul cel mic. Carte de poezie**. Lansarea volumului *Timişorela* de Adrian Bodnaru. Proiecţia filmului *Omul care a oprit tramvaiele* de Daniela Raţiu, în memoria poetului Ion

Monoran. ● **Maraton de Poezie şi Jazz**, cu: Adrian Bodnaru, Alexandra Bodnaru, Eugen Bunaru, Tudor Creţu, Şerban Foarţă, Slavomir Gvozdenovici, Petru Ilieşu, Borco Ilin, George Lână, Viorel Marineasa, Goran Mrakic, Alexandru Potcoavă, Daniela Raţiu, Vasile Rodian, Robert Şerban, Marcel Tolcea, Gilda Vâlcan şi muzicienii Victor Miclăuş, Szekerecs Ferencz, Ion Dorobanţu. A moderat Marcel Tolcea. Festivalul Ion Monoran 2019, ediţia I a fost organizat de Asociaţia Memoria Culturii (preşedinte Loredana Tîrzioru). Preledintele Juriului Consultativ al Festivalului ester poetul Robert Şerban. Pentru buna organizare şi desfăşurare li se cuvin cele mai calde felicitări.
Prezentăm mai jos cărţile lansate în cadrul Festivalului sau primite în dar de la participanţi.
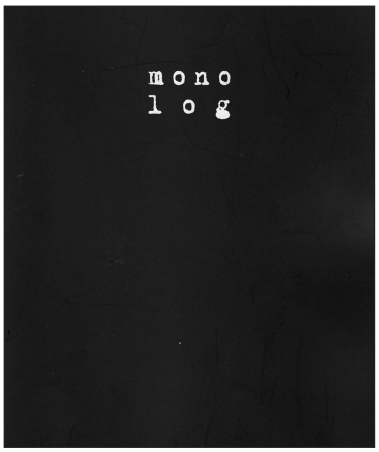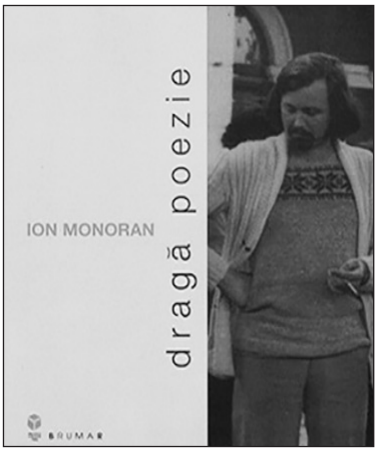
● Ion Monoran, *dragă poezie*, ediţia a doua, Brumar, 2019
● *MonoLog*, antologia invitaţilor, cu prefaţă de Viorel Marineasa
● *În aceeaşi oglindă*, antologie, 10 poeţi din Timişoara – 10 poeţi din Novi Sad
● Miroslav Sosoi, *Sfânta Doime Neagră*, în sârbă şi în traducere românească de Mircea Dan Nuţă
● George Lână, *Spaţiul dintre două secunde/ The space between two seconds*, antologie de poezie, versiunea în engleză Antuza Genescu şi Otilia Szekereş, Waldpress, 2019
● Marian Oprea, *în pas alergător*, poezii , Waldpress, 2019
● *Viorel Cristea or the poetry of painting*, album de pictură naivă